REFORMA 2017

MUZYKA

Klucz do muzyki

podręcznik

WSiP

7

szkoła podstawowa

Drogi WSiP,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby być zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to,
- że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki nie działają na telefonach komórkowych!
- Wasze e-booki sprzedawane są po tej samej (albo wyższej) cenie co regularne książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

Czas rozpocząć nową erę, w której papier nie jest bezczelnie marnowany dla pieniędzy. Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

Spis piosenek zamieszczonych w podręczniku do klasy 7

Spis treści

O podręczniku

Supełek muzyczny. Zawiera rebus lub zagadkę. Rozwiązanie ich sprawi ci wiele satysfakcji. **To ciekawe**. Tu znajdziesz ciekawostki nie tylko o muzyce.

Zostań wirtuozem. Tu znajdziesz krótkie utwory do grania na szkolnych instrumentach. **Fermata**. To chwila relaksu, która ma pomóc w nauce i uprzyjemnić lekcje muzyki.

Na takiej tabliczce Amadeusz pokazuje **muzyczne terminy**. Odnoszą się one do fragmentów w nutach zaznaczonych na niebiesko – to znak, że będą one wkrótce omówione.

Warto wiedzieć! Na tych karteczkach znajdziesz ważne informacje ze świata muzyki.

Tak zapisany **biogram** zachęci cię do bliższego poznania postaci sławnych kompozytorów.

W każdym rozdziale podręcznika znajdziesz opowiadanie o **naszych dziejach** i **naszej tradycji**.

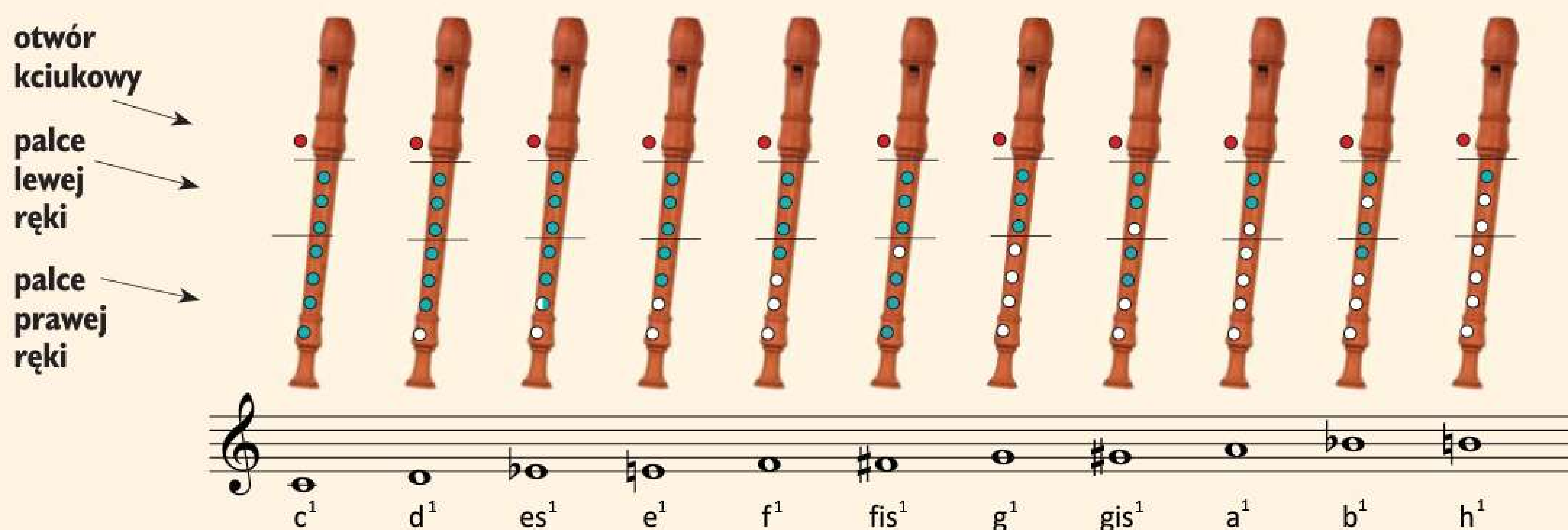
Pamiętaj. *Klucz do muzyki* jest podręcznikiem wieloletnim, dlatego nie pisz po nim – wszystkie rozwiązania zapisuj w zeszycie.

Objaśnienia oznaczeń przy nutach

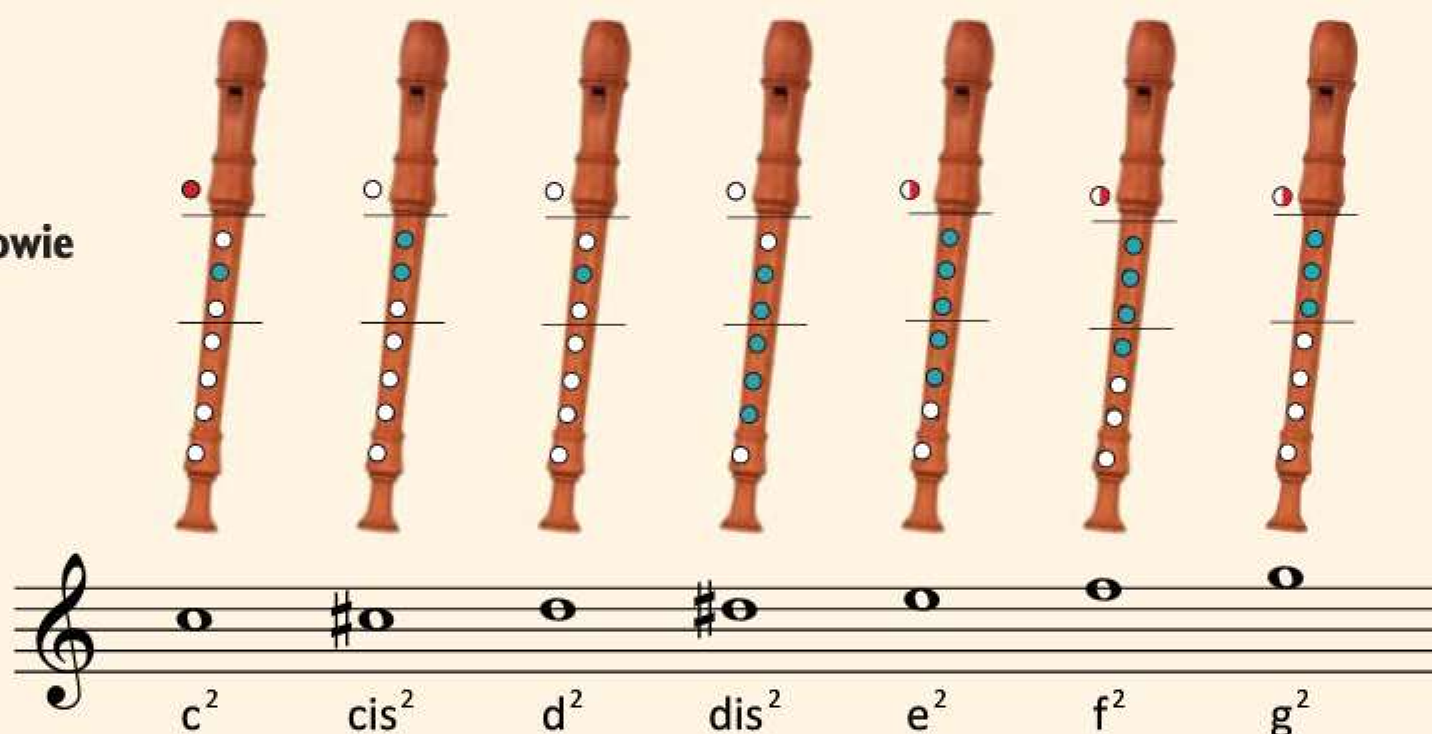
Chwyty fletowe

Poniższy schemat chwytów fletowych pozwoli ci zagrać utwory z podręcznika.

Oznaczenia

- dziurka odkryta
- dziurka zakryta
- dziurka zakryta w połowie
- dziurka (od spodu) zakryta kciukiem lewej ręki
- dziurka (od spodu) zakryta w połowie kciukiem lewej ręki

Zasady gry na flecie

- Ustnik należy opierać na dolnej wardze, a górną wargę przyłożyć do jego brzegu; nie można dotykać ustnika zębami ani zaciskać warg.
- Kciukiem prawej dłoni podtrzymuje się flet.
- Kciukiem lewej dłoni zakrywa się dolny otwór.
- Otwory mają być zakryte płasko ułożonymi opuszkami palców; powinny być wyczuwane palcami bez patrzenia na instrument.
- Należy pamiętać o poprawnej postawie (proste plecy, mocne oparcie na stopach).

Zatrzymać lato

Hej, witaj po wakacjach! Na pewno jeszcze pamiętasz zapach lasu i śpiew ptaków w słoneczny dzień, trzask ogniska o zmierzchu, widok rozgwieżdżonego nieba nad głową… A może podczas wakacyjnych podróży udało ci się usłyszeć i zapamiętać dźwięki muzyki?

Akordy i chwyty gitarowe

Lato z zieloną czupryną

muzyka: Krystyna Kwiatkowska, *słowa*: Ewa Zawistowska

Marszowo

a C G C E7
La - to z zie - lo - ną czu - pry - ną sia - dło na pro - gu dnia,

5
a C H7 E
ba - wi się słoń - cem jak pił - ką, go - ni o - bło - ki dwa. Bo

9
A D E7 A
la - to nam wpa - da do rąk, jak gro - szku zie - lo - ny strąk, jak

13
D E E7 A
ża - ba, tra - wa i liść, i ścież - ka, by w dal nią iść.

1. Powiedz, co kojarzy ci się z latem? Ułóż na ten temat kolejne zwrotki piosenki.

2. Przypomnij, do jakiej grupy instrumentów należy gitara i jak jest zbudowana.

3. Jakie znasz inne instrumenty z tej grupy?

Warto wiedzieć!

Jeden z najsłynniejszych gitarzystów świata, Hiszpan Andrés Segovia (czytaj: andres segowia) u schyłku życia udzielił wywiadu. Mówił w nim, że z uwagi na słaby stan zdrowia ostatnio mało ćwiczy na gitarze – zaledwie... 12 godzin dziennie.

1. Lato z zieloną czupryną
siadło na progu dnia,
bawi się słońcem jak piłką,
goni obłoki dwa.

Ref. Bo lato nam wpada do rąk,
jak groszku zielony strąk,
jak żaba, trawa i liść,
i ścieżka, by w dal nią iść.

2. Lato z czupryną zieloną
pędzi, aż brak mu tchu.
Woła wakacje szalone,
radość wyciąga z mchu.

Ref. Bo lato nam…

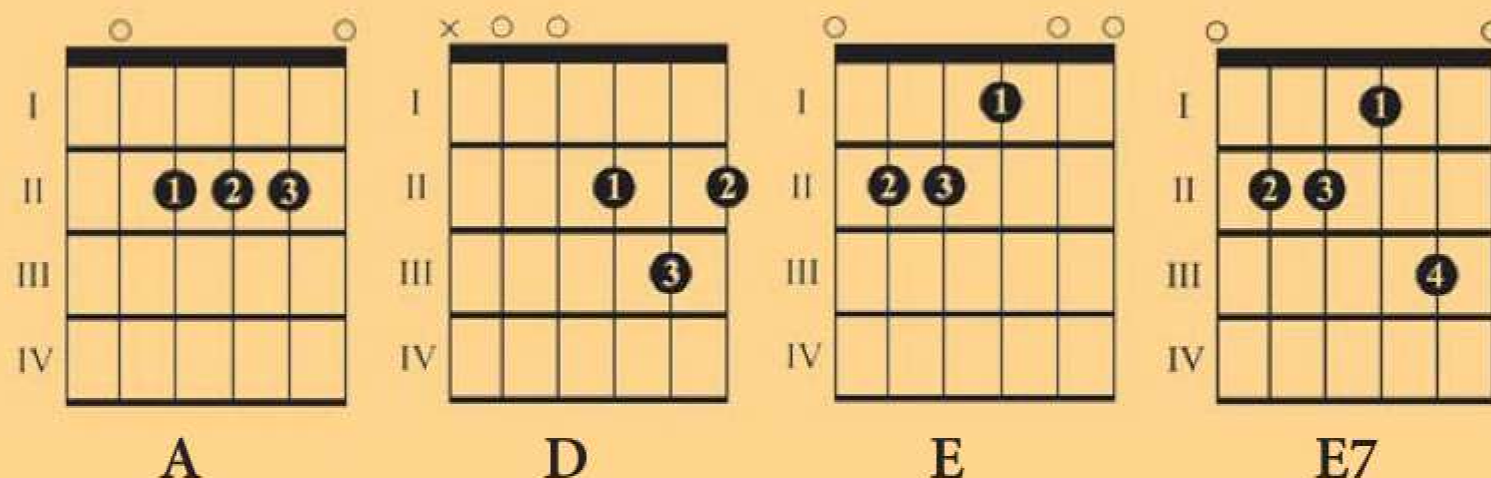
3. Sypia w gitarze schowane,
lubi ognisko, śpiew.
Kąpie się w rosie nad ranem,
łazi po czubkach drzew.

Ref. Bo lato nam…

Zostań wirtuozem

Poćwicz kilka akordów na gitarze i spróbuj zaakompaniować przy refrenie piosenki.

Lutnia

Instrumenty strunowe szarpane – pamiątki z różnych stron świata

Al'ud to dawny instrument arabski. Jego pierwszy dokładny opis pochodzi sprzed 1100 lat! W średniowieczu przywieziono ten instrument do Europy, prawdopodobnie najpierw pojawił się w Hiszpanii. Al'ud stał się podstawą do skonstruowania lutni. Może mieć nawet kilkanaście strun, które szarpie się specjalną płytką zwaną plektronem.

Lutnia ma pudło rezonansowe o gruszkowatym kształcie oraz szeroką i krótką szyjkę. Pośrodku wierzchniej płyty jest otwór rezonansowy zamknięty rozetą. Lutnia może mieć od kilku do kilkunastu strun, na których przeważnie gra się palcami. Szczyt popularności lutni – zarówno jako instrumentu solowego, jak i towarzyszącego śpiewakom – przypada na okres renesansu.

Mandolina jest instrumentem łatwiejszym do opanowania (ma tylko 4 pary strun) i mniejszym niż lutnia, dlatego zapewne w XIX wieku stała się jednym z najpowszechniej używanych instrumentów amatorskich. Jednak barokowa mandolina była bardziej skomplikowana: miała 6 par strun i wykorzystywało ją wielu znanych kompozytorów, między innymi Antonio Vivaldi, który skomponował piękne koncerty na mandolinę z orkiestrą.

To ciekawe!

Antonio Vivaldi[1] – ksiądz, skrzypek i kompozytor epoki baroku przez prawie czterdzieści lat był związany z weneckim Ospedale della Pietà – żeńskim sierocińcem specjalizującym się w edukacji muzycznej. Komponował dla swoich uczennic nie tylko muzykę religijną, uświetniającą nabożeństwa, lecz także koncerty na najróżniejsze instrumenty, w tym m.in. na mandolinę. Koncerty w wykonaniu uczennic żeńskiego sierocińca były wielką, cieszącą się międzynarodową sławą, atrakcją Wenecji.

Ospedale della Pietà w Wenecji

Bandura to ukraiński instrument ludowy, na którym gra się bez skracania strun, a więc bez zmian wysokości dźwięku pojedynczych strun, a to oczywiście wymusza zwiększenie ich liczby. Podzielone są one na dwie grupy: krótsze, melodyczne, położone tylko nad korpusem, oraz basowe – biegnące wzdłuż szyjki. Klasyczna bandura ma dwadzieścia cztery struny, ale na początku XX wieku zaczęto budować instrumenty (tzw. bandury kijowskie) z ponad sześćdziesięcioma strunami!

Bałałajka jest tradycyjnym rosyjskim instrumentem ludowym; pojawiła się w XVII wieku. Ma charakterystyczne trójkątne pudło rezonansowe i długą szyjkę zakończoną płaską główką. Początkowo miała tylko dwie struny, później dodano trzecią.

---

[1] Wymowa nazw własnych jest podana w tych częściach podręcznika, w których nazwy pojawiają się po raz pierwszy. Nazwy, które czyta się tak samo, jak się je pisze, nie mają podanej wymowy.

John Dowland, *The Right Honourable Robert Earl of Essex, His Galliard* (czytaj: dżon dołland, de rajt **ono**rabl robert erl of esseks, his galiard);
Antonio Vivaldi, *Koncert C-dur na mandolinę, smyczki i klawesyn*, RV 425, cz. I;
Joaquin Rodrigo (czytaj: hoa**kin**), *Concierto de Aranjuez* (czytaj: konsierto de aran**hłes)**, cz. I. Posłuchaj fragmentów utworów. Spróbuj odgadnąć, który instrument słyszysz.

Wolfgang Amadeus Mozart

Homofonia

Podczas śpiewu piosenki *Lato z zieloną czupryną* towarzyszyła nam gitara. Wyraźnie było słychać śpiewaną melodię i instrumentalny akompaniament. Ta pojedyncza melodia jest jakby królową, której został podporządkowany cały dwór – akordowy akompaniament. Ten sposób komponowania, zapoczątkowany w XVIII wieku, za czasów klasyków wiedeńskich, nazywamy **homofonią** (gr. *homóios* – jednakowy i *phoné* – dźwięk). Utwór może być przeznaczony do wykonania przez wielu muzyków, ale zawsze słychać dominującą melodię na tle akompaniamentu.

Wolfgang Amadeus Mozart, *Deutscher Tanz* (czytaj: dojczer tanc) nr 3 KV 605, na orkiestrę. Jakie instrumenty słychać w utworze? Jaki instrument, nienależący do podstawowego składu orkiestry, słychać w akompaniamencie?

Zostań wirtuozem

Deutscher Tanz (fragment)

Wolfgang Amadeus Mozart

Umiarkowanie

p

5

9

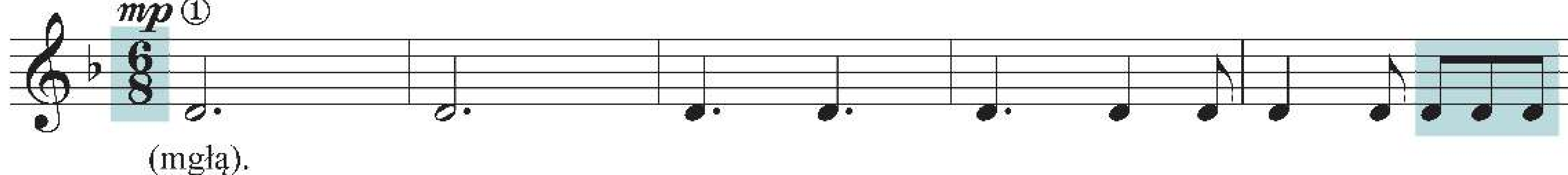
f

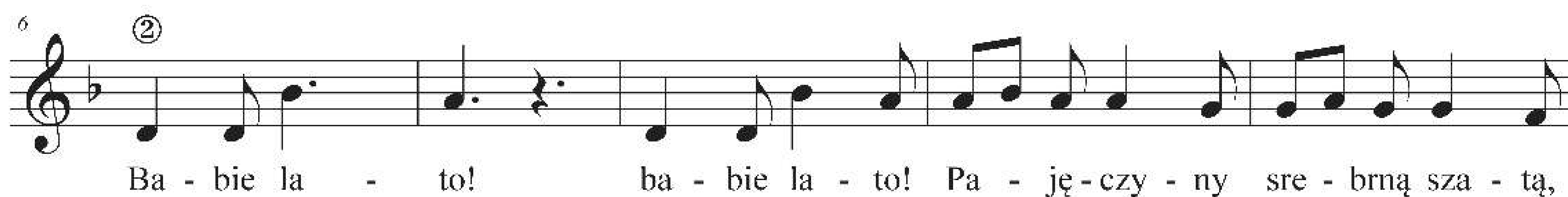
13
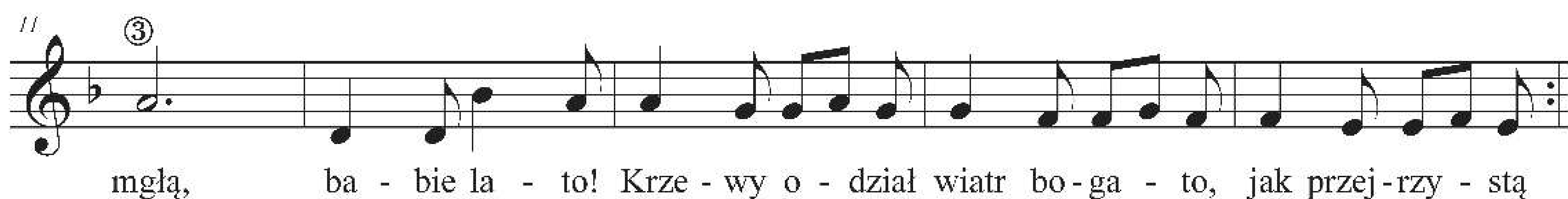

Babie lato

muzyka: Włodzimierz Sołtysik, *słowa*: Zenon Przesmycki

Babie lato! babie lato!
Pajęczyny srebrną szatą
krzewy odział wiatr bogato,
jak przejrzystą mgłą.

4. Jaki nastrój ma melodia kanonu? Porównaj nastrój piosenki z nastrojem obrazu Józefa Chełmońskiego.

Józef Chełmoński, Babie lato

Fermata

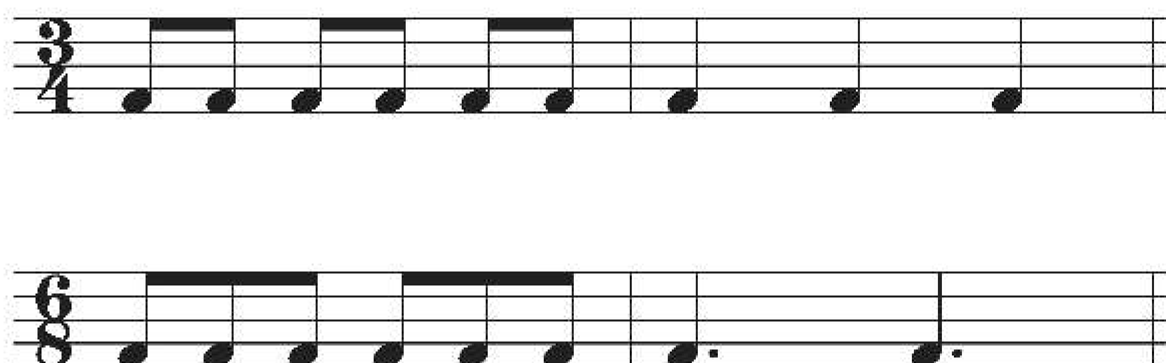
Babie lato

Przygotujcie kłębek wełny, z którego będziecie wyciągać nitkę babiego lata. Pierwsza osoba trzyma kłębek i powoli go rozwija. Na każde „raz" melodii trzeba przekazać końcówkę nitki następnej osobie, a na każde „cztery-pięć-sześć" – delikatnie wyciągać nitkę z kłębka.

Kanon *Babie lato* jest zapisany w **metrum $\frac{6}{8}$**, dzięki czemu ma rozkołysany charakter. $\frac{6}{8}$ to metrum złożone – w jednym takcie wyczuwa się dwa akcenty. Pierwszy mocny na początku i drugi – słabszy – w środku. Wprawdzie w taktach w metrum $\frac{3}{4}$ i $\frac{6}{8}$ mieści się tyle samo ósemek i ćwierćnut, jednak inaczej się je grupuje.

$\frac{6}{8}$

5. Powiedzcie przysłowia w metrum $\frac{3}{4}$ i $\frac{6}{8}$. Czy brzmią tak samo?

Jaki pierwszy wrzesień, taka będzie jesień.
Kiedy październik śnieżny i chłodny, to styczeń bywa zwykle łagodny.

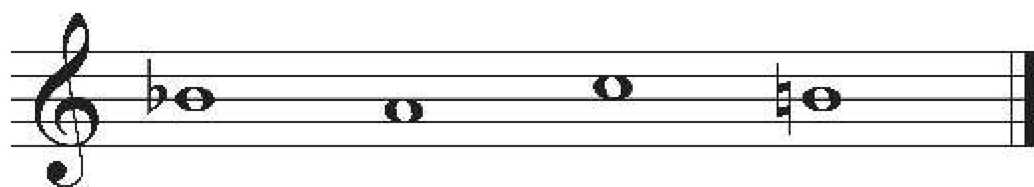
Polifonia

6. Zaśpiewajcie *Babie lato* w kanonie. Przypomnijcie, jak się wykonuje kanon. Czy kanon jest homofonią?

Właśnie, przecież w kanonie słychać „wielogłosowość". Jednak to jest pojedyncza melodia powtarzana przez kolejne głosy, z opóźnieniem. Takie niezależne prowadzenie głosów – czyli równorzędnych melodii – określa się mianem **polifonii**. Szczyt rozwoju muzyki polifonicznej przypada na epokę baroku. Jej najdoskonalszą formą jest **fuga** (łac. ucieczka).

supełek muzyczny

Z dźwięków zapisanych na pięciolinii odczytaj nazwisko największego mistrza polifonii:

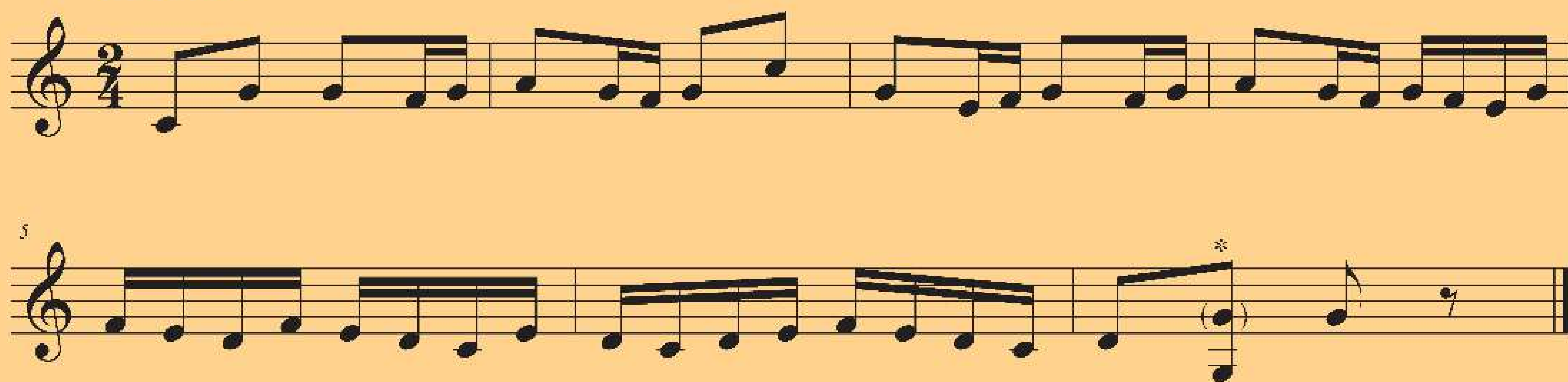
To ciekawe!

W fudze, tak jak w kanonie, także najważniejsza jest jedna melodia (czyli temat), ale oprócz niej pojawiają się melodie uzupełniające (kontrapunkt). W kanonie temat stawał się jednocześnie melodią uzupełniającą dla tematu w innym głosie. W fudze jest inaczej: temat najczęściej pojawia się w następnym głosie dopiero wówczas, gdy cała melodia tematu wybrzmi w poprzednim głosie.

Zostań wirtuozem

Fuga z II Koncertu Brandenburskiego

Johann Sebastian Bach

Johann Sebastian Bach, *II Koncert Brandenburski F-dur*, BWV 1047, cz. III. W tym koncercie cztery instrumenty grają solo: skrzypce, flet, obój i trąbka. W jakiej kolejności te instrumenty grają temat fugi po raz pierwszy?

Temat fugi

Bach w Eisenach

Fuga na chór recytujący

muzyka i słowa: Włodzimierz Sołtysik

Wesoło, zdecydowanie

f Bach u - ro - dził się w Ei - se - nach. *mp* Pi - sał fu - gi, msze, kan - ta - ty,

f Bach u - ro - dził się

4

kon - cer - ty i toc - ca - ty; kom - po - no - wał pię - kne sui - ty,

w Ei - se - nach. *mp* Pi - sał fu - gi, msze, kan - ta - ty, kon - cer - ty i toc - ca - ty;

f Bach u - ro - dził się w Ei - se - nach. *mp* Pi - sał

7

o - ra - to - ria i par - ti - ty, Bach!

kom - po - no - wał pię - kne sui - ty, *mf* o - ra - to - ria

fu - gi, msze, *cresc.* kan - ta - ty, kon - cer - ty i toc - ca - ty; *mf* na or - kie - strę,

10

Eisenach (czytaj: ajzenach), biurko w domu Johanna Sebastiana Bacha

10

Bach!

i par - ti - ty,

cresc. *f*

chór, or - ga - ny – z te - go był naj - bar - dziej zna - ny. Bach u - ro - dził się

14

f

Bach u - ro - dził się w Ei - se - nach, Bach!

f

Bach u - ro - dził się w Ei - se - nach, w Ei - se - nach, Bach!

w Ei - se - nach. Bach, Bach!

Bach urodził się w Eisenach.
Pisał fugi, msze, kantaty,
koncerty i toccaty[1];
komponował piękne suity,
oratoria i partity,
na orkiestrę, chór, organy –
z tego był najbardziej znany.
Bach urodził się w Eisenach.

[1] **Toccaty**, suity, oratoria, partity – formy muzyczne popularne w baroku.

Na wzgórzu Monte Cassino

Po jesiennej klęsce Polski w wojnie obronnej w 1939 roku wielu żołnierzy znalazło się za granicą. Nie mogąc walczyć o Polskę na ojczystej ziemi, robili wszystko, by pomóc aliantom — wojskom koalicji antyniemieckiej — uwolnić Europę z rąk hitlerowców. Wraz z 2 Korpusem Polskim wielu z nich trafiło do Włoch. Nie wiedzieli jeszcze, że na wzgórzu Monte Cassino (czytaj: monte kassino; wł. Montecassino) przyjdzie im stoczyć jedną z najkrwawszych bitew II wojny światowej.

Na wzgórzu Monte Cassino znajduje się liczący półtora tysiąca lat klasztor benedyktynów

Polska flaga na wzgórzu Monte Cassino

Od 1943 roku Monte Cassino było najważniejszym punktem niemieckiej linii obronnej, która zamykała wojskom alianckim drogę na północ. Wśród tych wojsk był również 2 Korpus Polski zorganizowany przez generała Władysława Andersa. To właśnie polscy żołnierze, po blisko pięciu miesiącach niepowodzeń aliantów, przełamali obronę nieprzyjacielską na Monte Cassino. Zginęło wówczas blisko tysiąc polskich żołnierzy.

To ciekawe!

Na całym szlaku bojowym, prowadzącym przez Iran, Irak, Syrię, Palestynę, Egipt do Włoch, a po demobilizacji do Wielkiej Brytanii, armii Andersa towarzyszył... Wojtek – niedźwiedź brunatny, adoptowany przez żołnierzy. Nadano mu stopień kaprala i wciągnięto do stanu ewidencyjnego. Wojtek brał również udział w bitwie pod Monte Cassino.

W nocy z 17 na 18 maja 1944 roku podczas drugiego polskiego natarcia poeta Feliks Konarski napisał dwie pierwsze zwrotki pieśni, a kompozytor Alfred Schütz (czytaj: szic) – muzykę. W kilka godzin pieśń była gotowa. Po raz pierwszy została wykonana jeszcze 18 maja, po zdobyciu Monte Cassino.

Czerwone maki na Monte Cassino to jedna z najpiękniejszych i najbardziej wzruszających pieśni wojennych. W powojennej Polsce niemal natychmiast została zakazana – sowieckim władzom bardzo nie podobało się, że buduje ona legendę generała Andersa, nieprzejednanego wroga komunistów. Ten wspaniały utwór był niczym hymn – słuchano go, śpiewano, ale nigdy nie tańczono – w ten sposób oddawano hołd żołnierzom poległym za ojczyznę na obcej ziemi.

Cmentarz na Monte Cassino

Odznaka 2 Korpusu Polskiego

7. Odwołując się do wiedzy historycznej, powiedz, dlaczego autor przywołuje w treści pieśni Samosierrę (właśc.: Somosierrę) i Rokitnę.

Czerwone maki na Monte Cassino

Pieśń poświęcona dowódcy 2 Korpusu generałowi dywizji Władysławowi Andersowi

muzyka: Alfred Schütz, *słowa*: Feliks Konarski

Tempo marsza

C c° C
Czy wi - dzisz te gru - zy na szczy - cie! Tam

4 d7 d
wróg twój się kry - je, jak szczur! Mu - si - cie! Mu-si - cie! Mu-

7 d° d G7 C
si - cie!… Za kark wziąć i strą - cić go z chmur! I

10 c° C C7 C+
po - szli sza-le - ni, za-żar - ci… i po - szli za-bi - jać i

13 F6 fis° C A7
mścić! I po - szli – jak za - wsze – u - par - ci… jak

16 d6 a7 D7 G7 c G9
za - wsze za ho - nor się bić! Czer-wo - ne ma - ki na Mon - te Cas-

19 c C7 f
si - no za - miast ro - sy pi - ły pol - ską krew… po tych

22 f6 G7 f G7
ma - kach szedł żoł - nierz i gi - nął, lecz od śmier-ci si - lniej - szy był

25 c G7 c G9 c
gniew! Przej - dą la - ta i wie - ki prze - mi - ną, po - zo -

Stefan Garwatowski,
Monte Cassino, olej na płótnie

28 C7 f

sta - ną śla - dy da - wnych dni… i ty - lko ma - ki na Mon - te Cas-

31 c D7 G7 1.2. c 3. C

si - no czer - wień - sze bę - dą, bo z pol - skiej wzro - sną krwi! Ru - krwi!

1. Czy widzisz te gruzy na szczycie!
Tam wróg twój się kryje, jak szczur!
Musicie! Musicie! Musicie!…
Za kark wziąć i strącić go z chmur!
I poszli szaleni, zażarci…
i poszli zabijać i mścić!
I poszli — jak zawsze — uparci…
jak zawsze za honor się bić!

Ref. Czerwone maki na Monte Cassino
zamiast rosy piły polską krew…
po tych makach szedł żołnierz i ginął,
lecz od śmierci silniejszy był gniew!
Przejdą lata i wieki przeminą,
pozostaną ślady dawnych dni…
i tylko maki na Monte Cassino
czerwieńsze będą, bo z polskiej wzrosną krwi!

2. Runęli przez ogień straceńcy…
niejeden z nich dostał i padł…
jak ci z Samosierry… szaleńcy…
jak ci spod Rokitny… sprzed lat!
Runęli impetem szalonym
i doszli… i udał się szturm!…
I sztandar swój biało-czerwony
zatknęli na gruzach wśród chmur!

Ref. Czerwone maki na Monte Cassino…

3. Czy widzisz ten rząd białych krzyży!
To Polak z honorem brał ślub!
Idź naprzód… im dalej… im wyżej…
tym więcej ich znajdziesz u stóp!
Ta ziemia do Polski należy,
choć Polska daleko jest stąd…
bo wolność krzyżami się mierzy…
historia ten jeden ma błąd…

Ref. Czerwone maki na Monte Cassino…

Muzyka
na pogodę i niepogodę

Piosenka na niepogodę

muzyka: Franciszka Leszczyńska, *słowa*: Maria Szypowska

Umiarkowanie

mp

G C C6

1. Cię-żkie nie - bo za o - knem, da-chy sre - brne i mo - kre, czy-jeś

5 D D7 G6 a7

rzę - sy są mo - kre, to deszcz! Je-sień, je - sień je -

10 D G G7+ e A

sien - na, nie-po - go - da co - dzien - na, myśl na - trę - tna, nie -

14 A7 D D7 *mf* Żywiej, rytmicznie G E7

zmien - na, to deszcz! A ja wła-śnie hu-mo-ru nie

18 A A7 D7 G

tra - cę, a ja wła-śnie dziś pój-dę na spa-cer, mo-że

21 C C6

już za mo - im pro-giem, mo - że za naj - bliż-szym ro - giem po -

23 D e D G a7 D7 G E7

go - da cze - ka mnie. I dla - te - go hu - mo - ru nie

26 A A7 D7 G G7+ e

tra - cę, i dla - te - go w deszcz pój - dę na spa - cer. Jest

29 H7 3 e 3 H7 3 e 3 E7 C6 D7 G

słoń - ce za chmu - rą, choć nie wiem, za któ - rą. Na pe - wno wiem, że jest słoń - ce!

1. Ciężkie niebo za oknem,
dachy srebrne i mokre,
czyjeś rzęsy są mokre,
to deszcz!
Jesień, jesień jesienna,
niepogoda codzienna,
myśl natrętna, niezmienna,
to deszcz!

Ref. A ja właśnie humoru nie tracę,
a ja właśnie dziś pójdę na spacer,
może już za moim progiem,
może za najbliższym rogiem
pogoda czeka mnie.
I dlatego humoru nie tracę,
i dlatego w deszcz pójdę na spacer.
Jest słońce za chmurą,
choć nie wiem, za którą.
Na pewno wiem, że jest słońce!

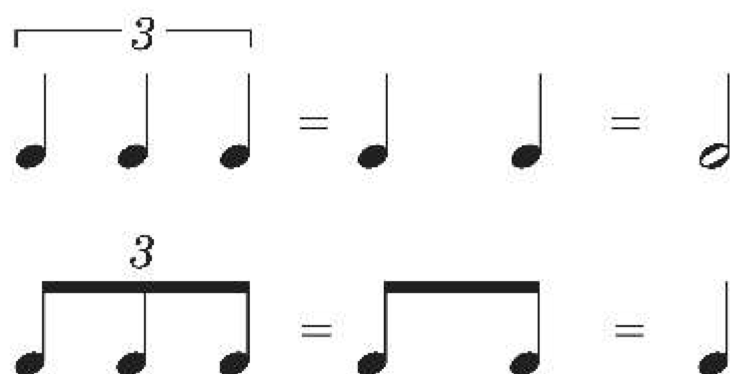
2. Ktoś zostawił parasol,
cienie po kątach straszą,
płacze czarny parasol,
to deszcz!
Wolno płyną minuty,
dzień jest smutny, zasnuty,
szarą przędzą osnuty,
to deszcz!

Ref. A ja właśnie…

Warto wiedzieć!

Wiele miejsc na ziemi ma swoje charakterystyczne niepowtarzalne brzmienie. Inne odgłosy słychać w lesie, inne w wysokich górach, a jeszcze inne w wielkim hałaśliwym mieście. Dzięki wrażliwości na dźwięki pełniej poznajemy klimat odwiedzanych miejsc, ich specyfikę i kulturę.

Trzy nuty oznaczone cyfrą 3 to **triola**. Chociaż są to trzy wartości, to trwają tyle, ile dwie takie same wartości.

1. Po wysłuchaniu *Piosenki na niepogodę* określ jej nastrój. Przyjrzyj się nutom i wskaż wszystkie znaki muzyczne, które decydują o nastroju w tym utworze.

2. Z klasowego instrumentarium wybierz te instrumenty, które podkreślą nastrój *Piosenki na niepogodę*. Nagraj swoje wykonanie piosenki. Czy instrumentacja odpowiada twoim oczekiwaniom?

Dźwięki i my

Codziennie i nieustannie docierają do nas rozmaite dźwięki. Są to zarówno dźwięki naturalne, ze świata przyrody (np. szelest liści, szmer wiatru czy szczekanie psa), jak i wiele odgłosów generowanych przez człowieka (np. odgłosy pracy różnych urządzeń i dźwięki muzyki – najczęściej nie granej na żywo, lecz odtwarzanej). Dźwięki mają ogromny wpływ na człowieka, na jego samopoczucie, nastrój, a nawet… zachowanie. Muzyka jest obecna w wielu dziedzinach życia.

3. Kiedy najchętniej słuchasz muzyki i dlaczego?

4. Jakich dźwięków otoczenia nie lubisz?

Niektóre dźwięki powstające w wyniku działalności człowieka są odczuwane jako zbyt głośne, przenikliwe lub drażniące słuch. Obniżają one komfort życia, mogą być także niebezpieczne dla zdrowia. Według przyjętych norm poziom hałasu w miejscach zamieszkania nie powinien przekraczać 65 decybeli.

Przeskakuj co drugą literę, a poznasz nazwę dziedziny obejmującej zagadnienia związane z ochroną przed hałasem.

ANKIUPSETTYRKWAW
ŚIRKOLDSOLWEIJSUKRA

To ciekawe!

Pod koniec lat 60. XX wieku nasz wielki kompozytor Witold Lutosławski pierwszy zwrócił uwagę , że muzyka odtwarzana przez głośniki w miejscach publicznych może być odbierana przez wielu ludzi jako zanieczyszczenie ich środowiska dźwiękowego. Dzięki jego staraniom UNESCO przyjęło ustawę potępiającą „pogwałcenie wolności osobistej i prawa każdego człowieka do ciszy przez nadużywanie nagranej oraz nadawanej przez radio muzyki w miejscach publicznych i prywatnych". Już w 1985 roku Parlament Europejski podjął uchwałę zakazującą nadawania muzyki między innymi w parkach publicznych i na plażach.

Przyjrzyj się poniższej tabelce wskazującej natężenie hałasu. Zastanów się, z którymi odgłosami najczęściej się spotykasz. Czy możesz unikać tych niebezpiecznych dla zdrowia?

Co?	Natężenie w decybelach	Konsekwencje
Eksplozja petardy	160	Ból, ryzyko trwałego uszkodzenia słuchu
Koncert rockowy	130	Granica bólu, podczas długiej ekspozycji ryzyko uszkodzenia słuchu
Start samolotu, helikoptera	100–140	Szkodliwy hałas, ryzyko uszkodzenia słuchu
Motocykl bez tłumika	100	Uciążliwość
Wnętrze głośnej restauracji, darcie papieru, wnętrze samochodu	70	Męczliwość, zwłaszcza podczas długiej ekspozycji
Mowa	50	Norma
Szept	20	Spokój

5. Nagraj dowolne odgłosy przyrody oraz dźwięki wydawane przez różne urządzenia lub sprzęty. Na następnej lekcji odtwórz nagranie, nie zdradzając źródła dźwięku, i zapytaj słuchaczy, czy je rozpoznają. Które odgłosy były dla was przyjemne, uspokajały i dawały poczucie bezpieczeństwa?

6. Z nagranych odgłosów stwórzcie miniaturkę dźwiękową – ustalcie kolejność i czas odtwarzania poszczególnych nagrań. Wasz utwór może mieć określoną formę muzyczną: ABA, ronda lub wariacji.

7. Przypomnij, jak nazywa się styl komponowania z użyciem nagranych, przetworzonych i zmiksowanych odgłosów przyrody lub ruchu ulicznego.

8. Wyjaśnij pojęcie sonoryzmu i przypomnij, który z polskich kompozytorów tworzył w tym stylu.

Malowany latawiec

muzyka: Edward Pałłasz, *słowa*: Krystyna Wodnicka

Umiarkowanie, spokojnie

mp g g6 d d7 g g6

1. Kie - dy pta - ki o - dle - cą za mo - rze, na da - le - ki, nie - zna - ny

4 d g g6 d d7

szlak, gdy jest smu - tno i sza - ro na dwo - rze, zrób la -

7 B g6 *rit.* A D7 *mf* g *a tempo* C7

ta - wca, co fru - wa jak ptak. I po - ma - luj go w kwia - ty,

11 F B g6 A

i po - ma - luj go w smo - ki, i na wie - trze go puść pod o -

15 *mp* d g6 d g C7

bło - ki. Wiej, wie - trze, wiej,

19 F B g6 A7

hej - że, hej! I la - ta - wca nieś pod o -

23 1.2. d g6 d 3. d g d

bło - ki. 2. Zdradź mu ta - wce.

1. Kiedy ptaki odlecą za morze,
na daleki, nieznany szlak,
gdy jest smutno i szaro na dworze,
zrób latawca, co fruwa jak ptak.
I pomaluj go w kwiaty,
i pomaluj go w smoki,
i na wietrze go puść pod obłoki.
Wiej, wietrze, wiej,
hejże, hej!
I latawca nieś pod obłoki.

2. Zdradź mu swoją największą z tajemnic,
nie powtórzy nikomu prócz chmur.
I powróci do rąk, gdy się ściemni,
gdy go mocno przyciągniesz za sznur.
Malowany w kwadraty,
prostokąty czy pawie,
jakże piękny jest każdy latawiec!
Wiej, wietrze, wiej,
hejże, hej!
Jakże piękny jest każdy latawiec.

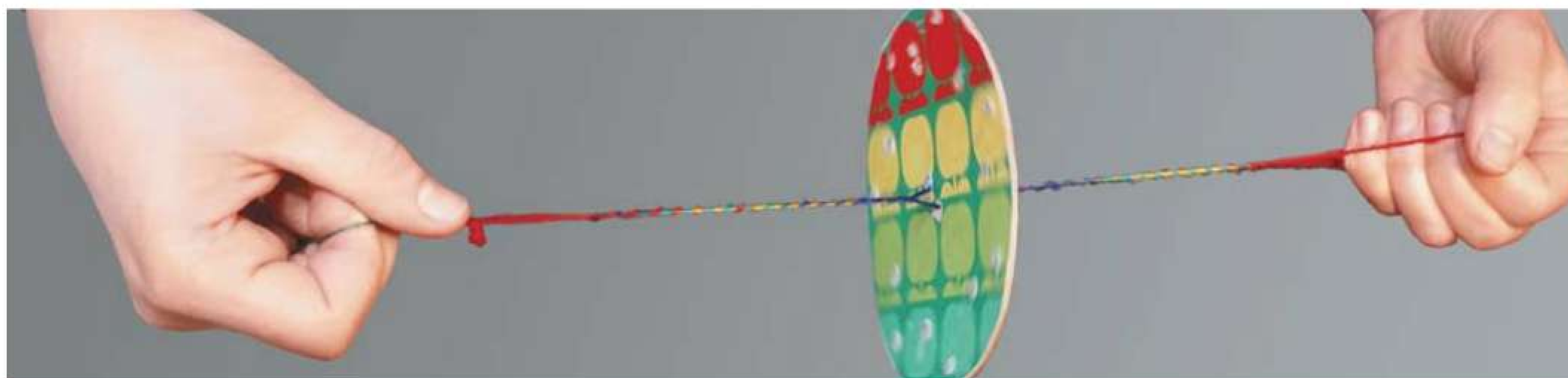
3. A gdy nawet ucieknie ci jutro,
bo ciekawość poniesie go w świat,
może znajdzie go ktoś, komu smutno,
gdy jesienny dokucza mu wiatr.
I uśmiechnie się, siedząc
pod kasztanem na ławce:
Ja też kiedyś puszczałem latawce.
Wiej, wietrze, wiej,
hejże, hej!
Ja też kiedyś puszczałem latawce.

Fermata

Polowanie na wiatr i latawiec

Do puszczania latawców potrzebny jest silny wiatr. Aby usłyszeć szum wiatru w klasie, przygotujcie instrumenty według instrukcji zamieszczonych niżej. Następnie podzielcie się na dwie grupy. Jedna będzie grać na dzwoneczkach przy każdym słowie „latawiec". Druga grupa zaszumi w miejscach, gdy pojawi się słowo „wiatr".

Wiatr: przygotuj średniej grubości sznurek o długości ok. 60 cm oraz bardzo sztywną i grubą tekturę. Z tektury wytnij koło o średnicy 12–15 cm. Zrób w nim dwa otwory do przewleczenia sznurka (powinny być one równo oddalone od środka) oraz wiele otworów bliżej krawędzi.

Przewlecz sznurek przez środkowe dziurki i zawiąż tak, żeby powstała duża pętla. Zaczep pętlę na obu dłoniach, tak aby koło znalazło sie w środku, i zakręć kółkiem. Kiedy sznurek mocno się skręci (dłonie się przybliżą), rozciągnij go energicznie, wprawiając koło w obrót w przeciwną stronę. Utrzymywanie koła w ruchu – naprzemienne oddalanie i zbliżanie do siebie dłoni (rozciąganie i skręcanie sznurka) wywoła odgłosy podobne do świstów i gwizdów prawdziwego wiatru!

Dzwoneczki: przygotuj małe siteczko, kilka dużych gwoździ różnej długości i grubości oraz żyłkę. Potnij żyłkę na kawałki o długości 3, 4, 5 i 6 cm. Końcówki żyłek z jednej strony zawiąż na łebkach gwoździ, z drugiej przewlecz przez sitko i zrób supełki, żeby żyłki nie wypadły. Unieś sitko i delikatnie poruszaj nim, aby usłyszeć wietrzne granie.

Wpływ muzyki na człowieka

Gabriel Fauré (czytaj: fo**re**), *Requiem d-moll*, op. 48 (czytaj: **rek**wiem), *Offertorium*; Joseph Haydn (czytaj: jozef hajdn), *Koncert Es-dur na trąbkę i orkiestrę*, cz. III; Richard Wagner, *Pierścień Nibelunga*, cz. II *Walkiria*, akt III, *Cwał Walkirii*. Posłuchaj fragmentów utworów. Opisz, jakie emocje odczuwasz podczas słuchania.

Richarda Wagnera pamiętamy przede wszystkim z powodu jego wspaniałych dzieł operowych, choćby *Tannhäusera* (czytaj: tanhojzera), *Tristana i Izoldy* czy *Parsifala* oraz niezwykłego cyklu dramatów muzycznych pt. *Pierścień Nibelunga*. U schyłku romantyzmu artyści coraz częściej wyrażali potrzebę stworzenia nowych form i nowoczesnego języka muzycznego. Udało się to Wagnerowi, jego późną twórczość można uznać za zwieńczenie epoki. Kompozytor zrealizował w czteroczęściowym *Pierścieniu Nibelunga* swoje wielkie marzenie o dziele, w którym słowo i muzyka zostaną złączone w jedno. Niezwykłą popularność *Pierścień* zawdzięczał również swojej treści. Wagner poświęcił pięć lat na napisanie libretta, do którego pomysły zaczerpnął z podań i mitów nordyckich.

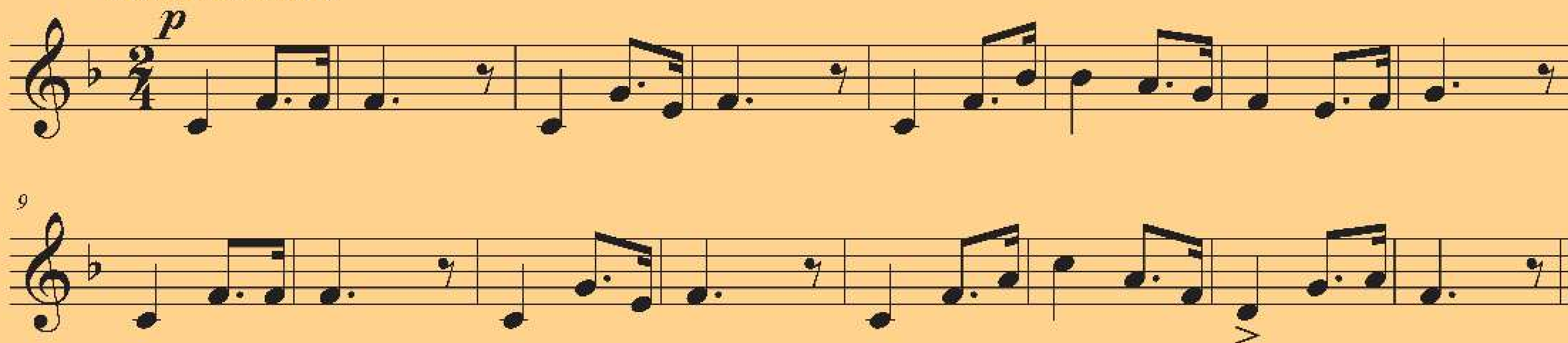

Od blisko 150 lat w Bayreuth (czytaj: bajrojt), w teatrze specjalnie zaprojektowanym pod nadzorem kompozytora, odbywa się co roku festiwal poświęcony wyłącznie dziełom Wagnera, a jego muzyczne wizje nieustannie zyskują nowych entuzjastów

Zostań **wirtuozem**

Marsz weselny z opery *Lohengrin* (czytaj: luhengrin)

Richard Wagner

Muzyka wpływa na nasz nastrój – może wywoływać w nas uczucie dojmującego smutku, albo niezwykłej radości, może także mieć w sobie tyle energii, że gdy jej słuchamy, mamy chęć działać. Podczas słuchania każdej muzyki uaktywniają się prawie wszystkie rejony mózgu, dlatego osoby, które silniej przeżywają muzykę, mają więcej połączeń między jego poszczególnymi ośrodkami. Jednak każdy rodzaj muzyki ma inny wpływ na człowieka. Zrozumienie tych zależności jest szczególnie ważne dla medycyny, marketingu i... edukacji.

Warto wiedzieć!

Podczas słuchania muzyki w mózgu uwalnia się dopamina. Przypisuje się jej również pełnienie funkcji przekaźnika przyjemności.

Czy wiesz, że możesz z łatwością szybciej przyswajać wiedzę, słuchając... spokojnej muzyki barokowej? Dowiedziono bowiem, że jej regularny puls (ok. 60 miar na minutę) wprowadza nas w stan relaksu, który sprzyja zwiększeniu koncentracji i w rezultacie ułatwia przyswajanie wiedzy. Proces ten nazwano superuczeniem.

9. Przeprowadź eksperyment naukowy. Przez kilka dni, zanim zaczniesz odrabiać lekcje – włączaj II część *VI Koncertu Brandenburskiego* Johanna Sebastiana Bacha lub *Adagio e staccato* z *Muzyki na wodzie* Georga Friedricha Händla. Oddychaj w rytm muzyki i... utrwalaj wiedzę. Czy poprawiła się jakość twojego uczenia? Swoimi spostrzeżeniami podziel się w klasie.

Już starożytni uczeni zauważyli[1], że:

„UPRAWIANIE MUZYKI PROWADZI DUSZĘ DO CNOTY, DOSKONALI CZŁOWIEKA, MA GŁĘBOKI SENS MORALNY".

(PLATON)

„MUZYKA MOŻE ZAPEWNIĆ CZŁOWIEKOWI HARMONIĘ WEWNĘTRZNĄ, PONIEWAŻ JEST ODBICIEM PORZĄDKU ŚWIATA".

(PITAGORAS)

„MUZYKA MA WŁAŚCIWOŚCI KATARTYCZNE[2] I ODPRĘŻAJĄCE, UWALNIAJĄCE EMOCJE, KTÓRE NIE POWINNY ZBYT DŁUGO ZALEGAĆ W PSYCHICE CZŁOWIEKA, I DAJE WYTCHNIENIE PO PRACY".

(ARYSTOTELES)

10. Czy zgadzasz się ze stanowiskiem któregoś filozofa? Wyjaśnij dlaczego.

Współczesna medycyna coraz częściej dostrzega wpływ pewnych rodzajów muzyki na powodzenie terapii. W zależności od celu, jaki chce się osiągnąć, w muzykoterapii stosuje się różne aktywności muzyczne – granie na instrumentach, śpiew, ruch, taniec (choreoterapia) czy słuchanie konkretnych zestawów utworów (relaksujące, pobudzające, wzmacniające więzi społeczne). W muzykoterapii muzyka jest bowiem rozumiana jako „wewnętrzny proces zachodzący w człowieku"[3]. Zauważono na przykład, że pacjenci, którzy podczas operacji chirurgicznych słuchają muzyki epoki klasycyzmu, potrzebują mniej środków przeciwbólowych, a przedwcześnie urodzone noworodki poddane audiostymulacji szybciej się rozwijają.

---

[1] Encyklopedia pedagogiczna, red. W. Pomykało, Fundacja „Innowacja", Warszawa 1993, s. 396.

[2] **Katharsis** – rozładowanie silnych uczuć w wyniku głębokiego przeżycia.

[3] Encyklopedia muzyki, red. A. Chodkowski, PWN, Warszawa 1995, s. 593.

11. Zastanów się, przy której aktywności muzycznej relaksujesz się i czujesz spokój, a która najbardziej pobudza cię do działania?

Niccolò Paganini, *II Koncert skrzypcowy h-moll*, cz. III Rondo *La Campanella*; Carl Orff, *Carmina Burana*, cz. I *O Fortuna*; Georg Lohmann, *Diabelski puzon*; Dmitrij Kabalewski, *Suita „Komedianci"* op. 26, *Galop*; Claude Debussy, *Suita bergamaska*, cz. III *Światło księżyca*. Wyobraź sobie, że jesteś specjalistą od marketingu i twoim zadaniem jest przygotowanie reklamy oferty nocnej wycieczki do Paryża lub nowego modelu auta lub wypromowanie nowego proszku do prania. Dopasuj do każdej reklamy utwory muzyczne, które mogłyby uatrakcyjnić przekaz reklamowy, i uzasadnij swój wybór.

O wpływie muzyki na zachowanie człowieka doskonale wiedzą specjaliści od marketingu. Zauważ, że dźwięk w reklamie jest o wiele głośniejszy od dźwięku pozostałych programów. Jego zadaniem jest przykucie naszej uwagi, a następnie wywołanie w nas emocji i trwałego skojarzenia z przedstawionym w reklamie obrazem (transmedialność). Wykorzystana muzyka wcale nie musi się nam podobać. Wystarczy, że będzie charakterystyczna i nadawana wystarczająco często, wtedy zapadnie nam w pamięć. W ten sposób zapamiętujemy także reklamowany produkt, a kiedy jesteśmy w sklepie, w którym słyszymy muzykę wprawiającą nas w miły nastrój, zwiększającą naszą przyjemność z robienia zakupów – spośród wielu różnych produktów wybieramy właśnie ten z reklamy.

12. Przeprowadźcie w klasie dźwiękowe zgadywanki. Chętni nucą lub gwiżdżą melodie zapamiętane z reklam, a pozostali mówią, z czym kojarzy im się dana melodia. Czy wśród skojarzeń pojawiają się reklamowane produkty?

13. Przeprowadź kolejny domowy eksperyment. Obejrzyj blok reklamowy w telewizji lub internecie z wyciszonym dźwiękiem. Czy reklama robi na tobie takie samo wrażenie, jak ta oglądana z dźwiękiem?

Warto wiedzieć!

Claude Debussy jest twórcą impresjonizmu w muzyce. W utworach reprezentujących ten styl najważniejsze są już nie forma czy wyraźna melodia, lecz barwa, dynamika, nowe współbrzmienia, brzmienie pojedynczych instrumentów. Wszystkie te elementy składają się na muzyczne impresje.

To ciekawe!

Wyniki badań naukowców z uniwersytetów w Edynburgu i Brukseli wskazują, że smak różnych potraw i napojów odbieramy rozmaicie, w zależności od rodzaju słuchanej muzyki. Jest to wynikiem połączenia wielu wrażeń zmysłowych. Stwierdzono, że muzyka z filmów dziecięcych sprawia, że napój wydaje nam się słodszy, natomiast głęboki lub gorzkawy smak odczuwamy, słuchając muzyki rockowej.

Pianista w restauracji

Nasze dzieje, nasza tradycja

Stanisław Samostrzelnik, Święty Stanisław, miniatura w Katalogu arcybiskupów gnieźnieńskich

Najstarsze polskie hymny

Muzyka towarzyszyła człowiekowi od zawsze. Nie tylko wpływała na niego, lecz także wyrażała jego sposób patrzenia na świat. W dziejach kultury można zaobserwować ścisły związek tematyki utworów muzycznych oraz ich struktury, z tzw. filozofią epoki. Dlatego w romantyzmie w muzyce królują uczucia, w klasycyzmie – prostota formy, w baroku – wyobraźnia i kunszt formy, w renesansie – człowiek i pochwała życia. A jaka była muzyka w średniowieczu? Odpowiedz po wysłuchaniu utworów.

Wincenty z Kielczy, *Gaude, Mater Polonia*. Porównaj utwór z muzyką, której słuchasz na co dzień. Wymień przynajmniej trzy różnice między nimi.

Gaude, Mater Polonia (*Raduj się, Matko Polsko*) to najstarszy hymn Polski. Autorem łacińskiego tekstu, opowiadającego o losach św. Stanisława, był działający w XIII wieku Wincenty z Kielczy. Hymn ten powstał prawdopodobnie w 1253 roku. Wtedy bowiem odbyła się w Asyżu kanonizacja św. Stanisława ze Szczepanowa, uznanego później za patrona Polski.

Melodia hymnu *Gaude, Mater Polonia* została w XIX wieku opracowana na cztery głosy i w takiej wersji jest śpiewana także dzisiaj z okazji wszelkich uroczystości patriotycznych i religijnych.

Warto wiedzieć!

Podczas wykonywania pieśni Gaude, Mater Polonia obowiązuje postawa stojąca – z szacunku dla pierwszego hymnu Polski.

Gaude, Mater Polonia, opracowanie czterogłosowe Teofila Tomasza Klonowskiego. Która wersja pieśni jest dla ciebie bardziej interesująca – oryginalna czy opracowanie?
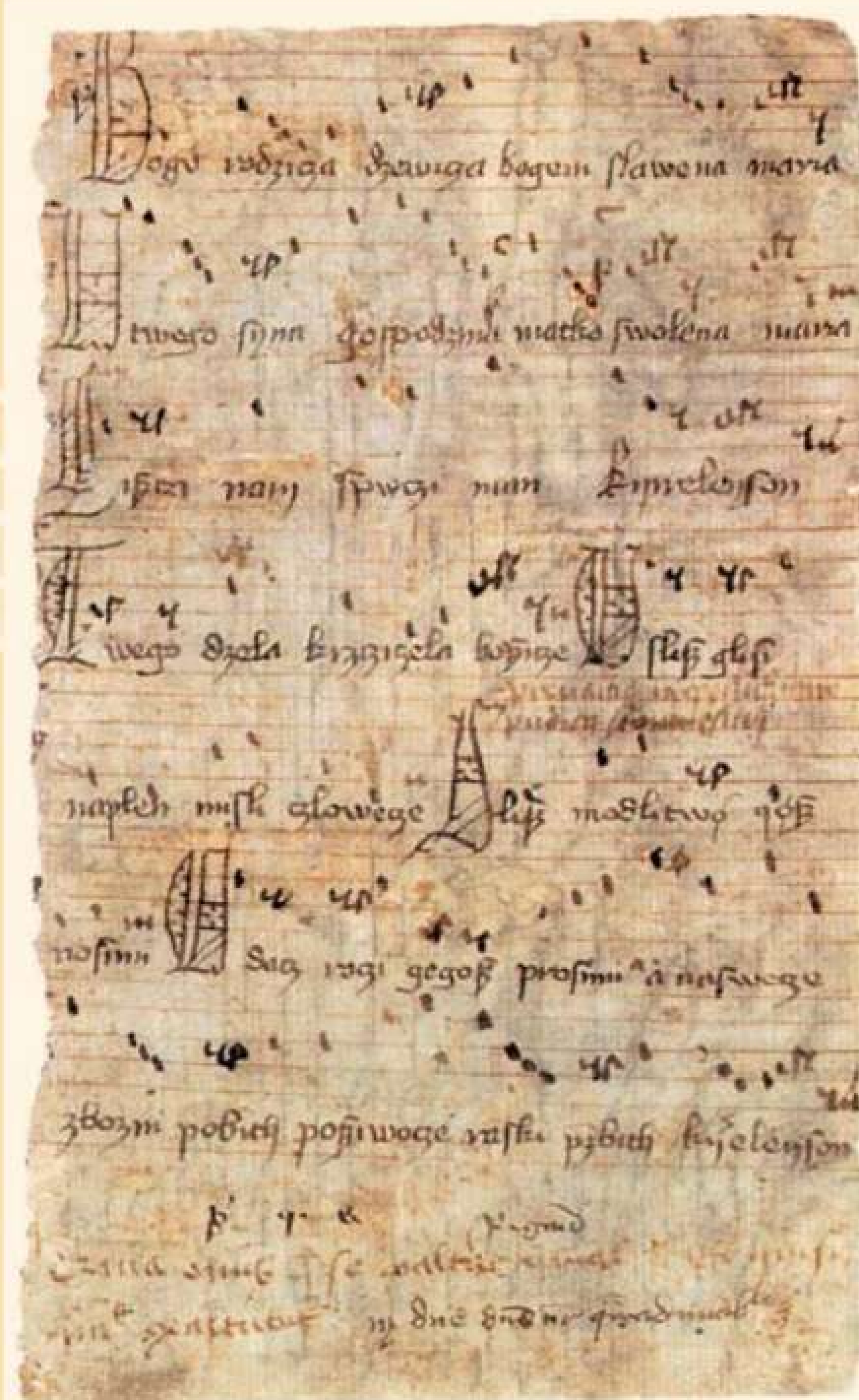

Anonim, *Bogurodzica*

Najwspanialszym pomnikiem średniowiecznej poezji i muzyki polskiej jest *Bogurodzica*. Ta najstarsza pieśń polskiego rycerstwa powstała prawdopodobnie pod koniec XIII wieku, stając się pierwszym hymnem Polski w języku ojczystym. Nie znamy jej autora, wiemy natomiast, że śpiewano ją w 1410 roku pod Grunwaldem, przed bitwą z Krzyżakami. Jan Długosz, najwybitniejszy średniowieczny historyk i polski geograf, napisał w *Kronikach sławnego Królestwa Polskiego*: „Rycerstwo obyczajem przod-

ków zagrzmiało pieśń *Bogurodzica*, a prześpiewawszy kilka wierszy, spotkało się z nieprzyjacielem". Pieśń jest ametryczna, czyli bez metrum, a jej rytm podporządkowano słowom. Zwróćcie uwagę, że nie zawsze pojedyncza sylaba przypada na jeden dźwięk.

14. Przyjrzyjcie się fotografii najstarszego zapisu *Bogurodzicy*. Spróbujcie odczytać niektóre znaki muzyczne oraz tekst z rękopisu.

Wyjaśnienie znaczenia słów:

Bogurodzica Dziewica, Bogiem sławiena Maryja,
Boża Rodzicielko, Dziewico, błogosławiona Maryjo,
u twego Syna Gospodzina matko zwolena, Maryja,
u Twego Syna, Pana, Matko wybrana, Maryjo,
zyszczy nam, spuści nam Kyrieleison.
zyskaj dla nas i ześlij nam zmiłowanie Boże.
Twego dziela Krzciciela, Bożycze, usłysz głosy,
Przez Twego Chrzciciela, Synu Boży, usłysz głosy,
napełń myśli człowiecze. Słysz modlitwę, jąż nosimy,
spełnij ludzkie pragnienia. Wysłuchaj modlitwy, którą zanosimy
a dać raczy, jegoż prosimy:
i racz dać to, o co prosimy:
a na świecie zbożny pobyt, po żywocie rajski przebyt.
na ziemi szczęśliwe życie, a po śmierci przebywanie w niebie.
Kyrieleison.
Panie, zmiłuj się.

15. Zaśpiewajcie pierwszy wers pieśni.

W muzyce średniowiecza używano wielu instrumentów. Widać je poniżej na ilustracjach, które pochodzą ze średniowiecznego zbioru pieśni *Cantigas de Santa María* (czytaj: kantigas). W kolejności: psalterium, lira korbowa, krzywuła, dudy, średniowieczna harfa, rebek i al'ud.

Z mocnym uderzeniem

Kiedy mi wesoło

muzyka i słowa: Stanisław Szczyciński

Wesoło

F B7 Es7
Kie - dy mi we - so - ło, wszy - stko na - o - ko - ło ra -
dy mi cie - szą - co, w gło - wie mi go - rą - co, że

4 B F
zem ze mną śmie - je się do nie - ba bez chmur. Kie -
po - my - słów dzi - wnych ty - siąc mam, no to co. Kie -

6 B Es7
dy mi ra - do - śnie, tra - wa szyb - ciej ro - śnie, sens
dy mi śmie - ją - co i pod - śpie - wu - ją - co, cie -

8 B F B 1. 2.
wy - nu - rza się z mo - rza bzdur. Kie -
szę się, że w gło - wie mam pstro.

11 Es6 F7 Es F7 g7 Es6 D7
My - ślą, ser - cem na nie - wi - dzia - lnych stru - nach gram,

15 Es6 F7 Es F7 c7 d7
lu - dzie się dzi - wią, a ja nie wiem sam, skąd

19 Es6 F B

ta - ki hu - mor mam. Do - brze mi jak w nie - bie, śmie -

23 Es6 B Es6 F

ję się do sie - bie, nikt mi nie za - bie - rze te - go, co w gło - wie mam. My -

26 B Es7

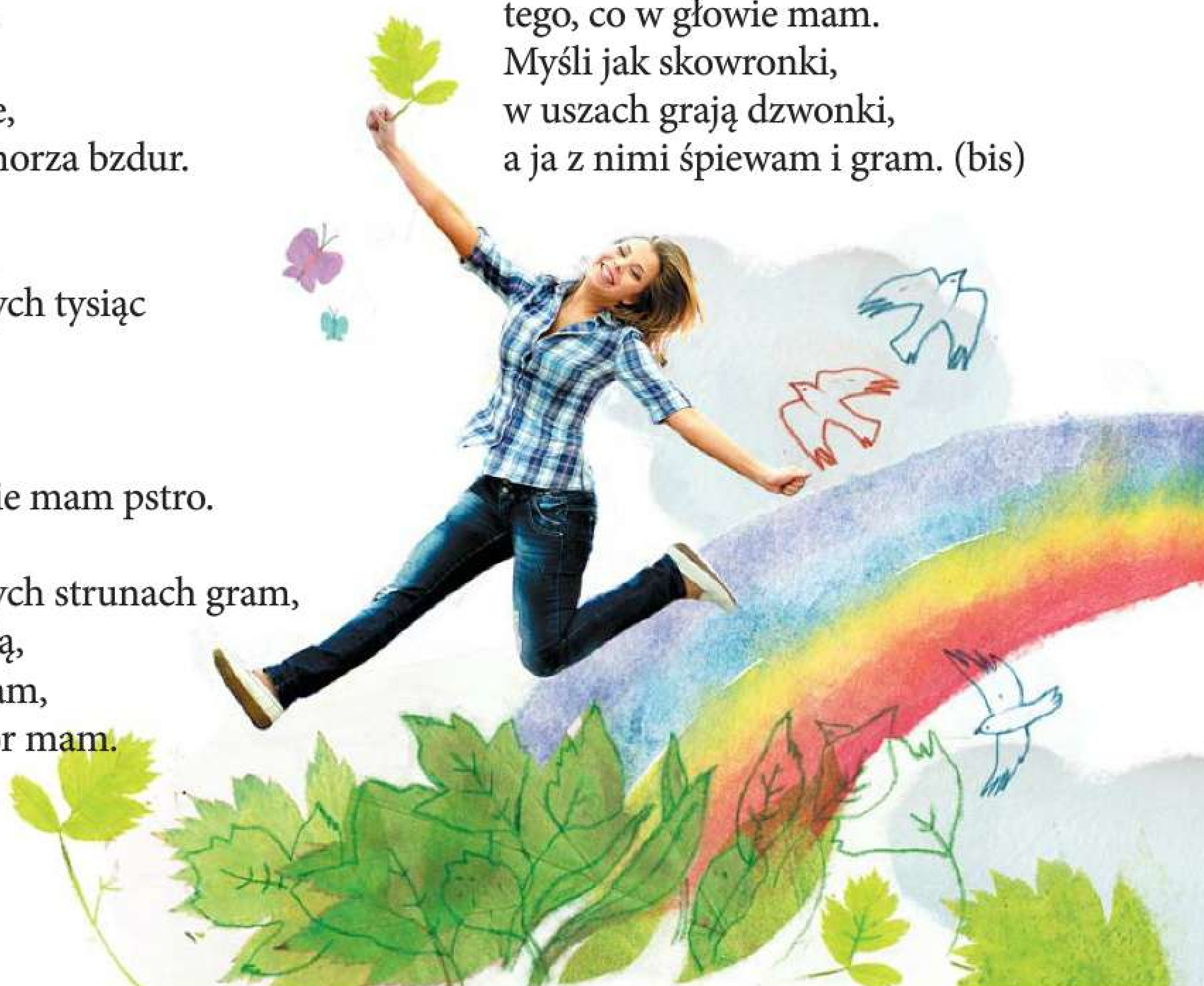
śli jak sko - wro - nki, w u - szach gra - ją dzwo - nki, a

28 B F B F B

ja z ni - mi śpie - wam i gram, a ja z ni - mi śpie - wam i gram.

1. Kiedy mi wesoło,
wszystko naokoło
razem ze mną śmieje się
do nieba bez chmur.
Kiedy mi radośnie,
trawa szybciej rośnie,
sens wynurza się z morza bzdur.
Kiedy mi ciesząco,
w głowie mi gorąco,
że pomysłów dziwnych tysiąc
mam, no to co.
Kiedy mi śmiejąco
i podśpiewująco,
cieszę się, że w głowie mam pstro.
Myślą, sercem
na niewidzialnych strunach gram,
ludzie się dziwią,
a ja nie wiem sam,
skąd taki humor mam.

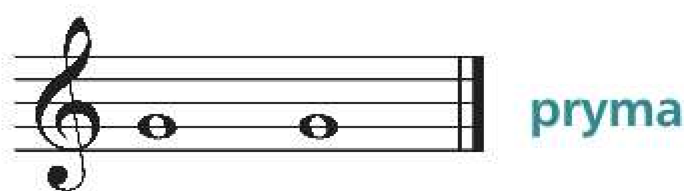
2. Dobrze mi jak w niebie,
śmieję się do siebie,
nikt mi nie zabierze
tego, co w głowie mam.
Myśli jak skowronki,
w uszach grają dzwonki,
a ja z nimi śpiewam i gram. (bis)

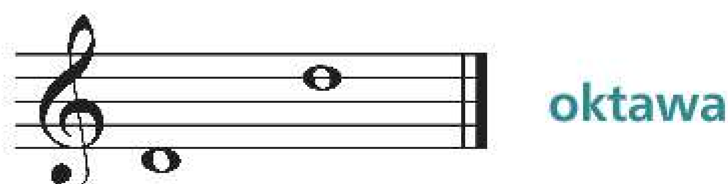

Warto wiedzieć!
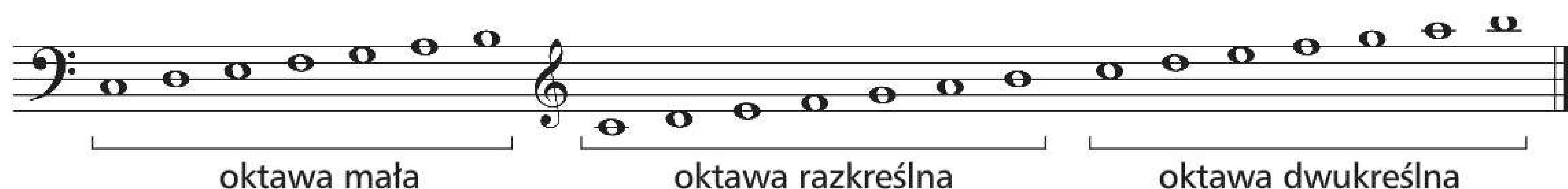
Sławnym starożytnym teoretykiem muzyki był grecki filozof i matematyk Pitagoras, który wykorzystał monochord – instrument mający tylko jedną strunę, aby wykonać matematyczne obliczenia dotyczące podziału struny na interwały muzyczne. Jego ustalenia obowiązywały w praktyce muzycznej przez 2300 lat, aż do epoki baroku.

Już wiesz, że melodię tworzą dźwięki różnej wysokości. Różnicę wysokości dwóch dźwięków w muzyce określa się jako **interwał**.

Dwa odległe o oktawę dźwięki odbieramy jako bardzo podobne, wręcz zlewające się ze sobą. Dlatego oktawa stanowi podstawę podziału całej stosowanej w muzyce skali częstotliwości dźwięku.

1. Przyjrzyj się nutom piosenki *Kiedy mi wesoło* i znajdź wszystkie oktawy. Policz, ile razy w piosence trzeba zaśpiewać oktawę.

2. Znajdź w nutach piosenki wszystkie prymy – podaj nazwy dźwięków, a następnie odnajdź je na klawiaturze. Śpiewając piosenkę, możesz jednocześnie grać oktawy tych dźwięków w akompaniamencie.

Muzyka rozrywkowa

Źródła archeologiczne wskazują na to, że już człowiek prehistoryczny używał muzyki w celach sygnalizacyjnych, obrzędowych i dla rozrywki. Do naszych czasów zachowały się utwory rozrywkowe epoki średniowiecza – instrumentalne tańce oraz pieśni trubadurów, czyli poetów-muzyków, którzy na dworach królów i książąt śpiewali pieśni o miłości lub bohaterskich czynach rycerzy na polu bitwy. Kolejna epoka – renesans, śpiewem głosiła pochwałę życia, a szczególnie miłość.

3. Pomyśl i powiedz, jaka tematyka króluje w muzyce rozrywkowej obecnie?

Kobieta z rogiem (prehistoryczny relief)

Adele Adkins (czytaj: adel atkins)

George Michael (czytaj: dżordż majkel)

Whitney Houston (czytaj: łytni hjuston)

Michael Jackson (czytaj: majkel dżakson)

4. Powiedz, jakiej muzyki słuchasz dla rozrywki.

5. Czy wiesz, jakie źródła ma twoja ulubiona muzyka?

Wraz z pojawieniem się środków masowego przekazu i fonografii rozpoczęła się kariera **muzyki pop**, czyli popularnej. Większość utworów, wypromowanych przez show business (czytaj: szoł biznes), schlebia gustom masowej publiczności. Są również artyści, którzy tworzą sztukę masową o walorach artystycznych, zdobywając popularność dzięki swojej oryginalności i talentowi.
Wśród wielu rodzajów współczesnej muzyki rozrywkowej zdecydowanie wyróżnia się **rock** (czytaj: rok).

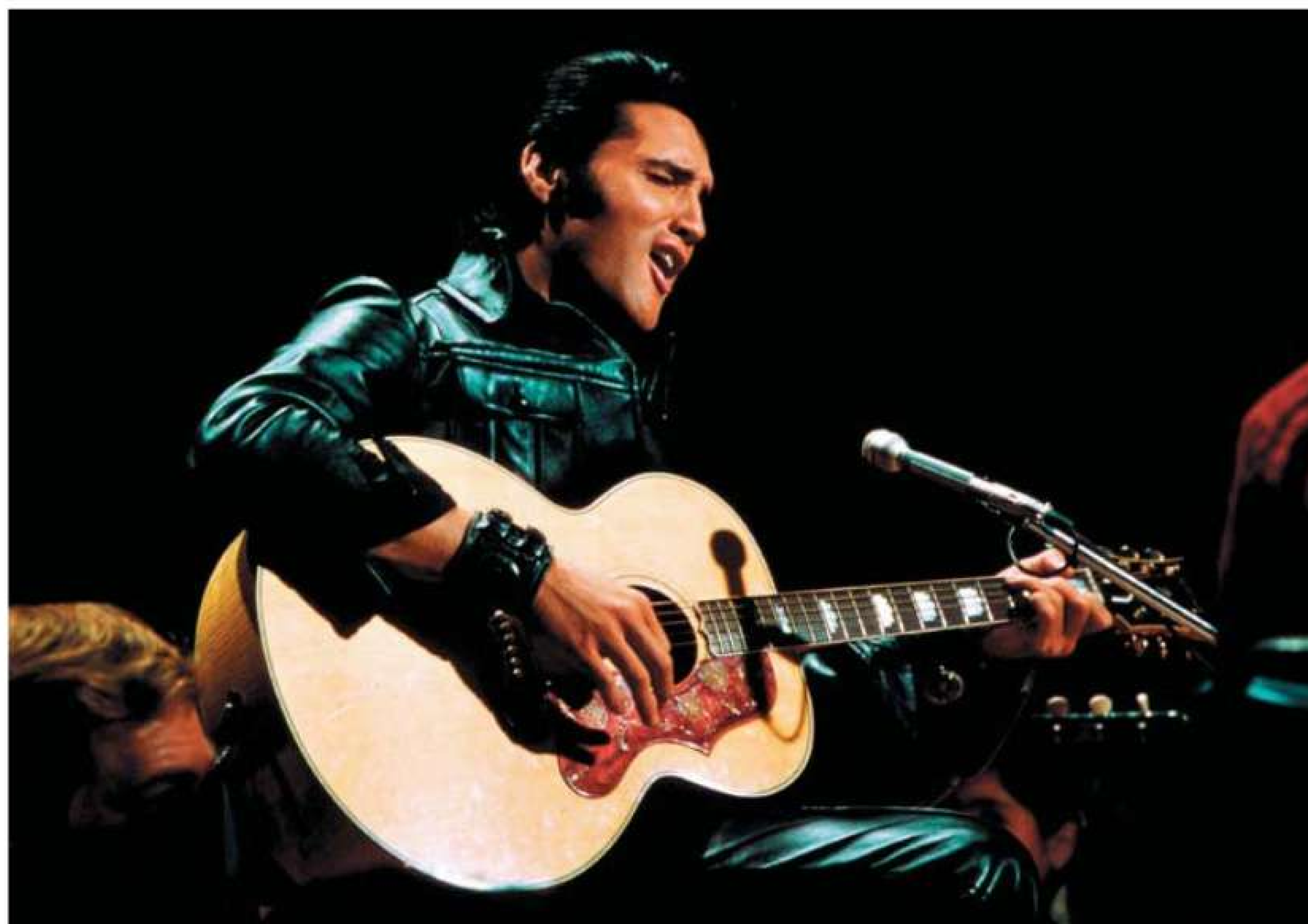
Rock pojawił się w połowie XX wieku w USA. Był połączeniem wielu elementów istniejących już wcześniej gatunków muzycznych, z których powstał rhythm and blues (czytaj: rytm end blus) – muzyka Afroamerykanów, która przenikała się z balladami country (czytaj: kantry), wykonywanymi przez białych. Za moment przełomowy uważa się 1955 rok, kiedy powstała piosenka Billa Haleya (czytaj: haleja) *Rock around the clock* (czytaj: rok eraund de klok) i niemal równocześnie pojawił się „król rocka" Elvis Presley.

Warto wiedzieć!

Typowe utwory muzyki rockowej mają na ogół parzyste metrum, z akompaniamentem w szybkim, wyrazistym rytmie, z akcentem na słabej części taktu. Podstawową formą utworu jest piosenka zwrotkowa, wykonywana zespołowo.

Znajdź i obejrzyj teledysk z „królem rocka". Zastanów się, czy jego ekspresja mogłaby zainteresować dzisiejszych nastolatków.

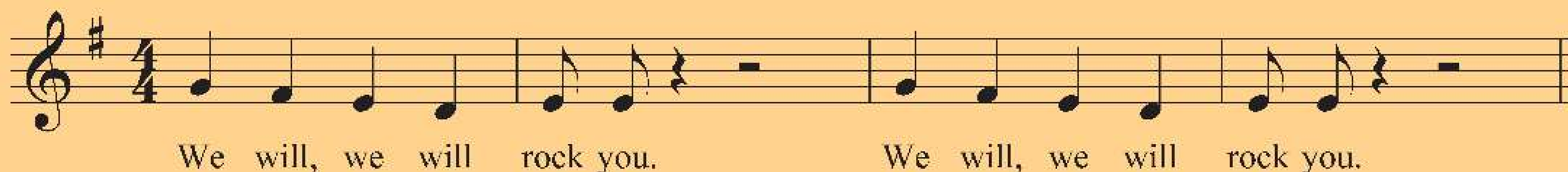

Elvis Presley (czytaj: elwis presli) – „król rocka" – od chwili, gdy nagrał najsłynniejszą piosenkę rockandrollową Mystery train (czytaj: mysteri trejn), wystąpił w amerykańskiej telewizji i nakręcił swój pierwszy film Love me tender (czytaj: low mi tender), do dziś (40 lat po śmierci!) żaden inny artysta, nie zasłużył na taki tytuł

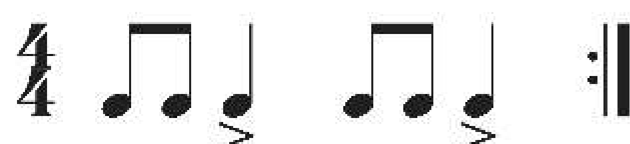
Zostań wirtuozem

We will rock you
(czytaj: łi łyl rok ju)

muzyka i słowa: Brian May (czytaj: brajan mej)

6. Zaśpiewaj fragment przeboju zespołu Queen (czytaj: kłin). Dołącz do śpiewu akompaniament gestodźwięków w rytmie:

Przypomnij, jak nazywa się powtarzany schemat rytmiczny.

Muzycy rockowi zwykle łączą role twórcy i wykonawcy. Charakterystyczny jest też silny związek emocjonalny między artystami a odbiorcami, ponieważ rock pozwala słuchaczom odnaleźć w piosenkach własny świat i w ten sposób wyrazić swój bunt przeciwko istniejącemu porządkowi.

Jimi Hendrix (czytaj: dżimi hendriks)

To ciekawe!

Lata 60. zeszłego stulecia należały bezdyskusyjnie do gigantów wszech czasów – zespołu The Beatles[1]. Ich piosenki wyznaczyły kierunki rozwoju wielu rodzajów rocka, jak również muzyki awangardowej. W tym czasie rozpoczął także działalność zespół The Rolling Stones i… gra do dziś – już ponad pół wieku!

W następnych latach muzyka rockowa nieustannie rozwijała się i przekształcała. Najważniejsze odmiany rocka, to blues rock[2] (tu warto wspomnieć genialnego gitarzystę Jimiego Hendriksa), folk rock (Simon & Garfunkel, niektóre piosenki Boba Dylana), jazz rock (Miles Davis, zespół Weather Report), psychedelic music (zespół Pink Floyd), hard rock (AC/DC, Led Zeppelin, Deep Purple), heavy metal (Judas Priest, Iron Maiden, Metallica).

[1] Czytaj nazwy wykonawców: de bitls, de roling stołns, sajmon end **gar**fankel, majls dejwis, łeder ri**po**rt, pink flojd, ejsi disi („si" jak „silikon"), led zeplyn, dip pe**r**pl, dżudas prist, ajron mejden, me**ta**lika.

[2] Czytaj nazwy odmian rocka: blus rok, dżez rok, sajke**de**lik mjuzik, hard rok, hewi metal.

Zespół rockowy może mieć różny skład instrumentalny. Wyróżnia się w nim dwie sekcje: melodyczną i rytmiczną. **Sekcja melodyczna** to najczęściej gitary, instrument klawiszowy (fortepian, organy elektryczne) czasem też instrument dęty – saksofon lub trąbka. Bywa też, że w sekcji melodycznej występują instrumenty orkiestry symfonicznej, takie jak skrzypce, flet poprzeczny, puzon.

Sekcja rytmiczna to perkusja (cały zestaw) oraz gitara basowa. Obaj instrumentaliści muszą ze sobą współpracować, ponieważ ich gra stanowi podstawę brzmienia zespołu. To sekcja rytmiczna, wykonując tzw. groove[1], decyduje też o stylu granych utworów.

Perkusja i gitara basowa

Gitara elektryczna nie ma pudła rezonansowego. Pod strunami znajdują się specjalne przetworniki, wychwytujące najlżejsze nawet drgania strun i przekazujące je do wzmacniacza, który – po wzmocnieniu – kieruje je do głośników. W ten sposób możemy z instrumentów elektrycznych wydobywać bardzo potężne dźwięki – zależy to tylko od mocy wzmacniacza i kolumn głośnikowych. Urządzenia, do których podłącza się gitarę elektryczną, nie tylko wzmacniają jej dźwięk, lecz także pomagają uzyskać różne jego barwy.

Posłuchaj różnych barw dźwięku gitary elektrycznej.

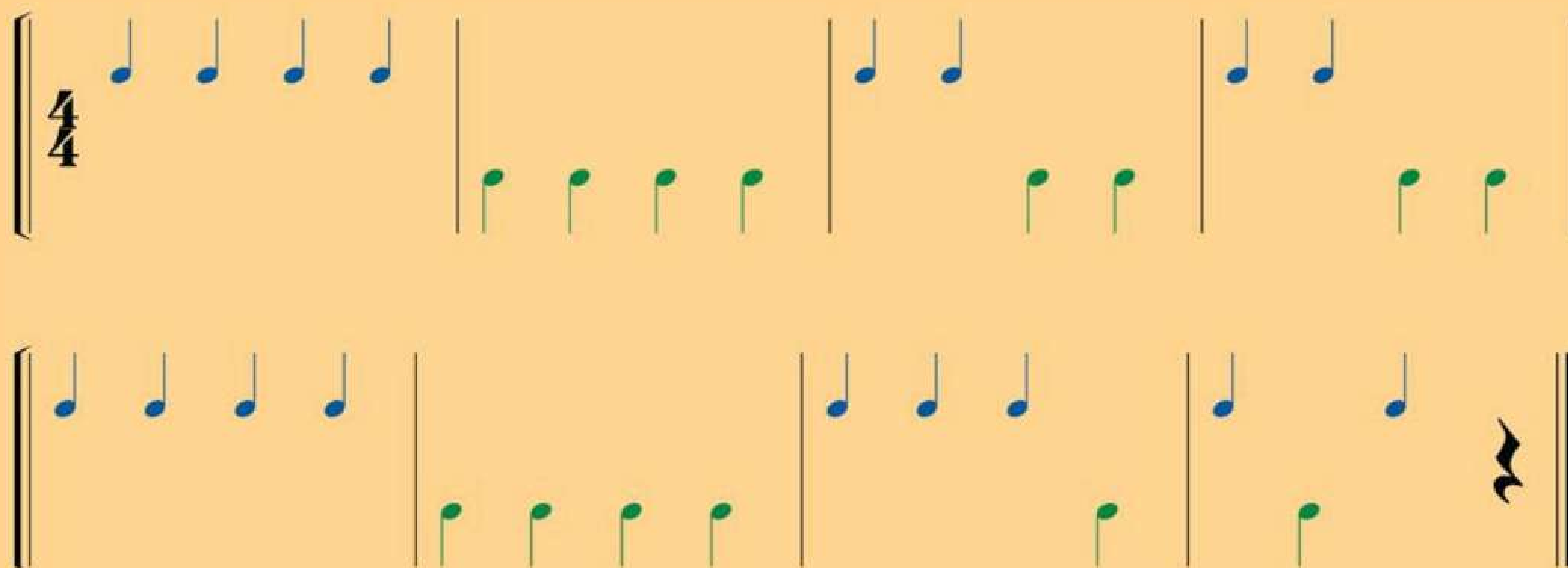

[1] **Groove** – (czytaj: gruuw) ma wiele znaczeń, w zależności od gatunku muzyki. Klasyczne znaczenie, to po prostu „poczucie rytmu". W muzyce rockowej to przebiegi schematów rytmicznych, realizowanych przez instrumenty perkusyjne.

Zostań wirtuozem

Przygotuj małe sztywne pudełko, naciągnij na nim dwie gumki recepturki. Pierwszą napręż mocniej z przodu instrumentu – szarpnięta palcem wyda wyższy dźwięk. Drugą nałóż tak, by w miejscu szarpnięcia była luźniejsza – wyda niższy dźwięk. Zagraj na swoim instrumencie dźwięki według partyturki z akompaniamentem gitary elektrycznej.

Szkolne rapowanie

Wiersz Stanisława Karaszewskiego jest przeznaczony do **rapowania**. Zauważ, że nie ma nut, ponieważ cechą charakterystyczną rapu jest ekspresyjne skandowanie rymowanego tekstu.

7. Spróbuj swoich sił w rapowaniu:

- czytaj tekst *Rapu na dużej przerwie* dowolnie, starając się zachować stały puls rytmiczny;
- skanduj w określonym metrum – $\frac{4}{4}$, $\frac{3}{4}$, a może $\frac{6}{8}$? Ważne jest tu zachowanie stałego pulsu twojej rytmizacji;
- do najlepszego wykonania pozostali uczniowie przygotują rytmiczne ostinato.

Które z wykonań było najbardziej stylowe? Co na to wpłynęło?

Rap na dużej przerwie

słowa: Stanisław Karaszewski

1. Na początek o przyrodzie,
życiu, co się rodzi w wodzie!
Z lekcji mamy tu dowody,
że się życie wzięło z wody,
by przypomnieć stare dzieje,
każdy z nas dziś wodę leje!
Bo wiadomo – wszystko płynie
i w naturze nic nie ginie.
Jeśli czegoś nie umiemy,
na biologii – przepadniemy!

Ref. Spoko, ziom! Wyluzuj, ziom!
Szkoła to twój drugi dom!
Poczuj bluesa, rapa złap!
Zawsze ci pomoże rap!

2. Teraz jest o polskim mowa,
co na polskim? Słowa, słowa...
Ortografia, gramatyka,
gimnastyka to języka!
Gdy się komu język potknie,
zaraz myli się okropnie!
Wyciskamy poty siódme,
bo to wszystko jest za trudne!
Gdy ocieka czoło potem,
uciekają myśli złote!

Ref. Spoko, ziom...

3. Teraz o matematyce,
to jak w sporcie skok o tyce!
Geometria i algebra –
aż ze strachu trzęsie febra,
cyfry skaczą jak szalone,
linie biegną nie w tę stronę,
krzywe – prosto, proste w łuki,
oto skutki są nauki!
I rozwiązać nikt nie zdoła
prostej kwadratury koła!

Ref. Spoko, ziom...

4. A muzyka? Co nam daje?
Czy łagodzi obyczaje?
Kiedy świat się sypie w gruzy,
poratują lekcje muzy,
gdy się kto klasówki boi,
pozytywnie się nastroi,
w zgranym rytmie i harmonii
zniknie strach i drżenie dłoni,
szerszy oddech każdy złapie,
zrelaksuje się przy rapie!

Ref. Spoko, ziom...

5. Bo nauka nic niewarta
bez Chopina i Mozarta,
bez Beatlesów i Presleya,
zna ich nawet raper Peja!
Bo nauka nic nie znaczy
bez hip-hopu i bez czaczy,
rocka, bluesa, samby, szanty,
reggae[1], gospel oraz country!

Ref. Spoko, ziom...

[1] Czytaj: rege.

Warto wiedzieć!

Największy jazzman, Louis Armstrong, jest uznawany za prekursora scatu. Gdy kiedyś podczas koncertu zapomniał fragmentu tekstu, zaczął śpiewać rytmicznie powtarzane bezsensowne sylaby.

Tekst jest najważniejszym elementem w rapie. Natomiast w niektórych utworach jazzowych zupełnie nie ma znaczenia. Wokalista stosuje różne techniki improwizacji wokalnej, zwanej **scatem** (czytaj: skatem), opartej na niezwiązanych znaczeniowo sylabach. W ten sposób głos staje się jednym z instrumentów zespołu.

Ella Fitzgerald (czytaj: ella **fic**dżerald) – śpiewaczka jazzowa, której sztuka wokalna była i jest nieustannie (przeszło 20 lat po śmierci artystki) źródłem najwyższego podziwu rzesz melomanów i idących w jej ślady artystów.

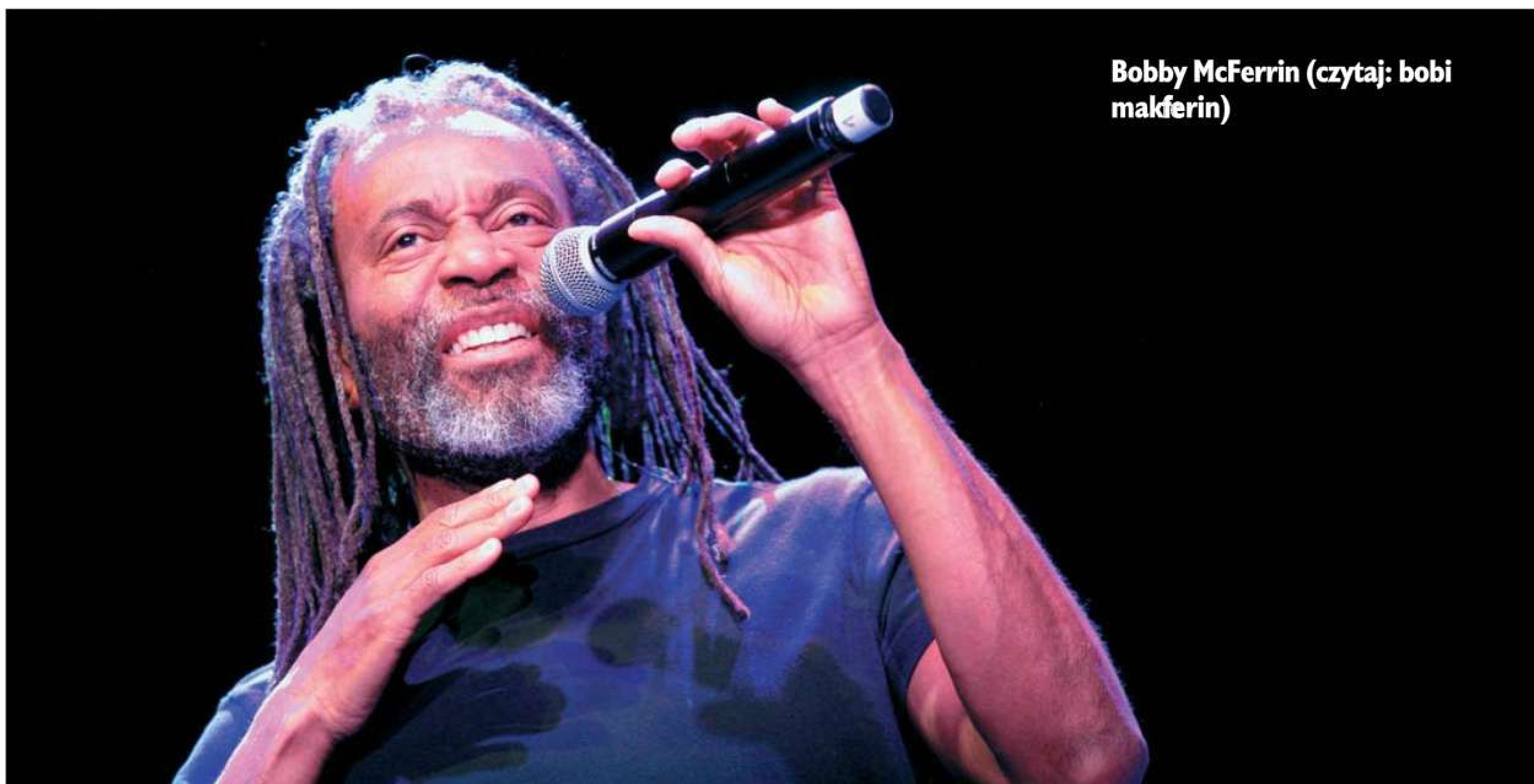
Znajdź nagranie i posłuchaj, jak śpiewała „królowa jazzu" Ella Fitzgerald. Powiedz, w jaki sposób wokalistka wykorzystuje możliwości swojego głosu.

Urszula Dudziak – śpiewaczka jazzowa i kompozytorka, mająca ogromną skalę głosu. Początkowo śpiewała tradycyjną muzykę jazzową, później zainteresowała się przetwornikami głosu. Po raz pierwszy użyła ich na płycie nagranej z Adamem Makowiczem, która przyniosła jej wielki rozgłos. Występowała z najsławniejszymi muzykami jazzowymi na świecie takimi jak Herbie Hancock, Dizzy Gillespie, Wynton Marsalis (czytaj: herbi henkok, dizi gylespi, łynton marsalis).

Happy Riding (czytaj: hepi rajding), muzyka Jerzy Smoczyński, wykonanie Urszula Dudziak. Zwróć uwagę na synchronizację głosu wokalistki i instrumentu.

Louis Armstrong i Ella Fitzgerald
Urszula Dudziak

Bobby McFerrin (czytaj: bobi makferin)

Bobby McFerrin – wokalista, pianista i kompozytor jazzowy; dzięki swoim ogromnym możliwościom zrewolucjonizował śpiew jazzowy – po prostu człowiek-orkiestra. Śpiewa zarówno solo (a cappella), jak i z towarzyszeniem zespołu. Charakterystyczną cechą jego interpretacji jest tworzenie sobie akompaniamentu perkusyjnego przez umiejętne uderzanie we własne ciało, np. w pierś.

Posłuchaj jak Bobby McFerrin wykorzystuje muzyczne możliwości swojego ciała.

8. Zaśpiewajcie kilka z piosenek poznanych na lekcji muzyki, zastępując tekst dowolnymi sylabami. Która z piosenek była najodpowiedniejsza do zaśpiewania scatem?

Ze scatu rozwinął się **vocal percussion** (czytaj: wołkl pe**ka**szn), nazywany **beatboxem** (czytaj: bitboksem). Wokalista wykorzystując narządy mowy – usta, język, krtań, gardło i przeponę, naśladuje dźwięki i rytmy perkusji lub basu. Najlepszy efekt można uzyskać, jeśli się różnicuje oddech (krótki, ciężki, nagły), stosuje wibracje gardłowe czy śmiech. Polscy wielbiciele tej techniki wykorzystania głosu spotykają się na corocznym turnieju mistrzów mikrofonu, zwanym Wielką Bitwą Warszawską.

Beatboxer Patryk „Tik Tak” Matela

Nasze dzieje, nasza tradycja

W legionach na wesoło

Nasza narodowa pamięć o Legionach Polskich, których najsłynniejszym oddziałem była legendarna I Brygada utworzona pod koniec 1914 roku przez Józefa Piłsudskiego, przywołuje przede wszystkim śpiewane przez legionistów pieśni patriotyczne, o tęsknocie za wolną Polską, o ułańskiej dumie, o ciężkiej doli żołnierza. A przecież leguni mieli także wiele ulubionych piosenek radosnych, żartobliwych, które pozwalały im choć na chwilę zapomnieć o czekających ich krwawych bojach czy zimnie i głodzie. Przykładem takiej pieśni jest *Ksiądz mi zakazował*.

Józef Piłsudski

Komenda Naczelna Polskiej Organizacji Wojskowej w czasie ćwiczeń polowych w Zielonej koło Warszawy, 29 kwietnia 1917 r.

Ksiądz mi zakazował

muzyka i słowa: autor nieznany (pocz. XX w.)

Tempo marsza

mf F
1. Ksiądz mi za - ka - zo - wał, że - bym nie ca - ło - wał
C7 F f B6 C7
a - kto - rek, a - kto - rek, a ja so - bie mu - szę
F C7 F
u - ra - do - wać du - szę we wto - rek, we wto - rek.

1. Ksiądz mi zakazował,
żebym nie całował
aktorek, aktorek,
a ja sobie muszę
uradować duszę
we wtorek, we wtorek. } bis

2. Ksiądz mi zakazował,
żebym nie całował
pod brodę, pod brodę,
a ja sobie muszę
uradować duszę
we środę, we środę. } bis

3. Ksiądz mi zakazował,
żebym nie całował
mężatek, mężatek,
a ja sobie muszę
uradować duszę
we czwartek, we czwartek. } bis

4. Ksiądz mi zakazował,
żebym nie całował
dziewczątek, dziewczątek,
a ja sobie muszę
uradować duszę
choć w piątek, choć w piątek. } bis

5. Ksiądz mi zakazował,
żebym nie całował
przez psotę, przez psotę,
a ja sobie muszę
uradować duszę
w sobotę, w sobotę. } bis

6. Ksiądz mi zakazował,
żebym nie całował
za wiele, za wiele,
a ja sobie muszę
uradować duszę
w niedzielę, w niedzielę. } bis

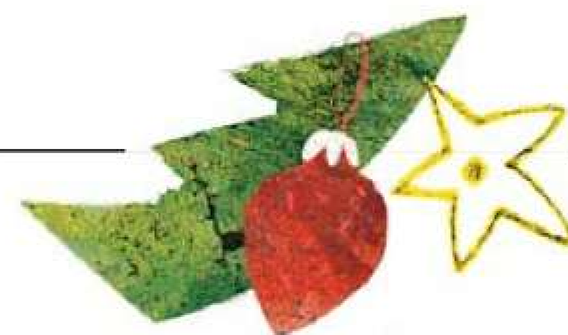

Legionista podczas zabawy wiejskiej

Europa
w świątecznym nastroju

Dzień jeden w roku

muzyka: Seweryn Krajewski, *słowa*: Krzysztof Dzikowski

Umiarkowanie

D fis7 G7+ e7 D A

1. Jest ta - ki dzień – bar - dzo cie - pły, choć gru - dnio - wy.
Jest ta - ki dzień, w któ - rym ra - dość wi - ta wszy - stkich,

D fis7 G7+ e7 D A

Dzień, zwy - kły dzień, w któ - rym ga - sną wsze - lkie spo - ry.
dzień, któ - ry już ka - żdy z nas zna od ko - ły - ski.

G D G D G fis7

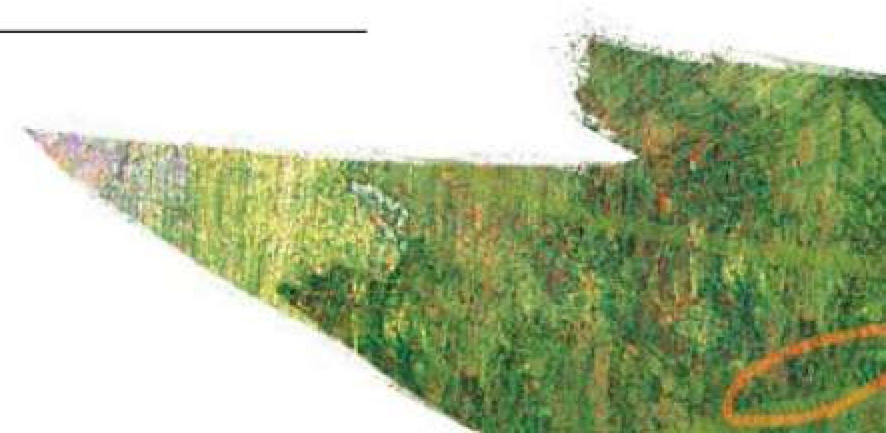
Nie - bo – Zie - mi, Nie - bu – Zie - mia; wszy - scy – wszy - stkim

e7 D A G D G D

ślą ży - cze - nia: drze - wa – pta - kom, pta - ki – drze - wom,

G fis7 e7 A7 D

tchnie - nie wia - tru – pła - tkom śnie - gu.

1. Jest taki dzień – bardzo ciepły, choć grudniowy.
Dzień, zwykły dzień, w którym gasną wszelkie spory.
Jest taki dzień, w którym radość wita wszystkich,
dzień, który już każdy z nas zna od kołyski.

Ref. Niebo – Ziemi, Niebu – Ziemia;
wszyscy – wszystkim ślą życzenia:
drzewa – ptakom, ptaki – drzewom,
tchnienie wiatru – płatkom śniegu.

2. Jest taki dzień, tylko jeden raz do roku.
Dzień, zwykły dzień, który liczy się od zmroku.
Jest taki dzień, gdy jesteśmy wszyscy razem.
Dzień, piękny dzień, dziś nam rok go składa w darze.

Ref. Niebo – Ziemi, Niebu – Ziemia,
wszyscy – wszystkim ślą życzenia,
a gdy wszyscy usną wreszcie,
noc igliwia zapach niesie.

Kolędy innych narodów

Święta Bożego Narodzenia są wyjątkowo przeżywane na całym świecie.

Czesi, nasi południowi sąsiedzi, przygotowania do świąt rozpoczynają już w listopadzie. Wtedy pieką ciasteczka imbirowe, które muszą jakiś czas po upieczeniu poleżeć, aby odpowiednio skruszały do świąt. Na początku grudnia gospodarze ścinają gałązki jabłoni, czereśni lub forsycji i wkładają w piwnicy do wody. Jeśli gałązki obficie zakwitną przed świętami – zwiastują pomyślność na następny rok. Na wigilijnym stole pojawia się zupa rybna, grzybowa lub z kiszonej kapusty, a także karp oraz kuba, czyli pęczak zapiekany z grzybami, majerankiem i czosnkiem. Prezenty przynosi niewidzialny Ježíšek (czytaj: jeżiszek) – mały Jezus.

Kukułka z lasu leci już

kolęda czeska, muzyka: autor nieznany (XIX w.), *słowa polskie*: Włodzimierz Sołtysik

Umiarkowanie

F B C F
1. Ku - kuł - ka z la - su le - ci już, ku - ku!
1. Ze - zu - lka z le - sa vy - li - tla, ku - ku!

6 B C F
u - sia - dła przy ja - seł - kach tuż, ku - ku! śpie -
u sa - mých je - sli - ček se - dla, ku - ku! vzdá -

11 g6 C7 F f° F g6
wa - jąc w głos, chce od - dać cześć, swo - je - mu
vá čest a pro - zpě - vu - je, Pá - na své -

16 C7 F f° F B C C7 F
Pa - nu chwa - łę nieść, ku - ku, ku - ku, ku - ku!
ho vy - chva - lu - je, ku - ku, ku - ku, ku - ku!

1. Kukułka z lasu leci już, kuku!
usiadła przy jasełkach tuż, kuku!
śpiewając w głos, chce oddać cześć,
swojemu Panu chwałę nieść,
kuku, kuku, kuku!
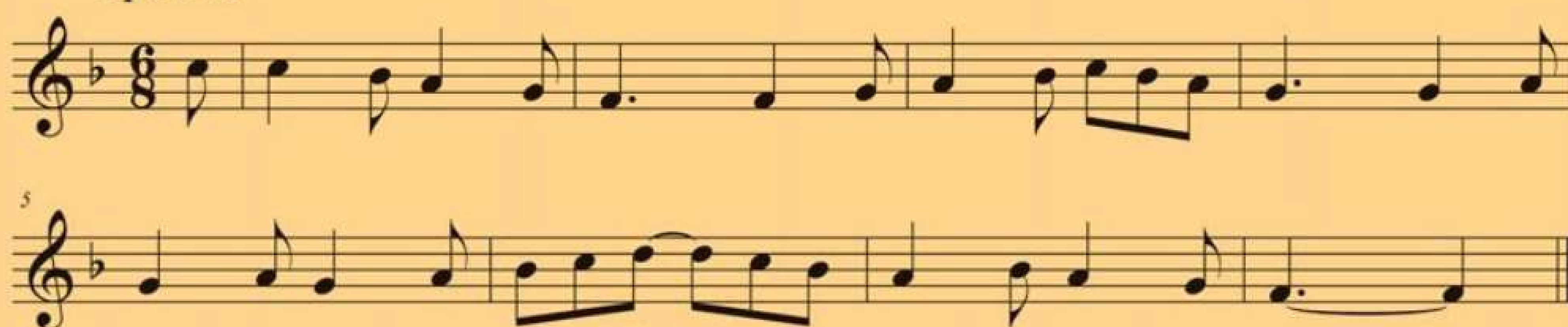
2. Gołąbek zaś na dachu siadł, gruchu!
zakrzyknął gromko, wielce rad, gruchu!
i wdzięczny śpiewa ze wszech sił,
że się Jezusek narodził,
gruchu, gruchu, gruchu!

Włosi obchodzą swoje Natale, czyli Boże Narodzenie, rodzinnie, przy suto zastawionym stole, na którym królują ryby i warzywa na różne sposoby połączone z makaronami. Z Włoch pochodzi tradycja budowania szopek (podobno pierwszą żywą szopkę przygotował na początku XIII wieku św. Franciszek). Szopki są nie tylko ozdobą kościołów, lecz także szkół, instytucji, klatek schodowych i domów. Wykonywaniem figur z drewna, gipsu czy terakoty zajmują się wspólnie całe rodziny.

Zostań wirtuozem

Quando nascette Ninno (czytaj: kłando naszete ninno) — kolęda włoska

Włoskie dzieci otrzymują podarunki w nocy z 5 na 6 stycznia. Przynosi je Befana – postać o wyglądzie staruszki z zakrzywionym nosem, latająca na miotle. Kto był grzeczny, znajdzie w pozostawionej wieczorem skarpecie słodycze i prezenty. Natomiast niegrzeczne dzieci dostają kawałek węgla, cebulę lub czosnek.

W **Hiszpanii i Portugalii** śpiewaniu i graniu kolęd towarzyszy wesoły taniec. W krajach tych panuje zwyczaj podobny do naszego kolędowania. Dzieci chodzą od domu do domu, śpiewają kolędy, składają życzenia i otrzymują za to orzechy, figi i słodycze.

Turrón (czytaj: turron) – tradycyjny przysmak hiszpański

1. Zaśpiewajcie kolędę hiszpańską. Przy słowach „pam, pam, pam" zagrajcie na instrumentach perkusyjnych. Każdą zwrotkę możecie zagrać na innych instrumentach.

W dzień Bożego Narodzenia

kolęda hiszpańska, muzyka tradycyjna, słowa polskie: Ewa Zawistowska

Umiarkowanie

1. W dzień Bo - że - go Na - ro - dze - nia, pam, pam,
Vein - ti - cin - co de di - ciem - bre, fum, fum,

pam! W dzień Bo - że - go Na - ro - dze - nia, pam, pam,
fum! Vein - ti - cin - co de di - ciem - bre, fum, fum,

pam! Mi - łość z nie - ba ze - słał nam Zba - wi - ciel
fum! Na - ci - do ha por nue - stro a - mor, el Ni - ño

nasz, Zba - wi - ciel nasz. Syn Ma - ry - i, Pan - ny Świę - tej
Dios, el Ni - ño Dios; hoy de la Vír - gen Ma - rí - a

w zi - mnej pła - cze swej sta - je - nce, pam, pam, pam!
en e - sta no - che tan frí - a, fum, fum, fum!

1. W dzień Bożego Narodzenia,
pam, pam, pam! (bis)
Miłość z nieba zesłał nam
Zbawiciel nasz, Zbawiciel nasz.
Syn Maryi, Panny Świętej
w zimnej płacze swej stajence,
pam, pam, pam!

2. Ptaki, co mieszkacie w lesie,
pam, pam, pam! (bis)
Gniazda swe opuście dziś,
szukajcie Go, szukajcie Go.
Uwić miękkie gniazdko lećcie,
w którym zaśnie Boże Dziecię,
pam, pam, pam!

3. Gwiazdki, co mrugacie w niebie,
pam, pam, pam! (bis)
Patrząc na Dzieciątka płacz,
nie smućcie się, nie smućcie się.
Rozweselcie maleńkiego,
rozświetlając mrok dla niego,
pam, pam, pam!

Aniołowie z naszych pól

kolęda francuska, muzyka tradycyjna, słowa polskie: Ewa Zawistowska

Wesoło

1. Tam na po - lach a - nio - ło - wie śpie - wa - ją już swój bo - ski hymn,
1. Les an - ges dans nos cam - pa - gnes ont en - ton - né l'hym - ne des cieux,

e - cho w gó - rach tak od - po - wie, świat ca - ły wnet za - dźwię - czy nim:
et l'é - cho de nos mon - ta - gnes re - dit ce chant mé - lo - di - eux:

Glo - - - - - - - ri - a

in ex - cel - sis De - o! Glo - - - -

- - - ri - a in ex - cel - sis De - o!

1. Tam na polach aniołowie
śpiewają już swój boski hymn,
echo w górach tak odpowie,
świat cały wnet zadźwięczy nim:
Gloria in excelsis Deo! (bis)

2. O, pasterze, cóż za święto?
Dla kogo ten aniołów zew?
Czyja radość i zwycięstwo,
dla kogo triumfalny śpiew?
Gloria in excelsis Deo! (bis)

3. Zaczekajmy więc w pokorze,
by ujrzeć jak Dzieciątko śpi,
świata Pan, twój Syn, o Boże,
dla niego zaśpiewajmy dziś:
Gloria in excelsis Deo! (bis)

Kaplica Cichej Nocy w Oberndorf

We **Francji** po pasterce, która nie we wszystkich kościołach bywa o północy, zasiada się do wigilijnej wieczerzy. Na stole pojawiają się ostrygi, gęsie wątróbki, ślimaki i inne przekąski, a potem danie główne – indyk nadziewany kasztanami lub farszem z mięsa i ziół.

W **Austrii** – zanim zapadnie wigilijny zmierzch – zawiesza się nad drzwiami domów specjalny dzwonek. Gdy zrobi się ciemno, któryś z domowników wprawia w ruch dzwonek i cała rodzina zasiada do świątecznej kolacji. Z Austrii pochodzi jedna z najbardziej znanych w świecie kolęd – *Cicha noc*.

Zostań wirtuozem

Cicha noc

Franz Xaver Gruber, słowa polskie: Piotr Maszyński

Wolno

Ci - cha noc, świę - ta noc! Po - kój nie - sie lu - dziom wszem,

a u żło - bka Ma - tka Świę - ta czu - wa sa - ma u - śmie - chnię - ta

nad Dzie - cią - tka snem, nad Dzie - cią - tka snem.

W **Anglii** ukoronowaniem wieczerzy wigilijnej jest tradycyjne śliwkowe ciasto zwane *Christmas pudding* (czytaj: krismes pudin). Do tego ciasta wkłada się różne niespodzianki – talizmany, na przykład pierścionek zwiastujący ożenek czy srebrną monetę wróżącą dostatek.

2. Gdy będziecie śpiewali kolędę angielską, zwróćcie uwagę na zmianę metrum w refrenie.

Kolędowania nadszedł czas

kolęda angielska, muzyka tradycyjna, słowa polskie: Ewa Zawistowska

Umiarkowanie szybko

d
1. Już wę - dru - je - my wszy - scy wraz wśród zasp, zi - mo - wych
We've been a while a - wan - der - ing a - mongst the leaves so

A d
drzew, ko - lę - do - wa - nia nad - szedł czas i wszę - dzie sły - chać
green, but now we come a - was - sail - ing, so plain - ly to be

A7 F B F B
śpiew: W ten świą - te - czny dzień niech was bło - go - sła - wi
seen: For it's Christ - mas time, when we tra - vel far and

C7 F B F B C d
Bóg, niech da szczę - ście, by znów ka - żdy cie - szyć się mógł!
near, may God bless you, and send you a hap - py new year!

1. Już wędrujemy wszyscy wraz
   wśród zasp, zimowych drzew,
   kolędowania nadszedł czas
   i wszędzie słychać śpiew:

Ref. W ten świąteczny dzień
niech was błogosławi Bóg,
niech da szczęście, by znów
każdy cieszyć się mógł!

2. Co roku pojawiamy się
   na progu waszych drzwi,
   sąsiadów dzieci, nie od dziś
   znajome wam – to my.

Ref. W ten świąteczny dzień…

3. Wystawcie dla nas prędko stół
   i potraw na nim moc,
   by kolędnikom dodać sił,
   nim ruszą w ciemną noc.

Ref. W ten świąteczny dzień…

Nasze dzieje, nasza tradycja

Tanecznie o Bożym Narodzeniu

3. W wielu polskich kolędach i pastorałkach słychać rytmy polskich tańców narodowych. Przypomnij nazwy oraz charakterystyczne cechy tych tańców.

4. Zaśpiewajcie pastorałkę na dwa głosy, podkreślcie jej oberkowy charakter.

Hej, w dzień narodzenia

muzyka: anonim XIX wiek, *słowa*: anonim XVII wiek, *opracowanie*: Włodzimierz Sołtysik

Wesoło

Hej, w dzień na - ro - dze - nia Sy - na je - dy - ne - go,
Oj - ca przed - wie - czne - go, Bo - ga pra - wdzi - we - go,

Hej, hej, hej,

5
we - so - ło śpie - waj - my, chwa - łę

we - so - ło śpie - waj - my, chwa - łę Bo -

8
Bo - gu daj - my. Hej, ko - lę - da, ko - lę - da.

gu daj - my. Hej, ko - lę - da, ko - lę - da.

1. Hej, w dzień narodzenia Syna jedynego,
Ojca przedwiecznego, Boga prawdziwego,
wesoło śpiewajmy, chwałę Bogu dajmy.
Hej, kolęda, kolęda.

2. Panna porodziła niebieskie dzieciątko,
w żłobie położyła małe pacholątko,
pasterze śpiewają, na multankach grają.
Hej, kolęda, kolęda.

Każda zwrotka to śpiew i indywidualne kołysanie na każde „raz" z rękami na biodrach. Podczas refrenu można wykonywać figury oberkowe, na przykład:
a) chłopiec klaszcze na każde „raz", dziewczyna, z rękoma na biodrach, okrąża go biegiem
b) obroty pary.

5. Spróbujcie zatańczyć inne kolędy, na przykład poloneza przy *Bóg się rodzi*, kujawiaka przy *Jezus malusieńki* albo mazura przy *Dzisiaj w Betlejem*.

Zostań wirtuozem

Dzisiaj w Betlejem

Wesoło

5

8

11

Prywatka u babci i dziadka

Nie bądź taki szybki Bill

muzyka: Jerzy Matuszkiewicz, *słowa*: Ludwik Jerzy Kern

Umiarkowanie

F B Es7 B

1. Tak mnie śmie - szy nie - sły - cha - nie, da - ję sło - wo, kie - dy

4 Es7 B

ro - bisz się współ - cze - snym Ca - sa - no - wą, pa - trzysz

6 Es7 B As7 G7

w o - czy mo - je pi - wne, rę - ce zby - tnio masz a - kty - wne i wy -

8 C7 F B Es6

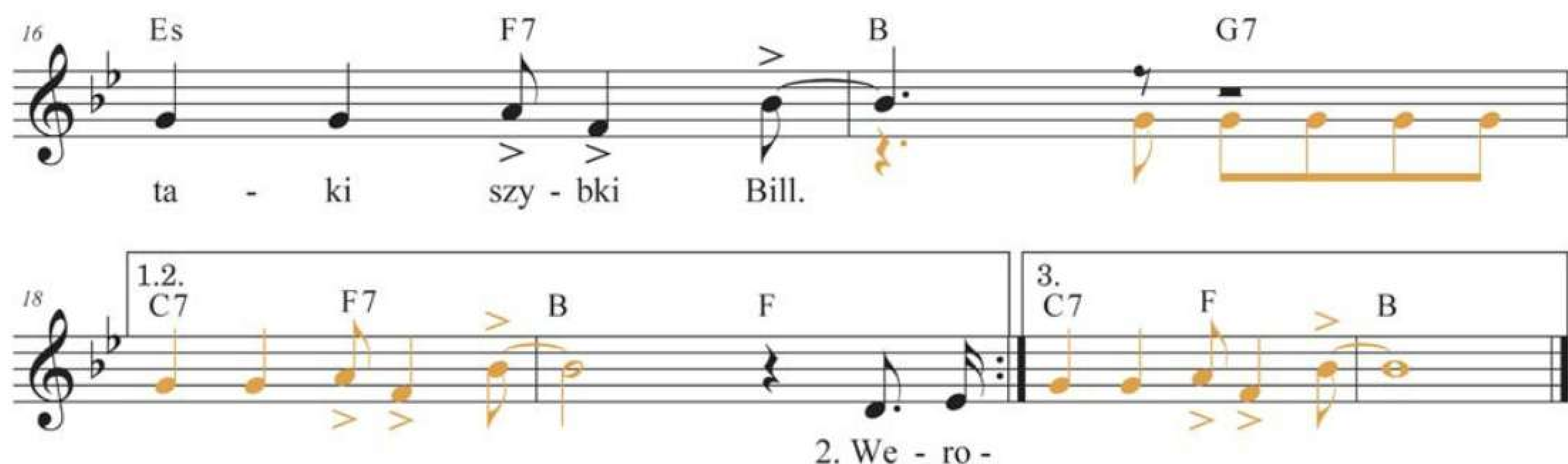
glą - dasz, jak - byś chciał mnie zjeść. Nie bądź ta - ki szy - bki Bill!

11 B Es F

Wstrzy - maj się przez ki - lka chwil! Prze - stań

14 Es F g d

dzia - łać je - dno - staj - nie, po - ro - zma - wiaj o Ein - stei - nie, nie bądź

1. Tak mnie śmieszy niesłychanie, daję słowo,
kiedy robisz się współczesnym Casanovą[1],
patrzysz w oczy moje piwne, ręce zbytnio masz aktywne
i wyglądasz, jakbyś chciał mnie zjeść.

Ref. Nie bądź taki szybki Bill[2]! Wstrzymaj się przez kilka chwil!
Przestań działać jednostajnie, porozmawiaj o Einsteinie,
nie bądź taki szybki Bill.

2. Weronikę, Małgorzatę i Irenę
też przede mną podrywałeś tym systemem.
Czy naprawdę do tej pory, w odpowiedzi na amory,
żadna Ci nie powiedziała z nich,
ani Zuzia, ani Józia, ani Lidka,
ani Zosia, ani Gosia, ani Kitka,
ani Mania, ani Hania, ani Tania,
ani Frania, ani siostra Frani, Ania:

Ref. Nie bądź taki szybki Bill…

3. Niecierpliwość to okropnie brzydka wada,
przez tę wadę się niekiedy głupio wpada.
Zamiast wpadać tak od razu, lepiej odjąć trochę gazu,
o czym właśnie mówi refren ten.

Ref. Nie bądź taki szybki Bill…

Nie bądź taki szybki Bill (Casanova)! Dobrze czasem zmienić styl (daję słowo)!
Chcesz omotać mnie, to powiedz, czemu lata odrzutowiec.
Nie bądź taki szybki Bill!

Nie bądź taki szybki Bill! Nie bądź taki szybki Bill!
Bo wystarczy jedna szpila i nie będzie śladu z Billa.
Nie bądź taki szybki Bill.

---

[1] **Casanova** – Wenecjanin, żyjący w XVIII wieku, dyplomata, pisarz i szpieg, bożyszcze kobiet.
[2] **Szybki Bill** – nawiązanie do przezwiska sławnego kowboja Buffalo (czytaj: baflou) Billa.

1. Sprawdź w dostępnych źródłach, czym przebojem jest piosenka *Nie bądź taki szybki Bill*.

2. Przyjrzyj się nutom piosenki – zwróć uwagę na znaki chromatyczne. Wskaż je i podaj zmienione nazwy dźwięków, których dotyczą.

3. Zagrajcie na fletach lub dzwonkach wstawki melodyczne w piosence.

ABC rock and rolla

W styczniu obchodzimy Dzień Babci i Dzień Dziadka. Czy wiesz, ile lat mają twoje babcie i twoi dziadkowie? Jeśli nie, dowiedz się od rodziców lub od samych dziadków. Policz, na jaki czas przypadła ich młodość – czy były to lata siedemdziesiąte XX wieku, a może późniejsze?

Jedną z ulubionych rozrywek były wtedy prywatki – spotkania w domach, w gronie znajomych, podczas których toczyły się towarzyskie rozmowy, tańczono lub słuchano aktualnych przebojów. Na prywatkach królował **rock and roll**, a w późniejszych latach muzyka pop.

supełek muzyczny

Rozszyfruj nazwę legendarnego zespołu, który wyrósł z tradycji rockandrollowej. Był niezwykle popularny wśród młodzieży na całym świecie, wzorowały się na nim nowo powstające zespoły muzyki rozrywkowej, m.in. w Polsce.

the [nuty] tl [nuta]

Paul, George, John i Ringo (czytaj: pol, dżordż, dżon i ringo)

To ciekawe!

Paul McCartney (czytaj: pol makkartni) – jeden z założycieli zespołu i autor wielu przebojów, wciąż jeździ w trasy koncertowe. Parę lat temu muzyk odwiedził Polskę i koncertował w Krakowie. Nadal komponuje i pisze teksty swoich piosenek. Na kolejnych płytach zespołu The Beatles można usłyszeć coraz bardziej pomysłowe aranżacje, a w wielu utworach, oprócz typowego składu zespołu rozrywkowego, słychać kwartet smyczkowy, organy, a nawet całą orkiestrę.

The Beatles, *Yesterday* (czytaj: jestydej). Jakie instrumenty akompaniują wokaliście?

Zanim pojawiły się płyty kompaktowe, muzykę – rozrywkową i klasyczną – zapisywano na płytach ebonitowych, później szelakowych i winylowych (nazwy pochodzą od materiałów, z których takie płyty wykonywano). Były one przeznaczone do słuchania z **gramofonu**.

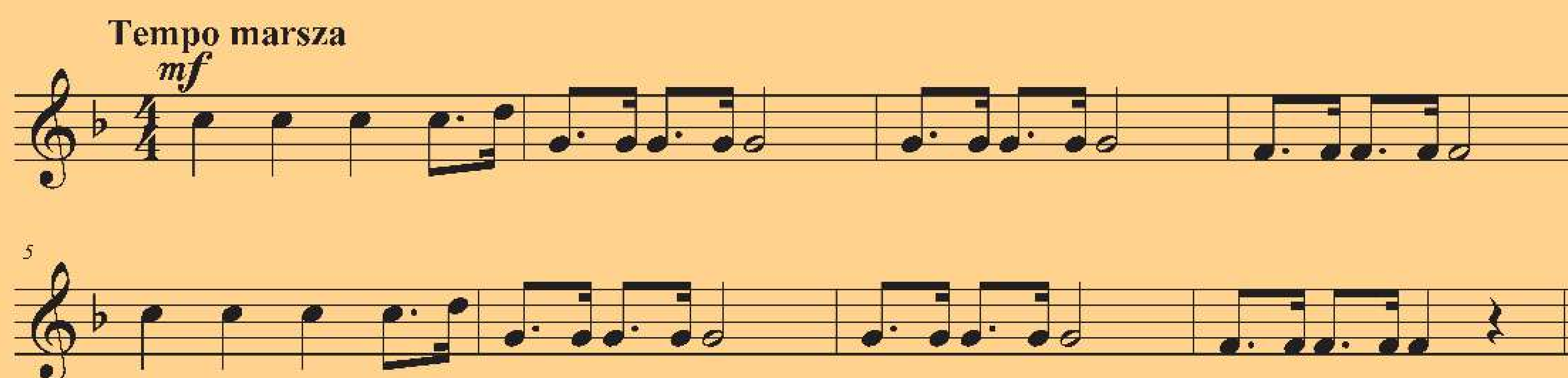

Gramofon Bambino z płytą winylową

Zostań **wirtuozem**

Yellow submarine (czytaj: jeloł sabma**rin**)

Paul McCartney, John Lennon

Niebiesko-czarni, *Niedziela będzie dla nas.*

4. Przy piosence *Niedziela będzie dla nas* nauczcie się podstawowego kroku rock and rolla. Możecie skorzystać ze wskazówek zamieszczonych poniżej lub obejrzeć film, na którym przedstawiono ten taniec.

Podstawą tańca jest sześć kroków:

1. postaw do boku lewą stopę na palcach
2. opuść na piętę
3. postaw prawą stopę na palcach
4. opuść na piętę
5. krok do tyłu lewą nogą
6. powrót na prawą nogę

1. postaw do boku prawą stopę na palcach
2. opuść na piętę
3. postaw lewą stopę na palcach
4. opuść na piętę
5. krok do tyłu prawą nogą
6. powrót na lewą nogę

Dla ułatwienia w czasie tańca można mówić: „palce pięta palce pięta tył przód”.

Z kopyta kulig rwie

muzyka: Andrzej Zieliński, *słowa*: Andrzej Bianusz

Żywo

G C G2 G (4x) 2

1. Pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa.

7 C D G C D G a

Cią - gną, cią - gną sa - nie gó - ra - lskie ko - ni - ki, hej, ja - dą w sa - niach pan - ny,
Co - raz któ - ry krzy - knie nie wia - do - mo na co, hej, e - cho od - po - wia - da,

13 D G a D G

przy nich Ja - no - si - ki, hej, ja - dą w sa - niach pan - ny, przy nich Ja - no - si - ki.
bo mu za to pła - cą, hej, e - cho od - po - wia - da, bo mu za to pła - cą.

19 G C 1. G2 G 2. a7 H

Pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa. pa pa pa pa…

25 E fis gis fis E

Spod ko - pyt le - cą skry, hej, le - cą skry, zmar - znię - ta

30 fis gis fis gis cis

zie - mia drży, hej, zie - mia drży. Dzie - wczy - na tu - li się,

35 fis A H E fis gis

hej, tu - li się. Z ko - py - ta ku - lig rwie, hej, ku - lig

40 fis G F 3

rwie. Patrz, gwia - zdy świe - cą w do - mach ni - sko na dnie.

45 D F D

Z ko - py - ta ku - lig rwie, z ko - py - ta ku - lig rwie, z ko - py - ta

D.C. al 𝄌 e poi CODA

50

F D4 D

ku-lig rwie, z ko-py-ta ku-lig rwie. Hej!

57 CODA

G C G2 G

Pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa pa.

Pa pa pa pa pa…

1. Ciągną, ciągną sanie góralskie koniki,
   hej, jadą w saniach panny, przy nich Janosiki[1]. (bis)
Pa pa pa pa pa…
   Coraz który krzyknie nie wiadomo na co,
   hej, echo odpowiada, bo mu za to płacą. (bis)
Pa pa pa pa pa…

2. Spod kopyt lecą skry, hej, lecą skry,
   zmarznięta ziemia drży, hej, ziemia drży.
   Dziewczyna tuli się, hej, tuli się.
   Z kopyta kulig rwie, hej, kulig rwie.
   Patrz, gwiazdy świecą w domach nisko na dnie.
   Z kopyta kulig rwie… (4 x)
   Hej!
Pa pa pa pa pa…

3. Pędzi, pędzi kulig, niczym błyskawica,
   hej, porwali te panny prosto od Kmicica. (bis)
Pa pa pa pa pa…
   Zbójnik od „Kmicica”[2], zbójnik szarooki,
   hej, z wierzchu baranica[3], a pod spodem smoking[4]. (bis)
Pa pa pa pa pa…

---

[1] **Janosiki** – od imienia Janosika – legendarnego zbójnika, który odbierał bogatym, a dawał biednym.
[2] **„Kmicic”** – dawniej popularna restauracja w Zakopanem.
[3] **Baranica** – ciepłe okrycie ze skóry baraniej.
[4] **Smoking** – elegancki strój męski.

5. Jaką budowę ma piosenka *Z kopyta kulig rwie*? Dobierz odpowiednią ilustrację.

6. Sprawdźcie w dostępnych źródłach, który zespół jako pierwszy wykonał piosenkę *Z kopyta kulig rwie*.

Polska muzyka rozrywkowa drugiej połowy XX wieku

W drugiej połowie XX wieku w Polsce działało szereg bardzo popularnych zespołów grających i śpiewających muzykę rozrywkową. Ich piosenki miały prostą, wpadającą w ucho melodię, tekst najczęściej opowiadał o miłości i o różnych codziennych sprawach. Powstawały też utwory ambitne, z ciekawą harmonią i tekstami dotykającymi problemów społecznych.

Kasia Sobczyk

Breakout (czytaj: brekaut)

Czerwone Gitary

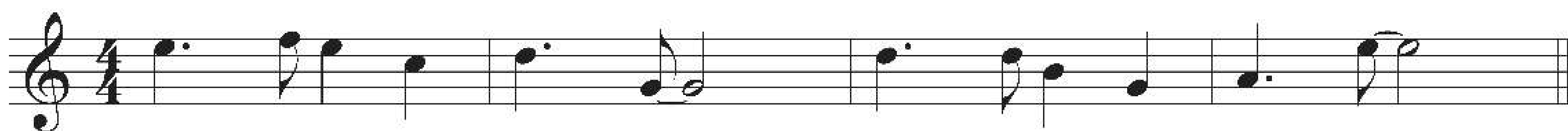

Jedną z najpopularniejszych grup w historii polskiego rocka jest **Perfect** (czytaj: perfekt), istniejący od 1980 roku. Koncerty, podczas których dochodziły do głosu silne osobowości Zbigniewa Hołdysa (autora większości piosenek) i Grzegorza Markowskiego (wokalisty), porywały tysiące fanów. Ci z kolei, odnajdując w tekstach piosenek nawiązania do trudnej sytuacji w kraju, mogli wyrazić swój bunt. Od momentu powstania zespół odnosił duże sukcesy na rynku płytowym (blisko milionowa sprzedaż tzw. białego albumu) oraz gościł na czołowych miejscach radiowych list przebojów. Największe przeboje są rozpoznawalne do dziś, na przykład: *Nie płacz Ewka*, *Chcemy być sobą*, *Niewiele ci mogę dać*, *Autobiografia*. Zespół, w zmienionym składzie, gra do dzisiaj.

Grzegorz Markowski z zespołu Perfect

7. Zagraj fragment utworu zespołu Perfect, a następnie ustal jego tytuł. Posłuchaj tego utworu.

Skaldowie

Kora z zespołu Maanam

Republika

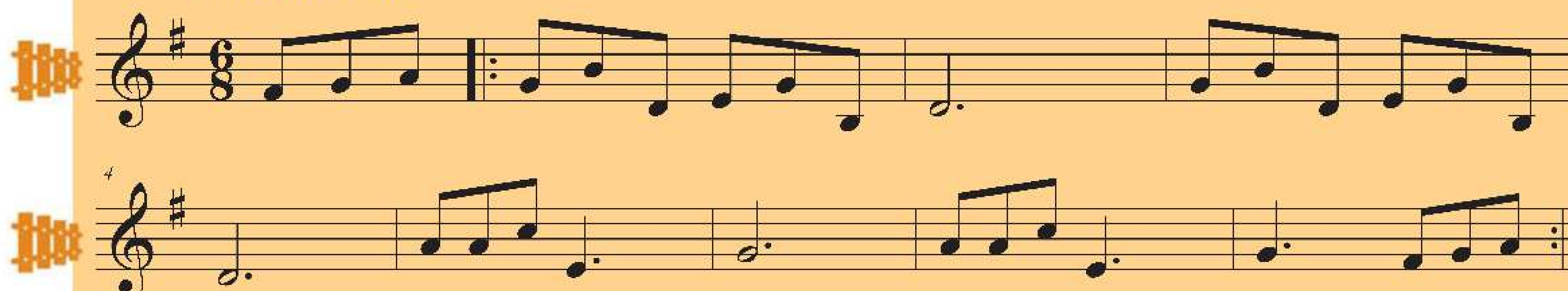

Urszula i Budka Suflera

Zostań wirtuozem

Dmuchawce, latawce, wiatr
(melodia z piosenki śpiewanej przez Urszulę i Budkę Suflera)

Romuald Lipko

Fermata

Prywatka u babci i dziadka – klasowa zabawa karnawałowa

Dobierzcie się w kilkuosobowe grupy i wykonajcie podane zadania:

- **Skorzystajcie z internetu i wybierzcie jeden polski przebój z drugiej połowy XX wieku.**
- **Opracujcie do niego prosty układ taneczny i / lub akompaniament na instrumenty z klasowego zestawu.**
- **Przygotujcie krótką informację na temat piosenki i wykonawcy.**

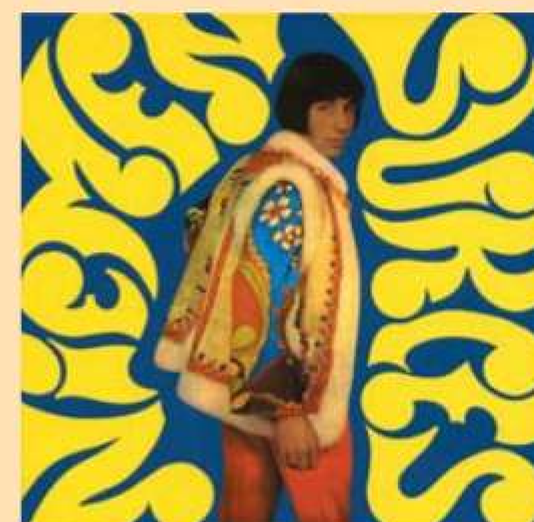
Nasze dzieje, nasza tradycja

Czesław Niemen

Jednym z najwybitniejszych i najbardziej rozpoznawalnych twórców polskiej muzyki rozrywkowej był Czesław Niemen. Jego piosenki, muzyka rockowa, a także awangardowe utwory elektroniczne zostały nagrane na dziesiątkach płyt i do dziś goszczą na antenach radiowych. Charyzmatyczny wokalista obdarzony niezwykłym głosem był także jednym z pierwszych w Polsce muzyków wykorzystujących instrumenty elektroniczne.

Urodził się jako Czesław Juliusz Wydrzycki tuż przed wybuchem II wojny światowej w Starych Wasiliszkach (obecnie jest to Białoruś). W wieku 17 lat wraz z rodziną został przesiedlony do Polski na tzw. Ziemie Odzyskane. Pseudonim artystyczny przyjął w celu upamiętnienia swoich rodzinnych stron – rzeka Niemen przepływa przez obwód grodzieński.

Pierwszym wielkim przebojem Niemena była piosenka *Pod papugami*. Występował z różnymi zespołami, zaczął odnosić sukcesy w Polsce i za granicą, zdobywać coraz więcej nagród. Niezwykłym wydarzeniem, które przeszło do historii polskiej muzyki rozrywkowej, było wykonanie piosenki *Dziwny jest ten świat* na festiwalu polskiej piosenki w Opolu w 1967 roku. Śpiew, chwilami przechodzący w dramatyczny krzyk, zrobił na publiczności ogromne wrażenie. Piosenka stała się hymnem młodzieży tamtych lat.

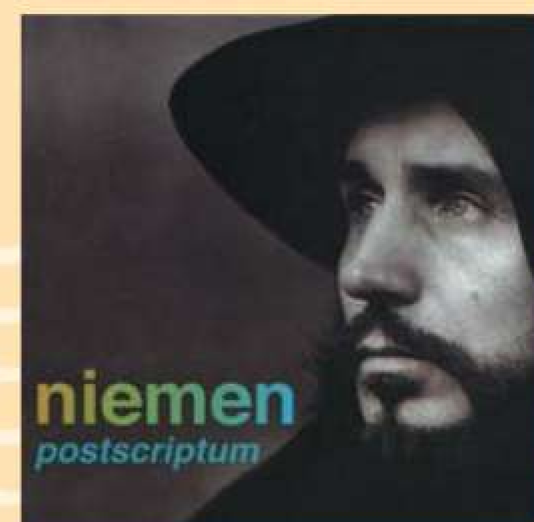
Twórczość Niemena wciąż ewoluowała i choć podążał za światowymi trendami, zawsze jednak była to jego własna, ambitna muzyka, zachowująca indywidualny charakter.

Swoim dorobkiem artystycznym Niemen pozostawił w historii polskiej muzyki rozrywkowej niepowtarzalny ślad. Jego imieniem nazwano ulice, szkoły, poświęcono mu kilka książek, ma swoje pomniki, a nawet muzeum w rodzinnym domu na Białorusi.

Jeśli zainteresowała cię postać Czesława Niemena, w internecie znajdziesz wiele stron, które pozwolą ci dokładniej poznać tego muzyka.

Dziwny jest ten świat lub *Pod papugami*.

Muzyka w kadrze i w eterze

Muzyka rozbrzmiewa, gdy tylko w kinie zrobi się ciemno i ucichną reklamy. W wielu filmach muzyka tworzy nastrój i wprowadza widzów w akcję filmu, którą ilustruje dźwiękiem.

1. Przypomnij sobie ostatnie wyjście do kina i odpowiedz na pytania: O czym był film? Czy muzyka z filmu zapadła ci w pamięć?

Czasem w filmie pojawia się **muzyka, której źródło widzimy w kadrze** – ktoś gra na jakimś instrumencie, śpiewa, włącza płytę albo słucha koncertu.

Muzyka w filmie:

podkreśla ważne momenty akcji i stany psychiczne bohaterów…

zapowiada wydarzenia, które za chwilę nastąpią…

wywołuje uczucia, które reżyser zamierzał wzbudzić w widzach…

informuje o miejscu i czasie akcji filmu (np. muzyka z elementami folkloru jakiegoś kraju lub muzyka dawna).

charakteryzuje bohaterów, łączy rozsypane wątki…

To ciekawe!

Pod koniec XIX wieku **bracia Lumière** (czytaj: lim**ier**) urządzili w Paryżu pierwszą publiczną projekcję **filmu niemego**. Wyświetlono wtedy film pt. *Wyjście robotników z fabryki Lumière w Lyonie* (czytaj: ljonie). Widzowie byli zafascynowani poruszającymi się obrazami.

Obok ekranu siedział muzyk zwany **taperem**, który improwizował muzykę do rozgrywających się w filmie scen. Słowo taper pochodzi od francuskiego „taper" (czytaj: ta**pe**), które oznacza „uderzać ręką", stąd już niedaleko do uderzania w klawiaturę pianina czy kinowych organów.

Taper przy organach kinowych

W 1927 roku powstał pierwszy **film dźwiękowy**. Dialogi, różne odgłosy i muzyka mogły być rejestrowane na osobnym śladzie taśmy. Od tej pory filmowe obrazy i muzyka są ze sobą ściśle powiązane. W czasach rozkwitu filmu dźwiękowego zainteresowali się nim wielcy kompozytorzy, między innymi Siergiej Prokofiew, Dmitrij Szostakowicz i Richard Strauss (czytaj: sztraus). Tak narodziła się **muzyka filmowa**.

2. Pomyśl o jakimś ulubionym filmie i towarzyszącej mu muzyce. Spróbuj opisać scenę, w której muzyka pełniła jedną z wymienionych na poprzedniej stronie ról.

Fermata

Film niemy

Trzy osoby będą poruszać się na „planie filmowym" i wykonywać różne czynności – możecie skorzystać z propozycji zamieszczonych niżej lub z własnych pomysłów.
Pierwsza osoba – wyprowadza psa na spacer.
Druga osoba – wychodzi z domu, zamyka drzwi, kupuje gazetę, wraca.
Trzecia osoba – oczekuje na kogoś, spogląda na zegarek, niecierpliwi się, chodząc tam i z powrotem.

Aktorzy odgrywają swoje role jednocześnie, powtarzając scenki kilka razy. Pozostali wybierają instrumenty ze szkolnego zestawu i grając na nich, ilustrują ruchy wybranej przez siebie postaci na planie.

Siergiej Prokofiew – rosyjski kompozytor i pianista. Pierwszy kontakt z muzyką zawdzięczał swojej mamie. Zyskał wielką sławę jako twórca oper, baletów, muzyki symfonicznej. Był jednym z pierwszych kompozytorów, którzy zainteresowali się muzyką filmową. Jego twórczość wyróżnia się bardzo ciekawym brzmieniem i oryginalnymi rytmami.

Siergiej Prokofiew, *Bitwa na lodzie* – fragment muzyki do dramatu *Aleksander Newski* z 1938 roku. Posłuchaj muzyki towarzyszącej starciu wojsk. Zwróć uwagę, w jaki sposób kompozytor zilustrował zmagania bitewne.

To ciekawe!

Praca nad filmem *Aleksander Newski* postępowała niezwykle szybko. Prokofiew musiał dotrzymać kroku pozostałym twórcom. Z ich relacji dowiadujemy się między innymi, że Prokofiew oglądał nakręcony materiał w nocy, a przed południem przynosił gotową muzykę. Czasem film montowano tak, aby obraz odpowiadał nagranej już muzyce. Na uwagę zasługuje fakt, że muzyka obrazująca bitwę na lodzie jest samodzielnym utworem w repertuarze orkiestr symfonicznych.

Jak powstaje muzyka do filmu?

Warto wiedzieć!

Ścieżka dźwiękowa to między innymi muzyka, efekty specjalne, mowa lub śpiew aktorów i wszystkie inne dźwięki zsynchronizowane z obrazem.

Każdy twórca muzyki filmowej ma swój własny sposób pracy. Zazwyczaj kompozytor dowiaduje się z relacji reżysera, o czym będzie film. Wspólnie oglądają jego roboczą wersję po wstępnym montażu i ustalają zarys ścieżki dźwiękowej. Powstaje szkic muzyczny, a potem cała muzyczna oprawa do poszczególnych scen. W końcu muzykę nagrywa się w studiu, a następnie obrabia przy pomocy programów komputerowych. Podczas głównego montażu synchronizuje się ze sobą obraz i **ścieżkę dźwiękową**.

Wyposażenie studia nagrań

Coraz częściej kompozytorzy korzystają z wysokiej jakości syntetycznych (sztucznych) brzmień – są one nieraz trudne do odróżnienia od barwy dźwięku prawdziwych instrumentów. Jedna osoba może stworzyć wiele fantastycznych efektów dźwiękowych, używając zaawansowanego oprogramowania komputerowego, stołu mikserskiego i procesorów dźwięku.

Fermata

Scena filmowa

Stwórz scenę filmową według planu:

1. **Posłuchaj dwóch wybranych utworów.**
2. **Obejrzyj sytuacje przedstawione na zdjęciach, wybierz jedną z fotografii i kierując się nastrojem słuchanej muzyki, wyobraź sobie, co wydarzyło się chwilę wcześniej lub później.**

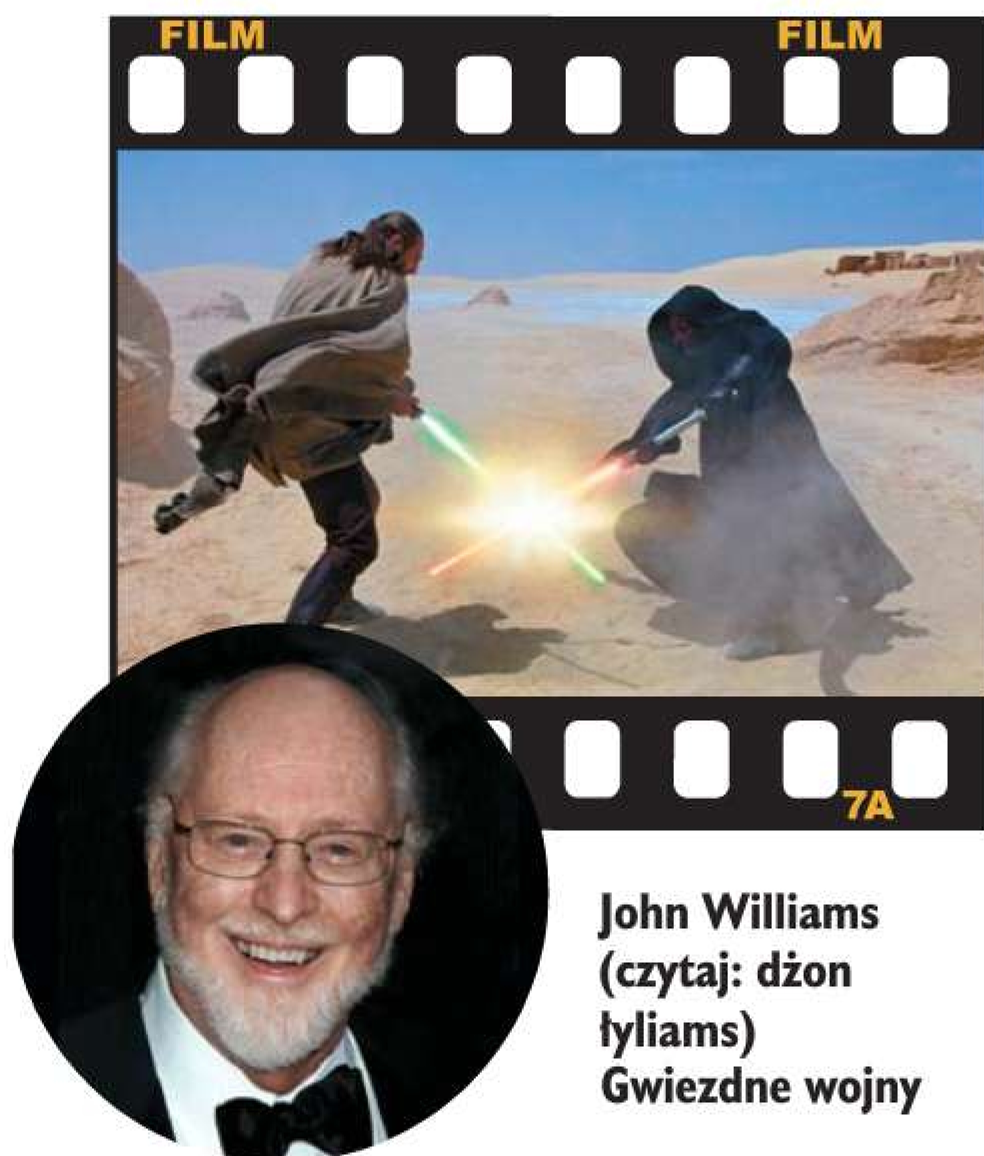

3. **Napisz do wymyślonej sceny krótki scenariusz, w którym mogą znaleźć się też dialogi. Postaraj się, aby rozgrywające się w scenariuszu zdarzenia miały swoje odzwierciedlenie w muzyce.**

Najsłynniejsi kompozytorzy muzyki filmowej

Muzyka filmowa staje się często niezależnym przebojem, a jej twórca otrzymuje nagrodę, na przykład statuetkę Oscara (czytaj: oskara). Oto jedni z najbardziej znanych kompozytorów muzyki filmowej.

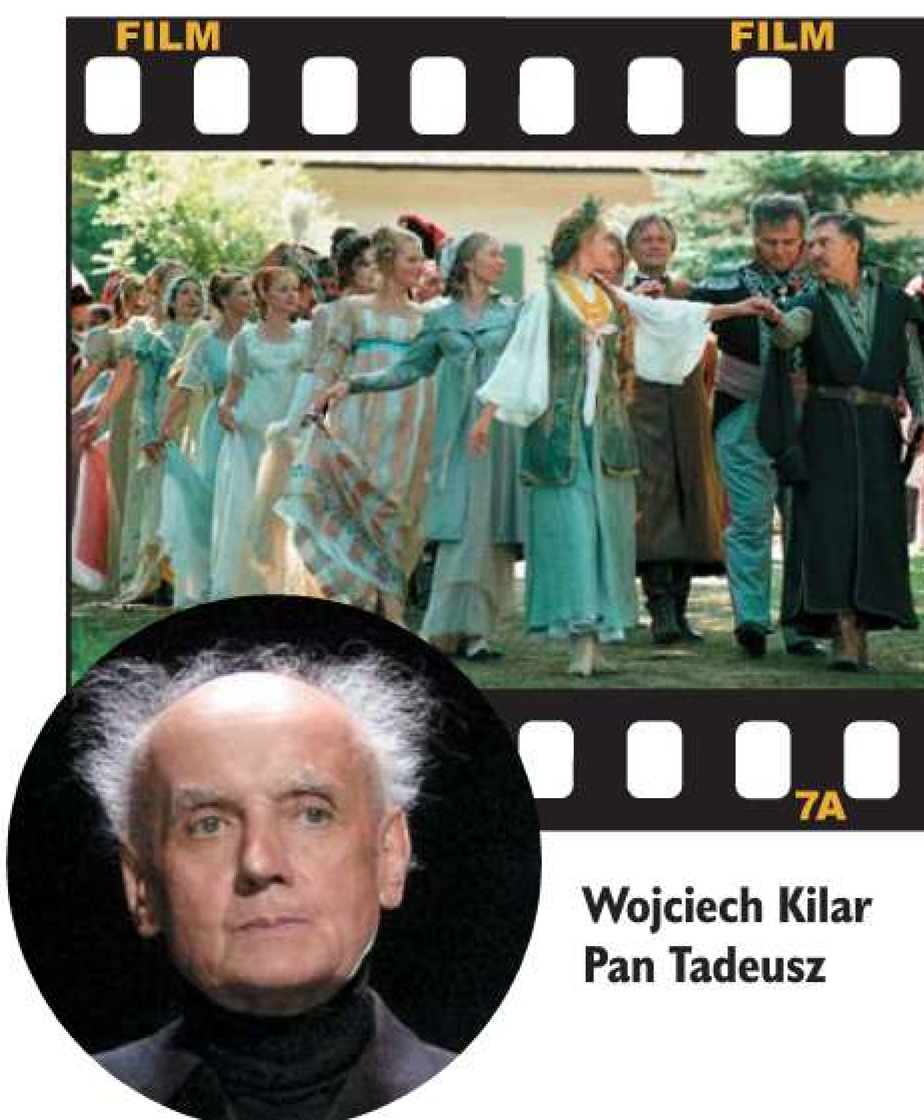
John Williams (czytaj: dżon łyliams) Gwiezdne wojny

Ennio Morricone (czytaj: eńjo morrikone) Misja

Hans Zimmer (czytaj: cymer) Piraci z Karaibów

Wojciech Kilar Pan Tadeusz

Zbigniew Preisner (czytaj: prajzner) Dekalog

Krzesimir Dębski Ogniem i mieczem
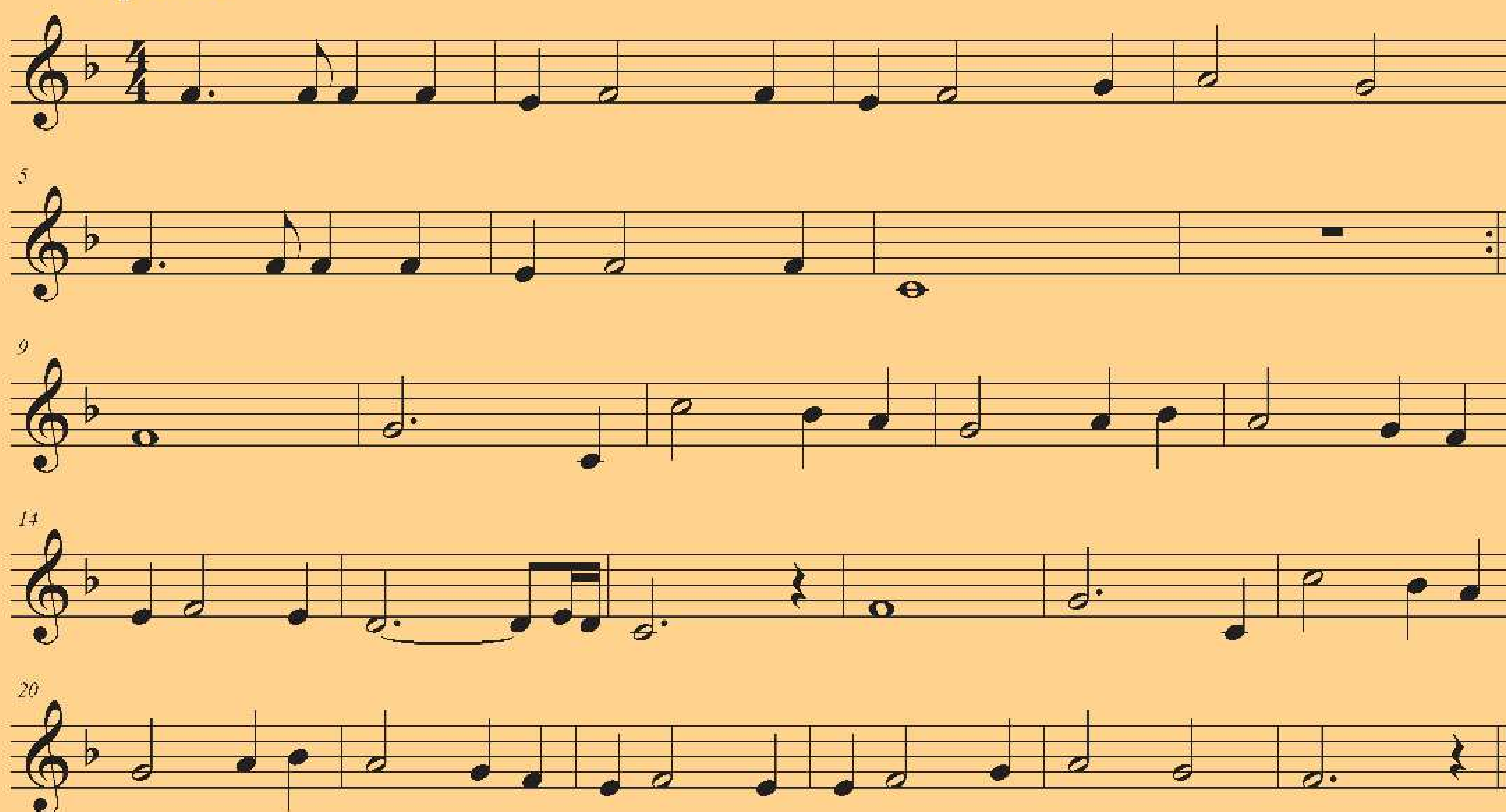
3. W dostępnych źródłach znajdź tytuły innych filmów, do których muzykę skomponowali wymienieni kompozytorzy. Posłuchaj wybranych przykładów.

Zostań wirtuozem

My heart will go on z filmu *Titanic* (czytaj: maj hart łyl goł on, tajtanyk)

James Horner (czytaj: dżejms horner)

Śpiewnie

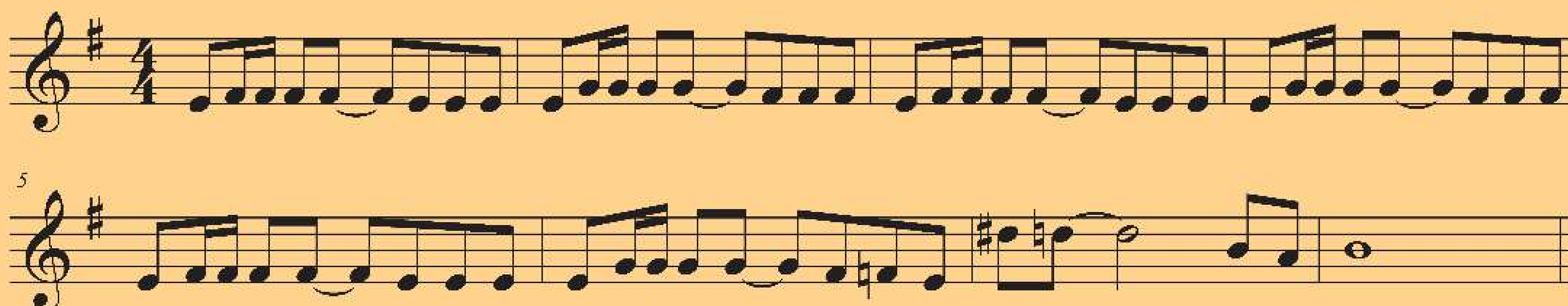

Zostań wirtuozem

Temat z filmu *James Bond* (czytaj: dżejms bond)

John Barry (czytaj: dżon bary)

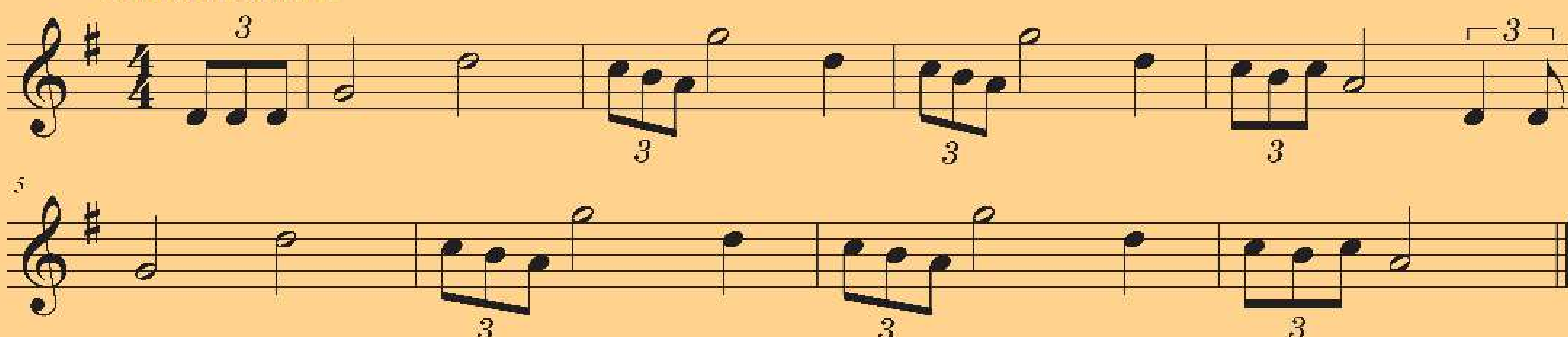
Umiarkowanie

Temat z filmu *Gwiezdne wojny*

John Williams

Umiarkowanie

Zwróć uwagę na rytmiczne wykonanie triol.

Muzyka z radia

Dzisiejsze emisje programów radiowych odbywają się z platform cyfrowych. Nie zniknęło jednak powiedzenie „na falach eteru", towarzyszące radiofonii od początku jej istnienia.

Pierwsza w Polsce stacja radiowa została uruchomiona w Warszawie w 1926 roku. Pięć lat później powstała koło Raszyna najsilniejsza wówczas radiostacja w Europie. Do wybuchu II wojny światowej rozgłośnie radiowe działały już w największych miastach: w Krakowie, Poznaniu, Katowicach, Wilnie, Lwowie, Łodzi, Toruniu i Baranowiczach.

Jeden z przedwojennych polskich odbiorników radiowych

Początkowo programy radiowe były nadawane przede wszystkim na żywo. Utwory wykonywane były przez muzyków w studiu, odtwarzano je również z płyt gramofonowych. Na fotografii – pierwsza orkiestra Polskiego Radia, na pierwszym planie bez instrumentu Emil Młynarski, ok. 1926 roku

Radio spełniło ogromną rolę w kształtowaniu poprawnej polszczyzny na terenie całego kraju, który jeszcze kilka lat wcześniej znajdował się pod zaborami. W pierwszych latach działania rozgłośni najwięcej czasu antenowego poświęcano na audycje słowne, m.in. słuchowiska dla dzieci, audycje literackie, teatr radiowy, później znaczną przewagę zyskała muzyka.

Wspaniały rozwój rodzimej radiofonii przerwała II wojna światowa. Lata powojenne przyniosły kolejny dynamiczny postęp, lecz już w innych warunkach politycznych.

Grafika propagandowa popularyzująca audycje Polskiego Radia, 1929 rok

Czerwony autobus

muzyka: Władysław Szpilman, *słowa*: Kazimierz Winkler

W tempie fokstrota

mp

C G7 C

1. Gdy o świ - cie pę - dzę wi - chrem przez u - li - ce, jak przy -
wsia - dać! Nikt nie spó - źni się do pra - cy. Po - je -

3 F Fis° C g A d G

ja - ciel do - bry mia - sto wi - ta mnie i – na - pra - wdę – wszystkim ty - le szczę - ścia
dzie - my szy - bko, choć wo - ko - ło las – las ru - szto - wań wo - kół nas, to wła - śnie

6 C 1. a7 D G7

ży - czę, i - le da - je mi w War - sza - wie ka - żdy dzień. Pro - szę
zna - czy, że nie

9 2. a7 D7 G7 *mf* C a7

sto - i tu - taj w miej - scu czas. Au - to - bus czer -

12 d6 G G7 C F Fis°

wo - ny przez u - li - ce me - go mia - sta mknie, mi - ja no - we, ja - sne

16 C a7 D7 G7 C a7

do - my i o - gro - dów chło - dny cień. Cza - sem dzie - wczę spoj -

20 d6 G G7 C F Fis°

rze - nie rzu - ci ku nam jak pło - mien - ny kwiat. No - wy jest nie ty - lko

24 C B7 A7 d G7 C *mp* g7 C7

No - wy Świat, u nas no - wy ka - żdy dzień. A mo - tor tak

28 F C g7 C+ F E a7 D7

hu - czy, tak we - so - ło ba - sem du - dni, czy to ja - sne po -

32 G D9 a7 D7 G9 *mf* G+ C a7

łu - dnie, czy bu - rzli - wa, cie - mna noc. Au - to - bus czer -

36 d6 G G7 C F6 Fis°

wo - ny, a w nim lu - dzie – choć - by ka - żdy z was – wszy - scy pa - trzą, jak - by

40 C B7 A7 d G7 C F6 Fis°

pier - wszy raz zo - ba - czy - li mia - sto swe. Wszy - scy pa - trzą, jak - by

44 C B7 A7 d G 1. C 2. C

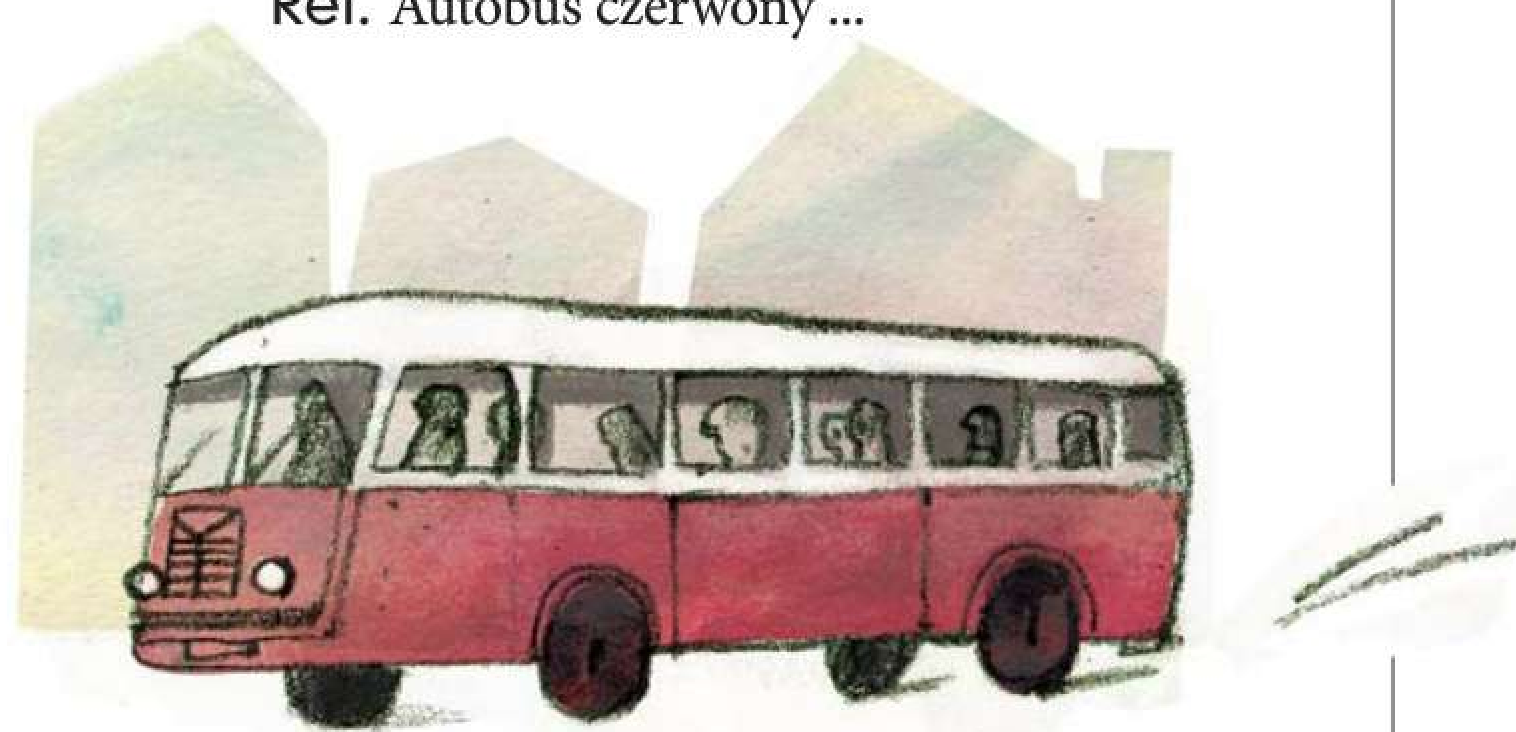
pier - wszy raz zo - ba - czy - li mia - sto swe. 2. Kie - ro - swe.

1. Gdy o świcie pędzę wichrem przez ulice,
jak przyjaciel dobry miasto wita mnie
i – naprawdę – wszystkim tyle szczęścia życzę,
ile daje mi w Warszawie każdy dzień.
Proszę wsiadać! Nikt nie spóźni się do pracy.
Pojedziemy szybko, choć wokoło las –
las rusztowań wokół nas, to właśnie znaczy,
że nie stoi tutaj w miejscu czas.

Ref. Autobus czerwony
przez ulice mego miasta mknie,
mija nowe, jasne domy
i ogrodów chłodny cień.
Czasem dziewczę spojrzenie
rzuci ku nam jak płomienny kwiat.
Nowy jest nie tylko Nowy Świat,
u nas nowy każdy dzień.
A motor tak huczy,
tak wesoło basem dudni,
czy to jasne południe,
czy burzliwa, ciemna noc.
Autobus czerwony,
a w nim ludzie – choćby każdy z was –
wszyscy patrzą, jakby pierwszy raz
zobaczyli miasto swe.
Wszyscy patrzą, jakby pierwszy raz
zobaczyli miasto swe.

2. Kierownicę trzeba chwycić w mocne dłonie,
kiedy motor jak koń młody naprzód rwie.
Nawet wiatr nas ten znad Wisły nie dogoni,
nie dogoni nas gołębia szybki cień.
Proszę wsiadać! To ostatni kurs, a potem,
gdy umilknie już motoru dźwięczny rytm,
w jasne oczy spojrzę ci, a serce młotem
na twój widok, miła, zacznie bić.

Ref. Autobus czerwony ...

Władysław Szpilman

Postacią związaną z historią Polskiego Radia był **Władysław Szpilman** – pianista i kompozytor. Przed II wojną był zaangażowany na etacie pianisty grającego utwory fortepianowe w audycjach emitowanych bezpośrednio ze studia. Pod koniec września 1939 roku Władysław Szpilman grał w audycji na żywo recital utworów Fryderyka Chopina. Chwilę później Polskie Radio zamilkło, ponieważ niemieckie bomby zniszczyły elektrownię warszawską. Kiedy po wojnie Polskie Radio nadawało pierwszą emisję, rozpoczęła się ona od… utworów Chopina granych przez Władysława Szpilmana.

Po wojnie został dyrektorem działu muzycznego. Twórczość kompozytorska Szpilmana zawiera między innnymi utwory symfoniczne, muzykę do filmów i musicali, przede wszystkim jednak był twórcą kilkuset piosenek, z których wiele stało się przebojami.

Warto wiedzieć!

O wojennych losach Władysława Szpilmana – o tym, jak muzyka uratowała mu życie, opowiada film Pianista, ze wspaniałą muzyką Wojciecha Kilara.

Muzyka jest nieodzownym elementem programów radiowych. Niektóre stacje radiowe nadają głównie muzykę dawną, inne – rozrywkową, filmową lub jazz. Oferta jest ogromna, każdy może znaleźć coś dla siebie.

Niemal każda stacja ma swój własny dżingiel (ang. jingle) — krótki sygnał nadawany najczęściej o pełnej godzinie, przed wiadomościami. Jeśli towarzyszy mu tekst, zwykle jest to nazwa stacji, czasem hasło reklamujące program. Sygnałem stacji mogą być również fragmenty utworów. Czy potrafisz podać przykład takiego sygnału?

Fermata

Klasowy dżingiel

Skomponujcie dżingiel waszej klasy i zaprezentujcie w szkolnym radiowęźle. Ułóżcie tekst, który będzie informował, z której klasy jesteście i zwięźle was scharakteryzuje. Melodia powinna wpadać w ucho, czyli musi być łatwa do zapamiętania.

Nasze dzieje, nasza tradycja

Polskie Oscary muzyczne

Statuetka Oscara to najbardziej prestiżowa nagroda Amerykańskiej Akademii Sztuki i Wiedzy Filmowej przyznawana w różnych kategoriach. Kilka oscarowych statuetek trafiło także w ręce polskich artystów związanych z filmem, w tym również kompozytorów muzyki filmowej.

W 1940 roku odbyła się premiera *Fantazji* – filmu animowanego ilustrującego obrazem utwory wybitnych kompozytorów, takich jak Johann Sebastian Bach czy Piotr Czajkowski. Pomysłodawcą przedsięwzięcia był wybitny dyrygent amerykański polskiego pochodzenia **Leopold Stokowski**. Muzykę do filmu nagrała prowadzona przez niego Orkiestra Filadelfijska, a nad obrazem pracowało ponad tysiąc rysowników pod okiem samego Walta Disneya (czytaj: łolta dyzneja). *Fantazję* wielu miłośników filmu uważa za najpiękniejsze dzieło tego rodzaju w historii, a Stokowski i Disney otrzymali za nie Oscary.

Plakat filmu Fantazja

Uroczystość wręczania Oscarów odbywa się w Teatrze Dolby (czytaj: dolbi) w Hollywood (czytaj: holiłud)

Statuetka Oscara – Nagroda Akademii Filmowej

W 1954 roku nagrodę Akademii Filmowej otrzymał **Bronisław Kaper** – polski kompozytor muzyki teatralnej, filmowej i rozrywkowej. Stworzył muzykę do prawie stu pięćdziesięciu filmów! Do Oscara był nominowany cztery razy, a nagrodę otrzymał za muzykę do filmu *Lili*. Największą popularnością do dziś cieszy się piosenka z filmu zatytułowana *Hi-Lili, Hi-Lo* (czytaj: haj lili haj lolł), w Polsce znana pod tytułem *Laleczka*.
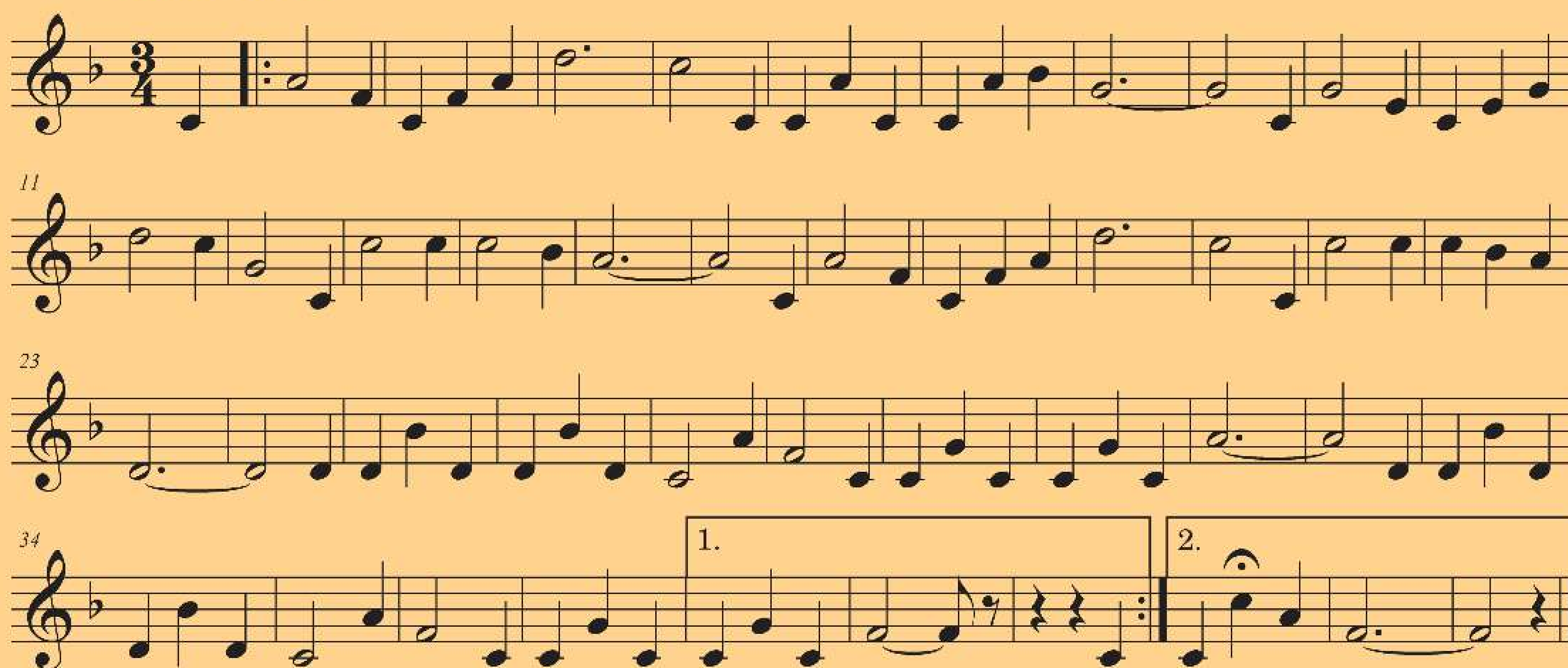
Bronisław Kaper

Zostań wirtuozem

Hi-Lili, Hi-Lo

Bronisław Kaper

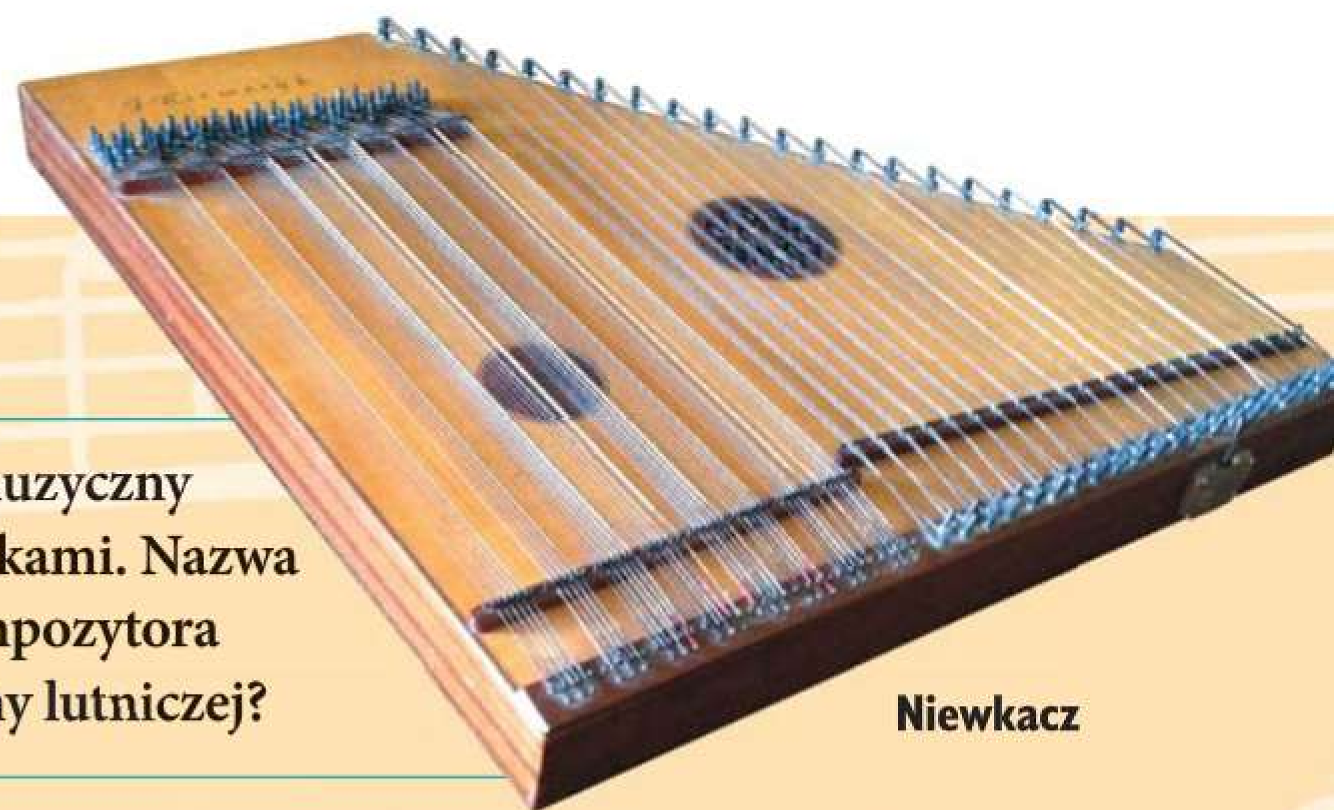
Umiarkowanie

W 2005 roku polski kompozytor **Jan A.P. Kaczmarek** otrzymał Oscara za muzykę do filmu *Marzyciel*. Skomponował także muzykę do ponad pięćdziesięciu innych obrazów filmowych.

Jan A.P. Kaczmarek

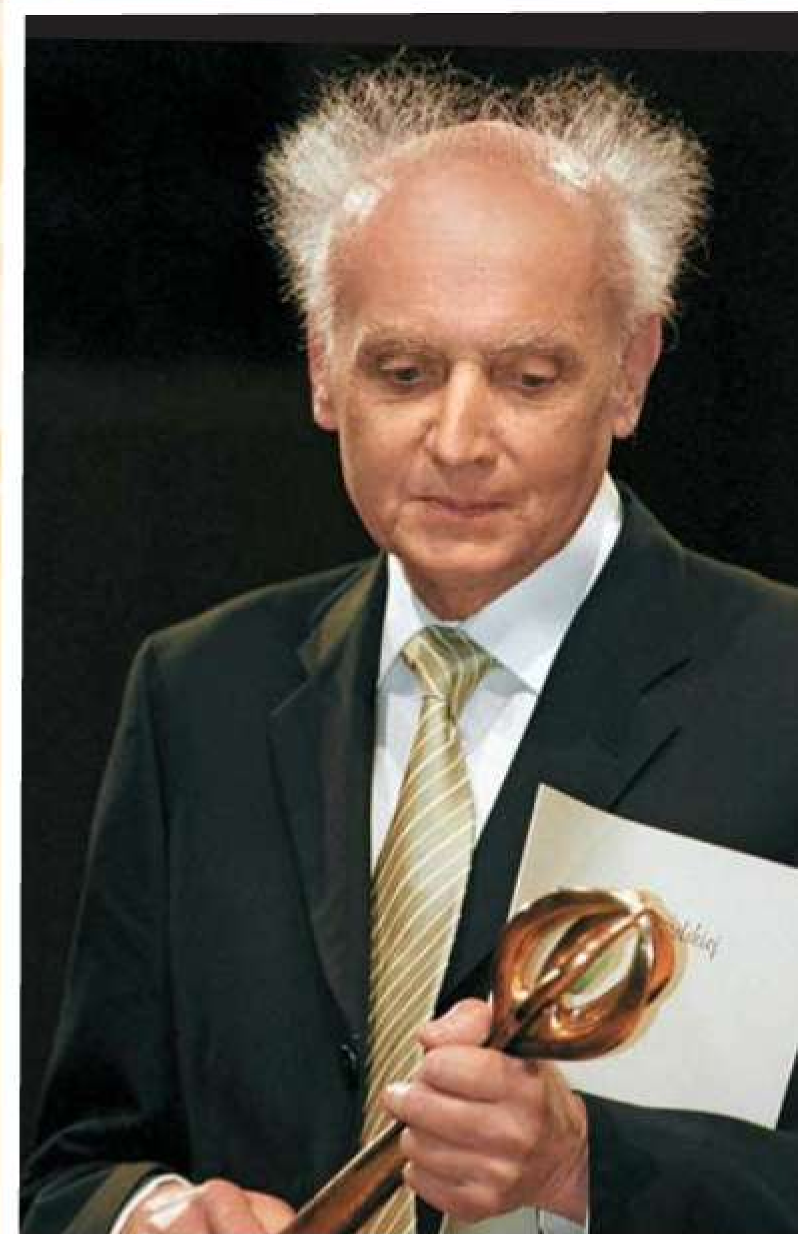

Niewkacz

To ciekawe!

Jan A.P. Kaczmarek zaprojektował instrument muzyczny – ma on 99 strun i gra się na nim dwoma smyczkami. Nazwa tego instrumentu to pierwsze sylaby nazwisk kompozytora i lutnika. Czy pamiętasz nazwisko polskiej rodziny lutniczej?

Wśród polskich kompozytorów muzyki filmowej wysoką pozycję zajmuje **Wojciech Kilar**, który współpracował z wybitnymi reżyserami, jak Krzysztof Zanussi, Roman Polański, Andrzej Wajda, Krzysztof Kieślowski, Francis Ford Coppola (czytaj: frensys ford **ko**pola). Pisał także muzykę symfoniczną, inspirowaną między innymi polską muzyką ludową, poematy symfoniczne, utwory religijne.

Wojciech Kilar, *Moving to the ghetto* (czytaj: muwing tu de getto) ze ścieżki dźwiękowej filmu *Pianista*, przedstawiającego wojenne wspomnienia Władysława Szpilmana.

Wojciech Kilar

W 2007 roku w studiu filmowym SE-MA-FOR w Łodzi powstała animowana wersja bajki *Piotruś i wilk* z muzyką do baletu o tym samym tytule Siergieja Prokofiewa. Produkcja została obsypana nagrodami, otrzymała między innymi Oscara za Najlepszy Krótkometrażowy Film Animowany.

Scena z filmu Piotruś i wilk

Wyśpiewać duszę

Pstrąg

muzyka: Franz Schubert, *słowa polskie*: Jadwiga Szamotulska

Umiarkowanie żywo

p G D7

1. Stru - my - ka fa - la szy - bka wśród ja - snych bie - ży

G D A7 D

łąk, w niej plą - sa ma - ła ry - bka; we - so - ły, zwin - ny pstrąg. Jam

D7 G D7 G C

ci - cho stał na łą - ce, za ry - bką pa - trzył w ślad, jak lśni w pro - mie - niu

G D7 G C G

słoń - ca, co w ja - sną wo - dę padł, jak lśni w pro - mie - niu słoń - ca, co

D7 G 1.

w ja - sną wo - dę padł. 2. Nad

2. H7 e H7 *cresc.* e

Lecz spo - sób ma na wszy - stko ten ry - bak zły,

p A7 g A7 g *cresc.* A7 g A7 g *f* A7 g A7 g *p* A7

za - mą - cił na - gle toń przej - rzy - stą, o ry - bko, bia - da

34 D7 G D E7 A7 D D+ G D D7

ci! Ach, patrz, plu - snę - ła wo - da, na wę - dce schwy - ta - ny pstrąg już

39 G C G D7 G

drga. O, jak - że mi cię szko - da, ma - leń - ka ry - bko ma, o,

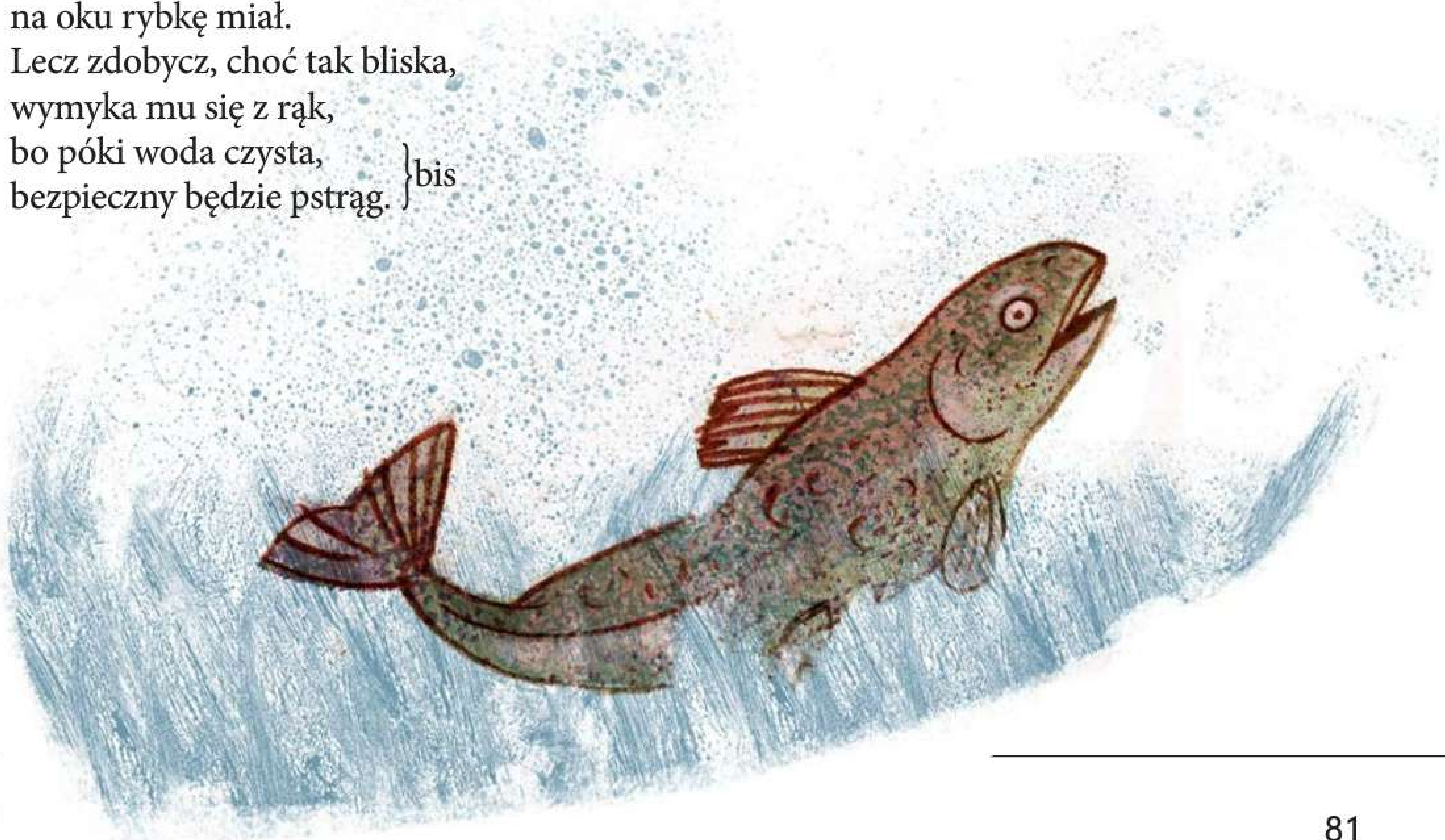
44 C G D7 G

jak - że mi cię szko - da, ma - leń - ka ry - bko ma!

1. Strumyka fala szybka
wśród jasnych bieży łąk,
w niej pląsa mała rybka;
wesoły, zwinny pstrąg.
Jam cicho stał na łące,
za rybką patrzył w ślad,
jak lśni w promieniu słońca, } bis
co w jasną wodę padł.

2. Nad brzegiem rybak młody
na czatach z wędką stał
i patrząc w głębię wody,
na oku rybkę miał.
Lecz zdobycz, choć tak bliska,
wymyka mu się z rąk,
bo póki woda czysta, } bis
bezpieczny będzie pstrąg.

3. Lecz sposób ma na wszystko
ten rybak zły,
zamącił nagle toń przejrzystą,
o rybko, biada ci!
Ach, patrz, plusnęła woda,
na wędce schwytany pstrąg już drga.
O, jakże mi cię szkoda,
maleńka rybko ma,
o, jakże mi cię szkoda,
maleńka rybko ma!

Kompozytorem melodii pieśni *Pstrąg* jest Franz Schubert (czytaj: franc szubert) – niedościgniony mistrz tej formy muzyki wokalnej.

1. Zaśpiewaj pieśń z interpretacją tekstu literackiego.

2. Obserwując nuty pieśni, wsłuchaj się w akompaniament fortepianu. Na dzwonkach chromatycznych zagraj tylko pierwszy dźwięk każdego taktu i posłuchaj, jak odpowie ci fortepian.

Franz Schubert **Ojciec kompozytora był nauczycielem muzyki – od niego Franciszek uczył się gry na skrzypcach, starszy brat udzielał mu lekcji fortepianu. Piękny sopran i niezwykła muzykalność otworzyły mu drogę do cesarsko-królewskiej kapeli chłopięcej, gdzie przyjmowano wyłącznie najzdolniejszych. Wcześnie zaczął komponować: w wieku trzynastu lat napisał pierwszą pieśń, trzy lata później – pierwszą symfonię. Pierwsze pieśni arcydzieła siedemnastoletni Franciszek skomponował pod wpływem romantycznych, bolesnych uczuć – kiedy zakochał się bez wzajemności. Nieśmiały i małomówny, swoje najskrytsze uczucia przez całe życie wyrażał poprzez pieśni, w których poezja i muzyka zostały złączone na zawsze. I mimo że komponował również inne utwory, jak sonaty, kwartety smyczkowe czy symfonie, to właśnie jego pieśni są dziś dla nas jednym z największych skarbów muzycznych epoki romantyzmu.**

Fermata

Gdzie jest pstrąg?

Do zabawy potrzebny jest rekwizyt symbolizujący pstrąga, np. woreczek gimnastyczny z grochem, gruba rękawica itp. Wszyscy stają w ciasnym kole, a jedna osoba (rybak poszukujący pstrąga), pozostaje w środku. Śpiewając zwrotkę pieśni, uczestnicy podają sobie z tyłu za plecami rybę tak, aby nikt jej nie zobaczył. Wszyscy poruszają rękami, udając, że podają pstrąga dalej. Po zakończeniu zwrotki wszyscy nieruchomieją, szukający wskazuje na jedną osobę, która jego zdaniem trzyma rybę. Jeśli odgadnie, wychodzi ze środka i staje w kole, jeśli mu się nie uda, zostaje na miejscu i znów obserwuje ruchy kolegów.

Pieśń solowa i wielogłosowa muzyka wokalna

Muzyka i pieśni istniały już w czasach starożytnych. W dawnych czasach śpiewak był często również kompozytorem, w późniejszych epokach wykonywał melodie napisane przez innych. Towarzyszył mu nieraz akompaniament instrumentu, na przykład lutni (w renesansie), klawesynu (w baroku), a później fortepianu – jak w pieśniach z **epoki romantyzmu.**

Julius Schmid (czytaj: juljus szmit) (1854–1935), Schubertiada (przy fortepianie kompozytor)

To ciekawe!

Schubertiady, czyli spotkania muzyczne poświęcone twórczości Franza Schuberta, odbywały się jeszcze za życia kompozytora, przeważnie w kawiarniach lub w domach zamożnych Wiedeńczyków. Takie wieczory artystyczne, podczas których także recytowano poezję i tańczono, organizowano w ciągu całego XIX stulecia. Obecne schubertiady to już rozbudowane cykle wspaniałych koncertów, z udziałem sławnych artystów, w znakomitych salach koncertowych. Najbardziej znana odbywa się co roku w Schwarzenbergu i Hohenems (czytaj: szwarcenbergu i uenems) w Austrii.

supełek muzyczny

Rozwiązaniem rebusów są tytuły dwóch pieśni polskich kompozytorów epoki romantyzmu. Zaśpiewajcie je.

hoop=nka

ebi=ą
egi=czka

Fryderyk Chopin był najwybitniejszym polskim kompozytorem. Mimo że komponował niemal wyłącznie utwory na fortepian, jego wspaniałe dzieła znane są na całym świecie. Rzesze melomanów i pianistów przyjeżdżają do Polski, żeby lepiej poznać muzykę Chopina, zobaczyć miejsca, w których dorastał. Odbywający się co pięć lat Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny imienia Fryderyka Chopina jest jednym z najstarszych i najsławniejszych konkursów muzycznych świata.

Stanisław Moniuszko był twórcą polskich oper narodowych, w tym najsłynniejszych – *Strasznego* dworu i *Halki*. Jednak kompozytor za swoją najważniejszą misję uważał stworzenie repertuaru pieśni, powszechnie śpiewanych, do słów znakomitych poetów. Odniósł wielki sukces – z około 300 napisanych przez niego pieśni, opublikowanych w *Śpiewnikach domowych*, wiele zyskało ogromną popularność.

Franz Schubert, *Król elfów*[1] op. 1. Ta pieśń to ballada, czyli muzyczna opowieść. Wyobraź sobie, jak poprzez wietrzną noc jedzie konno ojciec, trzymając w ramionach ciężko chorego syna. Szuka pomocy – chłopiec ma gorączkę i majaczy: wydaje mu się, że sam król elfów wabi go do swojego królestwa. Po wysłuchaniu, opowiedz, jak kończy się ta ballada.

[1] W Polsce spotyka się również wersję tytułu Król olch.

Wspaniała wyobraźnia kompozytora pozwalała mu wyczarować w akompaniamencie fortepianu świat, w który otacza bohaterów jego utworów. W pieśni *Pstrąg* słyszymy pluskanie strumienia, w balladzie *Król elfów* zostajemy przeniesieni w środek mrocznego pustkowia pełnego tajemniczych odgłosów, a na pierwszy plan wysuwa się tętent kopyt rozpaczliwie poganianego konia. Artysta śpiewak musi wcielić się kolejno w postać ojca, chłopca i złowieszczego króla elfów.

3. Przypomnijcie, jak nazywa się muzyka naśladująca odgłosy przyrody czy opowiadająca treść literacką.

Pieśni mogą być wykonywane również wielogłosowo. Madrygały – utwory na kilka głosów, układane przez renesansowych kompozytorów do najwybitniejszej poezji, wykonywane były przez kilkuosobowe grupy śpiewaków na dworach możnych.

Jacob Arcadelt (czytaj: jakob arka**delt**), *Il bianco e dolce cigno* (czytaj: il bianko e dolcze czinio). Renesansowy poeta pisze: „Biały i słodki łabędź śpiewa, umierając" – jednak myśli nie o śmierci, lecz o miłości. Ile i jakich głosów słychać w nagraniu? W jakim języku śpiewają wokaliści?

Warto wiedzieć!

W epoce romantyzmu (XIX wiek) artysta wyrażał swoje uczucia poprzez sztukę. Muzyka – dramatyczna, nasycona emocjami, pełna nowych współbrzmień i barw – zaczęła rozbrzmiewać w publicznych teatrach operowych i salach koncertowych. We Włoszech, Francji i w Niemczech powstawały monumentalne dzieła olśniewające swym bogactwem muzycznym.

Anonim włoski (XVI w.), Koncert wokalny

Koncert w katedrze w Westminster (czytaj: łestminster)

4. Przypomnijcie, jak nazywa się zespół wykonujący wielogłosową muzykę wokalną. Jakie znacie rodzaje tych zespołów?

5. Zaśpiewajcie znaną melodię (np. *Szła dzieweczka do laseczka*) od podanego dźwięku (np. g^1). Czy każdy z was może ją łatwo wykonać?

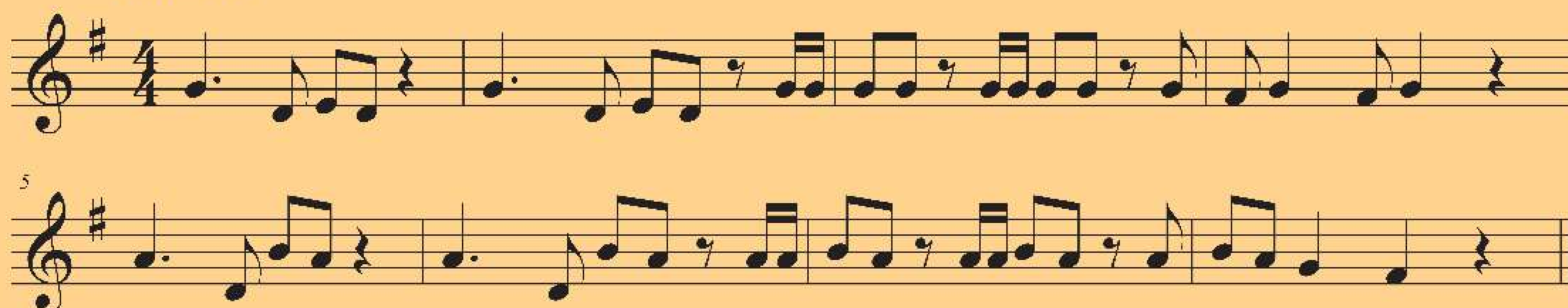
6. Przypomnijcie nazwy głosów ludzkich.

Wolfgang Amadeus Mozart, *Requiem* (*Msza żałobna*), KV 626, cz. II *Dies irae* (czytaj: dijes ire), czyli *Dzień gniewu*. Jaki aparat wykonawczy słychać w tym utworze?

Zostań wirtuozem

Alleluja z oratorium *Mesjasz* — Georg Friedrich Händel

Dawne prawo zabraniało kobietom śpiewać w kościołach. Z tego powodu nie było kościelnych chórów mieszanych (złożonych z kobiet i mężczyzn), lecz wyłącznie chłopięco-męskie. Przez wiele wieków ogromne znaczenie w muzyce kościelnej miały właśnie głosy chłopięce, zwłaszcza soprany. Często zdarzało się, że altem śpiewali nie tylko chłopcy, lecz również mężczyźni. Taki męski alt, dla odróżnienia od kobiecego, nazwano **kontratenorem**.

Współcześni kompozytorzy, tak jak twórcy dawnych epok, komponują dzieła, w których wykorzystują śpiew – zarówno solowy, jak i wielogłosowy.

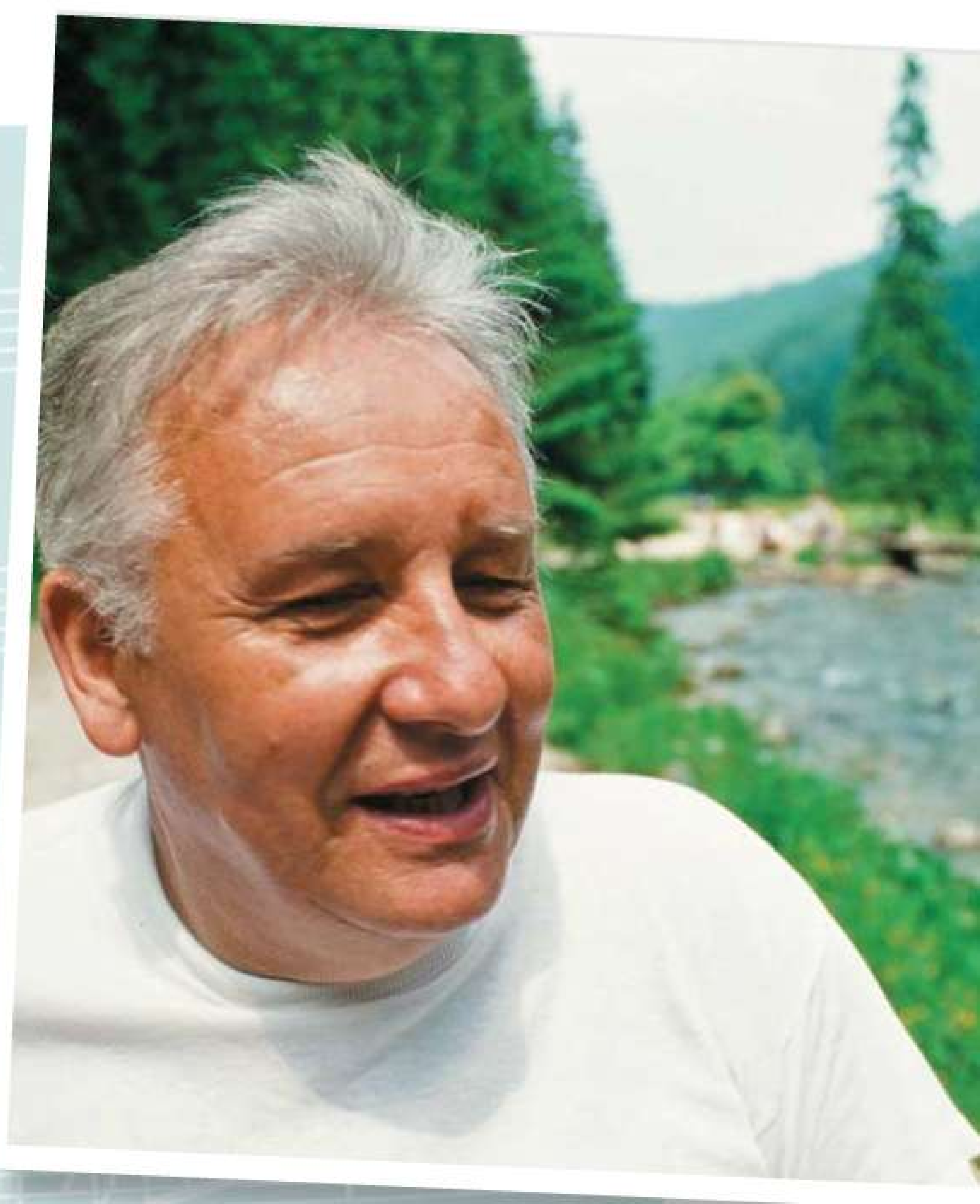

Henryk Mikołaj Górecki, *Amen* op. 35. Słuchając tego utworu, który swym brzmieniem przywołuje na myśl dzieła chóralne dawnych epok, zwróćcie uwagę na nastrój spokoju, zamyślenia i modlitwy. W jaki sposób kompozytor osiągnął tak niezwykły efekt?

Warto wiedzieć!

W drugiej połowie XX wieku odtworzono nie tylko techniki dawnego śpiewu. Obecnie na koncertach i w nagraniach muzyki dawnej często można usłyszeć męski głos altowy i dawne instrumenty oraz sposoby gry. Muzyka baroku zaczęła brzmieć tak, jak w XVII i XVIII stuleciu.

Henryk Mikołaj Górecki uważany jest za jednego z najwybitniejszych współczesnych kompozytorów. Regularną naukę w szkole muzycznej rozpoczął dopiero w wieku 19 lat. Z wyróżnieniem ukończył studia muzyczne i bardzo szybko dał się poznać jako twórca niezwykle oryginalny. Coraz bardziej interesował się muzyką ludową; szczytowym osiągnięciem tego nurtu w twórczości Henryka Mikołaja Góreckiego jest *III Symfonia* op. 36 *„Symfonia pieśni żałosnych”*. Amerykańsko-angielskie nagranie tego arcydzieła przyniosło kompozytorowi światową sławę – sprzedano ponad milion egzemplarzy płyt! Rezultatem połączenia dwóch innych fascynacji Góreckiego – muzyką chóralną i pieśnią sakralną – jest szereg kompozycji kościelnych na chór mieszany, w tym *Amen*.

7. Po wysłuchaniu *Piosenki wiosennej* powiedz, który z jej elementów – melodia czy tekst – jest dominujący, a który podporządkowany?

Piosenka wiosenna

muzyka: Wojciech Jarociński, *słowa*: Wojciech Belon

Śpiewnie, tanecznie

d a7 B C4 C

1. Za - gram dla cie - bie na ka - żdej gi - ta - rze świa - ta,

5 d a7 B C4 C

na u - lic fle - tach, na ni - tkach ba - bie - go la - ta. Wy-

9 F C F B

śpie - wam, jak po - tra - fię, księ - ży - ce na roz - sta - jach i

13 a7 B g C

wrze - śnie, i sty - cznie, i ma - je, i

17 a7 B C4 C

za - gu - bio - ne dźwię - ki, i bar - wy na pło - tnach Vla - min - cka, i

21 a7 B g C

słoń - ce wę - dru - ją - ce pro - mie - nia ście - ży - nką.

25 F C B F

Graj nam, graj, pie - śni skrzy - dla - ta,

29 a7 B g C

wio - sna ta - niec nasz nie - sie po łą - kach,

wio - sna ta - niec nasz nie - sie po łą - kach,

33 F B F a7 B

za - tań - czy - my się w so - bie do la - ta,

37 F C B F

1. Zagram dla ciebie na każdej gitarze świata,
na ulic fletach, na nitkach babiego lata.
Wyśpiewam, jak potrafię, księżyce na rozstajach
i wrześnie, i stycznie, i maje,
i zagubione dźwięki, i barwy na płótnach Vlamincka,[1]
i słońce wędrujące promienia ścieżynką.

Ref. Graj nam, graj, pieśni skrzydlata,
wiosna taniec nasz niesie po łąkach,
zatańczymy się w sobie do lata,
zatańczymy się w siebie bez końca.

2. A blask, co oświetla me ręce, gdy piszę,
nabrzmiał potrzebą rozerwania ciszy,
przez okno wyciekł, pełna go teraz chmara wronia,
dziobi się w dziobów końcach, a w ogonach ogoni,
a pieśń moja to niknie, to wraca
i nie wiem, co bym zrobił, gdybym ją utracił.

Ref. Graj nam, graj, pieśni skrzydlata… (bis)

[1] **Maurice de Vlaminck** (czytaj: moris de wlamęk), 1876–1958 – malarz francuski; jego obrazy charakteryzują się śmiałymi, intensywnymi kolorami.

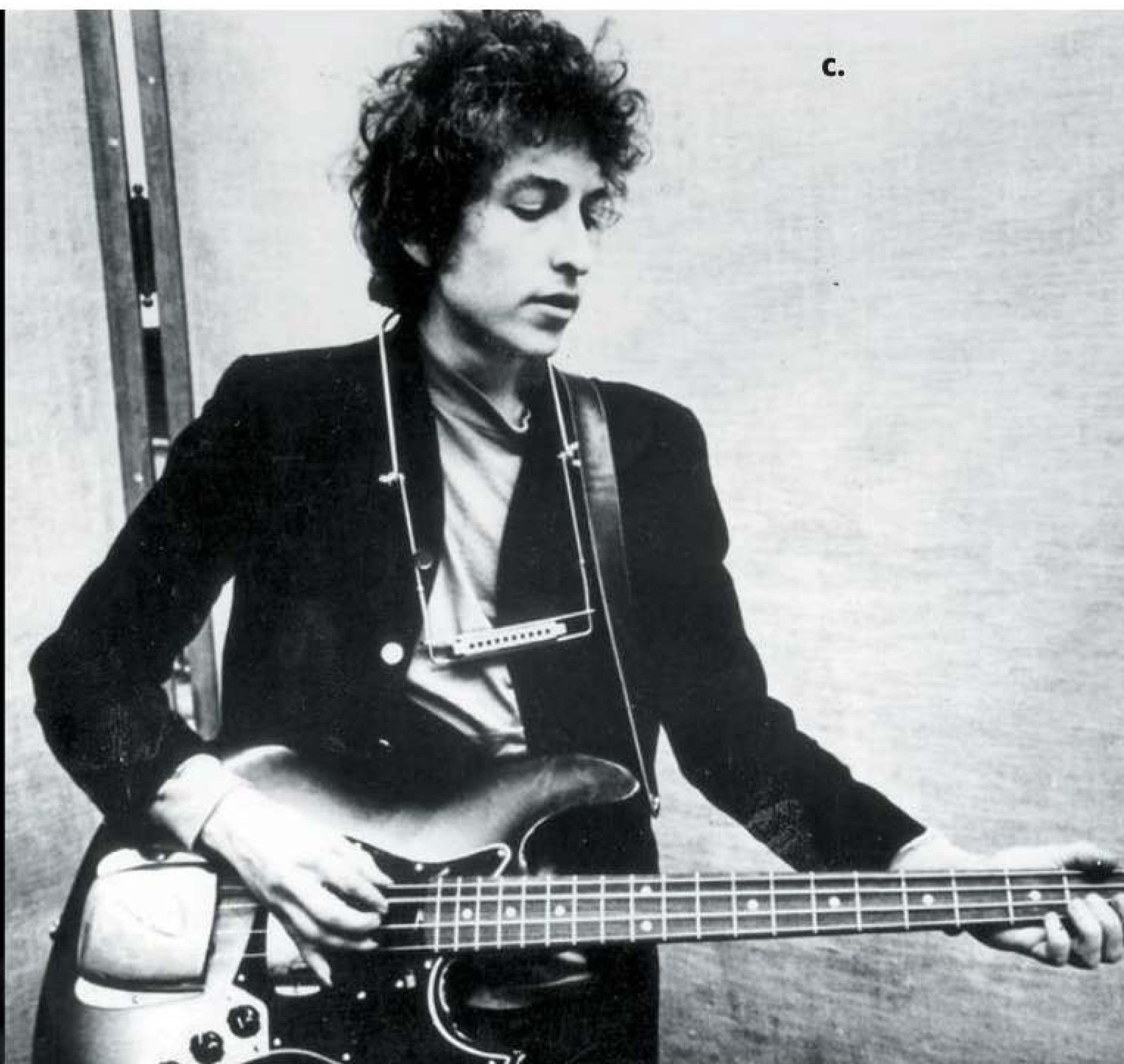

Poezja śpiewana

Piosenka legendarnego zespołu Wolna Grupa Bukowina należy do tzw. **poezji śpiewanej**. Najważniejszym elementem utworu tego gatunku jest poetycki tekst o głębokiej treści, do którego dodana jest subtelna muzyka. Melodia podkreśla i wzmacnia przekaz tekstu, dlatego najczęściej wykonywana jest w skromnej aranżacji – gitary lub fortepianu. Właśnie w tym połączeniu poezji z muzyką – wykonawca skłania słuchaczy do refleksji poprzez bogatą interpretację.

a. Wojciech Bellon (właśc. Belon) – pieśniarz, poeta, kompozytor, współzałożyciel zespołu Wolna Grupa Bukowina
b. Elżbieta Adamiak – piosenkarka i gitarzystka, kompozytorka utworów z nurtu poezji śpiewanej
c. Bob Dylan – światowej sławy amerykański poeta, pisarz, pieśniarz i kompozytor, laureat literackiej Nagrody Nobla
d. Leonard Cohen (czytaj: lenard kołen) – kanadyjski poeta i pieśniarz komponujący piosenki folkowo-rockowe
e. Jacques (czytaj: żak) Brel – belgijski pieśniarz, poeta, kompozytor i aktor
f. Édith Piaf (czytaj: edit piaf) – sławna pieśniarka francuska

Posłuchaj wybranych utworów pieśniarzy znajdujących się na fotografiach. Zwróć uwagę na użyte środki wyrazu oraz interpretację artystów.

8. Znajdź w dostępnych źródłach nazwiska innych wykonawców poezji śpiewanej. Posłuchaj kilku utworów z „krainy łagodności" – wybierz najciekawszy i zaprezentuj w klasie.

9. Z podręcznika do języka polskiego wybierzcie dowolny wiersz. Spróbujcie wzmocnić jego interpretację, dodając środki muzyczne, np. akompaniament delikatnie brzmiących instrumentów perkusyjnych lub dzwonków chromatycznych.

Zostań wirtuozem

Zagraj zapisaną niżej melodię Boba Dylana. Czy potrafisz podać tytuł tej piosenki?

Bob Dylan

Nasze dzieje, nasza tradycja

Rozśpiewana Wielkopolska

Chór Chłopięco-Męski Filharmonii Poznańskiej „Poznańskie Słowiki" pod dyrekcją Stefana Stuligrosza

Wielkopolska to najstarsza część państwa polskiego, tutaj znajduje się kolebka naszej ojczyzny. Już od czasów średniowiecza nazwa ta wiąże się nierozerwalnie z terenem leżącym w dorzeczu środkowej i dolnej Warty.

W Wielkopolsce już od XIX wieku istnieje silna tradycja śpiewu chóralnego. W większych miastach, jak Kalisz, Konin czy Ostrów Wielkopolski powstały znakomite chóry. Poznań – stolica regionu – od dawna był centrum działalności towarzystw śpiewaczych, a także licznych chórów, z których na szczególną uwagę zasługują dwa: Poznański Chór Katedralny, założony jeszcze w XIX stuleciu, którego działalność ściśle wiąże się z renesansem wykonawstwa dawnej muzyki polskiej oraz Chór Chłopięcy i Męski Filharmonii Poznańskiej „Poznańskie Słowiki", założony i prowadzony przez kilkadziesiąt lat przez wybitnego chórmistrza Stefana Stuligrosza.

10. Zaśpiewajcie piosenkę ludową *Pytała się matka słowika* na dwa głosy. Do drugiego głosu dopasujcie fragmenty tekstu.

11. Do niektórych taktów piosenki pasuje również dźwięk *f* – spróbujcie go wykorzystać w akompaniamencie instrumentalnym.

Jednym z najważniejszych instrumentów muzycznych tego regionu są dudy oraz ich lokalna odmiana, zwana kozłem. Już w połowie XVII stulecia wychwalano ich donośny dźwięk:

Ale niemasz nad nasze z krzywym rogiem dudy,
bo te może mieć zawżdy i pachołek chudy;
a też nie tak napełnią ciche struny ucha,
jako one, gdy puszczą ogromnego ducha!

Kasper Miaskowski, *Męsopust polski*, 1622

Dudy wielkopolskie. Dudy mogą grać solo, ale często występują w kapelach, zazwyczaj z towarzyszeniem skrzypiec lub ich specjalnej, mniejszej odmiany, zwanej mazankami. Niekiedy w składzie kapeli pojawia się także bęben oraz basy – duży instrument strunowy, który najczęściej opiera się o ziemię, a muzyk gra smyczkiem na strunach bez naciskania ich palcami.

Pytała się matka słowika

muzyka i słowa: autor nieznany

Wesoło

Py - ta - ła się ma - tka sło - wi - ka, że - li wie - lga

gę - ba u wi - lka. A sło - wik jej od - po -

wie - dział, że w je - go gę - bie nie sie - dział.

Pytała się matka słowika,
żeli[1] wielga gęba u wilka.
A słowik jej odpowiedział,
że w jego gębie nie siedział.

[1] **Żeli** – czy.

Dudy wielkopolskie – biały kozioł ślubny

Kolorowa wiosna

Pod jabłonią

muzyka: Stanisław Szczyciński, *słowa*: Mieczysława Sobolewska

Pogodnie, z energią

1. Do - brze sie - dzieć pod ja - bło - nią w po - łu - dnio - wym słoń - cu,
do - brze pa - trzeć na mo - ty - le, kwia - ty fru - wa - ją - ce,
chło - nąć ci - szę, prze - sy - co - ną na - grza - nym po - wie - trzem,
a - lbo ma - łe, bła - he my - śli roz - pi - nać na wie - trze.
Do - brze chmur - ki cie - płych ma - rzeń jak ga - łąź na - gi - nać
i wy - pi - jać sło - dki za - pach, ni - czym kie - lich wi - na.
Na - peł - niam się w czas sło - ne - czny, w po -

20 F G a G C F G

go - dę, prze - ży - cia - mi ra - do - sny - mi, jak mio - dem.

23 B9 C9 B9 C9

Zbie - ram pro - myk po pro - my - ku, zbie - ram kro - plę do kro - pe - lki,

25 F C d7 a F C G B9

na dni pu - ste, na dni smu - tne, na wy - pa - dek wsze - lki.

1. Dobrze siedzieć pod jabłonią
w południowym słońcu,
dobrze patrzeć na motyle,
kwiaty fruwające,
chłonąć ciszę, przesyconą
nagrzanym powietrzem,
albo małe, błahe myśli
rozpinać na wietrze.
Dobrze chmurki ciepłych marzeń
jak gałąź naginać
i wypijać słodki zapach,
niczym kielich wina.

Ref. Napełniam się w czas słoneczny,
w pogodę,
przeżyciami radosnymi,
jak miodem.
Zbieram promyk po promyku,
zbieram kroplę do kropelki,
na dni puste,
na dni smutne,
na wypadek wszelki.

2. Jak w bezpiecznym, ciepłym ulu,
tak w sercu zamykam
smak przygody, uśmiech szczęścia,
co tak łatwo znika.
Cień kochania zapatrzony
w gwiezdne niebo pragnień
i beztroski urok lata,
zanim w jesień spadnie.
Zimą zejdę na dno serca
i zapachnie sadem,
pośród skarbów pozbieranych
na wszelki wypadek.

Ref. Napełniam się…

Instrumentalna paleta barw

1. Melodia i rytm pierwszych sześciu taktów piosenki powtarza się z małą zmianą. Podaj numery taktów, w których nastąpiła zmiana. Ile razy w ciągu całej piosenki powtórzy się ten rytm?

2. Podczas śpiewu piosenki zaakompaniujcie na instrumentach.

Pogodnie, z energią

Od kiedy tylko istnieje muzyka, zawsze starano się wzbogacić jej brzmienie – konstruowano nowe instrumenty, szukano innych sposobów grania na nich lub łączenia różnych barw w jednym zespole. Pomysłów na mieszanie barw instrumentów w celu uzyskania nowego, zaskakującego efektu brzmieniowego może być bardzo wiele, a liczba różnych instrumentów użytych przez kompozytora może wahać się od dwóch do… kilkunastu.

3. Przypomnij, jak nazywa się zespół instrumentalistów, w którym gra: dwoje skrzypiec, altówka i wiolonczela.

Wojciech Kilar, *Kwintet na instrumenty dęte*, cz. I; Witold Lutosławski, *Mini-uwertura na kwintet dęty blaszany*; Franz Schubert, *Kwintet fortepianowy A-dur* op. 114 „Pstrąg" cz. IV. W każdym z utworów gra kwintet instrumentów. Określcie różnice brzmienia między zespołami, spróbujcie rozpoznać barwy instrumentów. Czy jakiś instrument gra w więcej niż jednym utworze?

Zostań **wirtuozem**

Te Deum (Preludium) M.-A. Charpentier (czytaj: szarpą**tie**), opracowanie Włodzimierz Sołtysik

Fermata

Nadstaw ucha

Wszyscy stoją w kole i grają na pałeczkach lub ołówkach itp., a kilkoro uczniów gra delikatnie na instrumentach (np. bębenku, trianglu i marakasach). Osoba w środku koła nasłuchuje z zasłoniętymi oczami i mówi, jakie słyszy instrumenty i ile ich gra (trio, kwartet, kwintet).

Oznaczenie palców

Pięknie żyć

muzyka: Krystyna Kwiatkowska, *słowa*: Anna Bernat

Umiarkowanie

G G7 C
1. Chcesz wie-dzieć skąd ten świat,

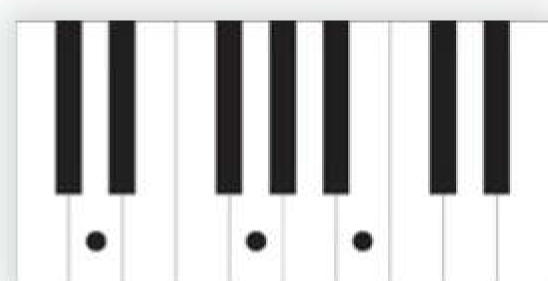
D7 G G7 C
z ja - kich gwiazd tu spadł. Skąd się wziął

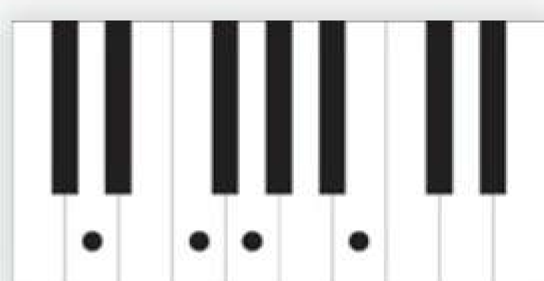
G D7 G G7 C
księ - życ, ja i kwiat? Wciąż py - tasz mnie, a ja

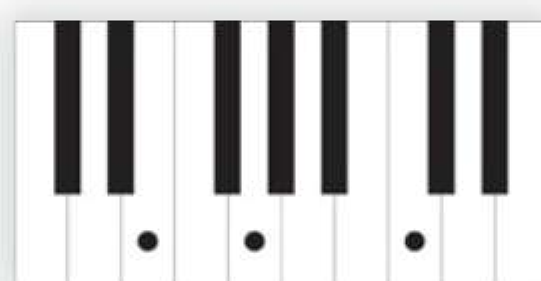
D7 G G7 C
nie wiem pra - wie nic, mo - że ty - lko ty - le,

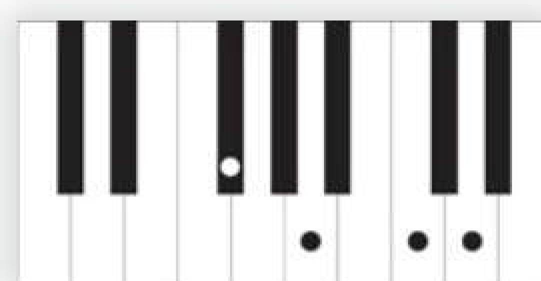
G D7 G G7 C H7 e7 G9
że tak pię - knie żyć. Pię - knie żyć – zna - czy ko - chać świat. Pię - knie

5. Zaśpiewajcie piosenkę z akompaniamentem klawiatury elektronicznej.
Podczas śpiewania zwrotki potrzebne będą akordy:

G

G7

C

D7

12 G D7 G G7 C H7

żyć, tak jak ży - je ptak. Pię - knie żyć, tań - czyć tak, jak wiatr,

15 e7 G9 G7 C D7 G

a zie - mi ży - czyć naj… jak naj - dłuż - szych lat.

1. Chcesz wiedzieć skąd ten świat,
z jakich gwiazd tu spadł.
Skąd się wziął księżyc, ja i kwiat?
Wciąż pytasz mnie, a ja nie wiem prawie nic,
może tylko tyle, że tak pięknie żyć.

Ref. Pięknie żyć – znaczy kochać świat.
Pięknie żyć, tak jak żyje ptak.
Pięknie żyć, tańczyć tak, jak wiatr,
a ziemi życzyć naj… jak najdłuższych lat.

2. Chcesz znaleźć skarb i śnić
najwspanialsze sny.
Gdzie i jak – ty podpowiesz mi.
Jawa jak sen, jak baśń, czarodziejska nić,
jeśli mi uwierzysz, że tak pięknie żyć.

Ref. Pięknie żyć – znaczy kochać świat…

3. Chcesz wiedzieć, gdzie twój śmiech,
kiedy smutno ci.
Gdzie ten klucz do zagadek drzwi?
Masz serce tak jak ja, czujesz jego rytm.
Serce podpowiada, że tak pięknie żyć.

Ref. Pięknie żyć – znaczy kochać świat… (bis)

6. Używając różnych barw keyboardu, spróbuj zagrać na klawiaturze melodię refrenu piosenki. Zwróć uwagę na oznaczenia palców pod nutami.

Isao Tomita przy rozbudowanym syntezatorze analogowym

Instrumenty elektroniczne

Już na początku XX wieku, kiedy pojawiła się możliwość wykorzystania elektryczności do wytwarzania i przekształcania dźwięku, powstały instrumenty elektryczne (np. gitara elektryczna). W 1920 roku skonstruowano pierwszy instrument elektroniczny – theremin (czytaj: **te**remin). Wkrótce powstały kolejne, które – ze względu na oryginalne brzmienie – były chętnie stosowane przez współczesnych kompozytorów do wzbogacania brzmienia tradycyjnej orkiestry. W drugiej połowie XX wieku rozpowszechniły się elektroniczne organy, stosowane zarówno w kościołach, jak i w muzyce rozrywkowej, aż wreszcie przyszedł czas **syntezatorów**.

Fermata

Świetlna muzyka

Przygotujcie latarki, jeśli to możliwe – z kolorowymi światłami. Wybierzcie ulubiony utwór z muzyki klasycznej. Słuchając nagrania, postarajcie się oddać nastrój i charakter utworu – w tym celu ruszajcie kolorowymi światłami. Najlepszy efekt osiągniecie w ciemności, kiedy kolorowe punkciki będą się mienić na suficie waszej sali. Światła mogą się poruszać lub tylko zapalać i gasnąć.

Jean-Michel Jarre (czytaj: żã miszel żar) grający podczas koncertu na „świetlnej” harfie. To właśnie Jarre był prekursorem wielkich widowisk z użyciem efektów świetlnych, rzutowaniem obrazów i pokazem sztucznych ogni

Syntezatory nie mają strun ani innych zwyczajnych stroików, jak na przykład klarnet czy obój. Dźwięki wytwarzane są dzięki specjalnym układom elektronicznym. Wielką zaletą syntezatorów jest możliwość grania wielu różnych barw dźwięku – można naśladować dźwięk organów, klawesynu, trąbki, można także wymyślić własne, niepowtarzalne brzmienie. Istnieją syntezatory, które mogą nagrać (przez mikrofon) do elektronicznej pamięci dowolny dźwięk z otoczenia – choćby brzęk tłukącej się szyby lub szczekanie psa i „grać" później tymi dźwiękami, jak każdą inną barwą. Obecnie z łatwością można stworzyć własny utwór elektroniczny przy użyciu domowego komputera i odpowiedniego programu.

7. Kto z was ma w domu instrumenty elektroniczne? Jakie efekty dźwiękowe można dzięki nim uzyskać?

Warto wiedzieć!

Po odpowiednim zaprogramowaniu komputera może on nie tylko grać jak syntezator, ale także – niczym dyrygent – sterować całą orkiestrą złożoną wyłącznie z instrumentów elektronicznych.

To ciekawe!

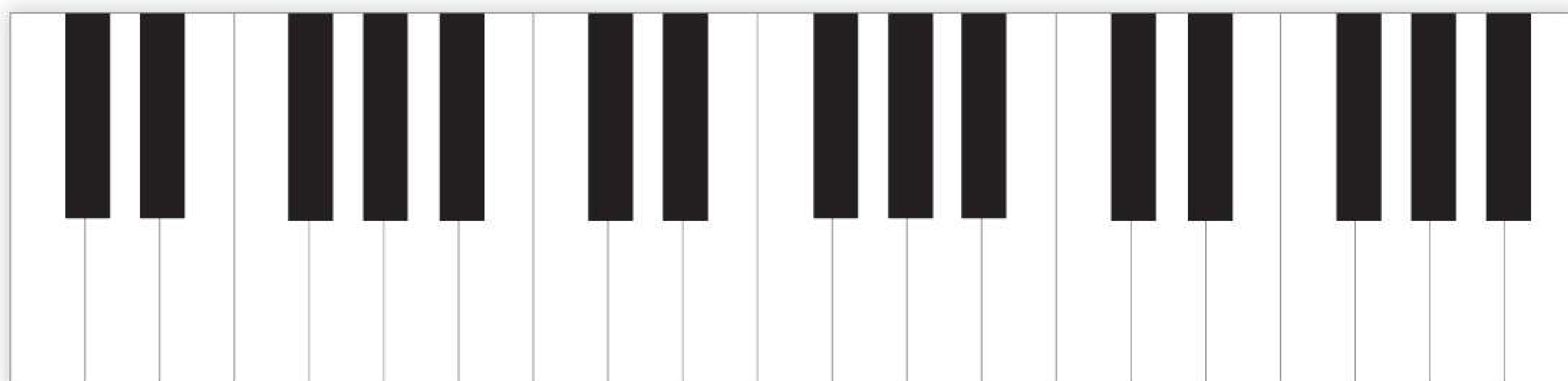
Coraz większa popularność i ogromne możliwości syntezatorów spowodowały, że niektórzy kompozytorzy tworzą niemal wyłącznie muzykę elektroniczną. Najbardziej znani to Francuz Jean-Michel Jarre oraz Grek Vangelis, czyli Evangelos Papathanassiou (czytaj: ewangelos papatanassiju), który światową sławę zawdzięcza zarówno płytom z elektroniczną muzyką programową, jak i znakomitej muzyce filmowej, m.in. do tak znanych obrazów jak fantastycznonaukowy *Łowca androidów*, *1492: Wyprawa do raju* o słynnej podróży Krzysztofa Kolumba czy film o zmaganiach sportowców pt. *Rydwany ognia*. Za kompozycje do ostatniego z nich Vangelis otrzymał najwyższe wyróżnienie w świecie filmu – Oscara.

Modest Musorgski, *Taniec kurcząt w skorupkach* z cyklu *Obrazki z wystawy* – wersja fortepianowa, orkiestrowa i elektroniczna (w aranżacji Isao Tomity). Które wykonanie utworu wydaje się wam najciekawsze?

8. Znajdź i posłuchaj innych elektronicznych wersji muzyki klasycznej, np. w wykonaniu Wendy Carlos (czytaj: łendi karlos), Isao Tomity czy Dona Dorseya (czytaj: dona dorseja).

Nasze dzieje, nasza tradycja

Górnicza orkiestra dęta

Kulturalny Śląsk

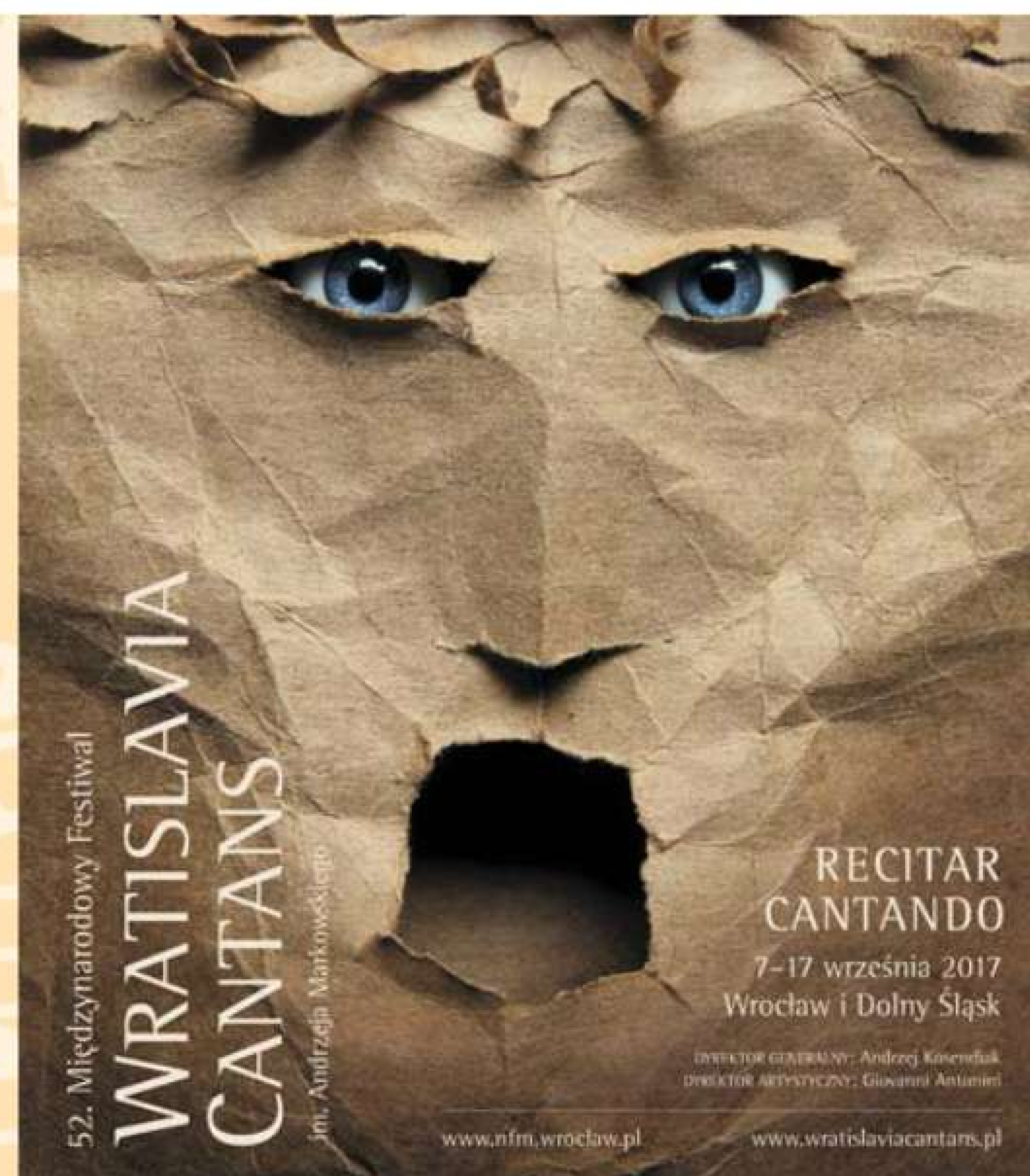
Śląsk jest krainą historyczną położoną na terenie trzech państw: Polski, Czech i Niemiec. W Polsce obejmuje południowo-zachodnią część kraju, w tym całe województwa dolnośląskie i opolskie oraz część województwa śląskiego i lubuskiego.
W dawnych czasach śląskie kapele składały się z instrumentów smyczkowych, głównie skrzypiec i basetli uzupełnionych czasem o cymbały. Pod koniec XIX wieku coraz częściej pojawiały się instrumenty dęte: klarnet, trąbka, czasem flet i puzon. Popularne stały się nie tylko kapele, ale także orkiestry dęte, które często związane są z kopalniami.

Śląsk obfituje w różnorodne wydarzenia muzyczne. W Katowicach działa **Narodowa Orkiestra Symfoniczna Polskiego Radia** – jedna z najsłynniejszych polskich orkiestr. Wykonywała po raz pierwszy dzieła wielkich polskich kompozytorów, m.in. Witolda Lutosławskiego, Henryka Mikołaja Góreckiego i Krzysztofa Pendereckiego.

9. W dostępnych źródłach znajdź nazwiska dyrygentów związanych z NOSPR-em.

Gmach Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach

We Wrocławiu swoją działalność prowadzi **Narodowe Forum Muzyki**, które organizuje i koordynuje międzynarodowe wydarzenia muzyczne, m.in. **Międzynarodowy Festiwal Wratislavia Cantans**. Jest to jeden z najważniejszych polskich festiwali. Wybitni artyści z całego świata przyjeżdżają do Wrocławia nie tylko w celu zaprezentowania własnych interpretacji, ale także po to, aby przygotowywać wspólne wykonania dawnej muzyki z polskimi zespołami wokalnymi i instrumentalnymi. Ta współpraca owocuje wspaniałymi koncertami, na które przybywają melomani z całego świata, oraz znakomitymi nagraniami.

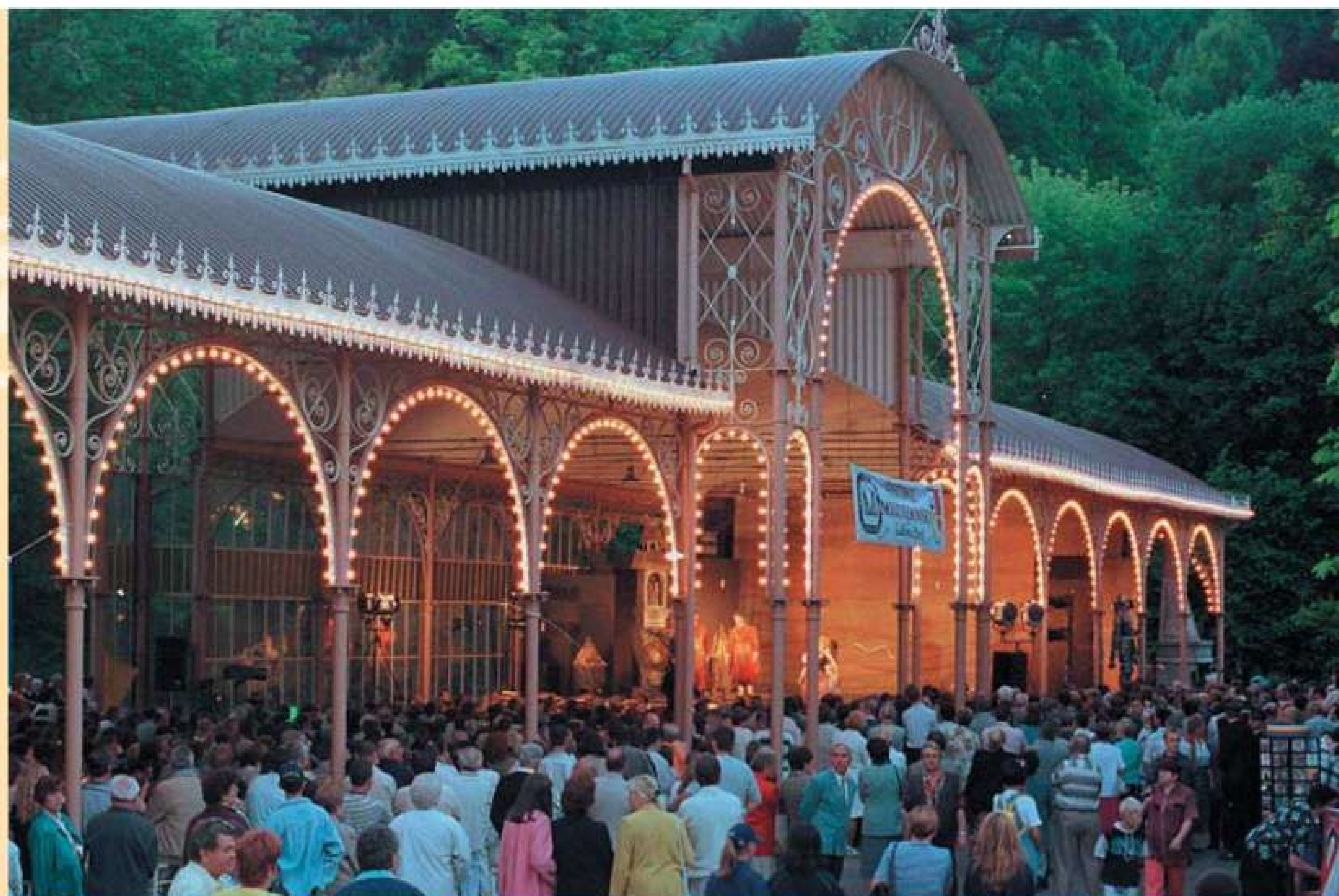
Plakat 52. Międzynarodowego Festiwalu Wratislavia Cantans (czytaj: wratislawia kantans)

Narodowe Forum Muzyki we Wrocławiu

Na Międzynarodowy Festiwal Moniuszkowski w Kudowie Zdroju każdego roku przybywa wielu melomanów

Na ulicach miasta zainstalowane są barierki w kształcie... pięciolinii z nutami

W Kudowie Zdroju co roku w sierpniu odbywa się **Międzynarodowy Festiwal Moniuszkowski**, a w pobliskich Dusznikach-Zdroju pamięć o Fryderyku Chopinie kultywuje Teatr Zdrojowy jego imienia. Tu też organizowany jest **Międzynarodowy Festiwal Chopinowski** – najstarszy w świecie festiwal pianistyczny i jednocześnie najstarszy polski festiwal muzyczny.

***Pomnik Chopina* i koncert w Dusznikach-Zdroju**

To ciekawe!

W Dusznikach-Zdroju znajduje się też niezwykła fontanna, która od ponad stu lat wystrzeliwuje wielobarwnie podświetloną wodę. Kolorowe pasma świateł zsynchronizowane są z muzyką, podkreślając jej rytm i akcentując momenty kulminacyjne.

Zostań wirtuozem

Kajze mi sie podzioł

pieśń ludowa ze Śląska Opolskiego

Powoli

a e a
1. Kaj - ze mi sie po - dzioł mój sy - no - cek mi - ły?

e d e
Pe - wnie go w po - wsta - niu grenc - szu - ce za - bi - ły.

a e a
Wy nie - do - brzy lu - dzie, dla Bo - ga świę - te - go,

e a e
ce - mu - ście za - bi - li sy - no - cka mo - je - go?

10. Na stronie jednej ze śląskich instytucji kultury znajdź ciekawe, według ciebie, wydarzenie. Uzasadnij swój wybór.

11. Zagrajcie pieśń. Zwróćcie uwagę na gwarowe słowa śląskie.

Henryk Mikołaj Górecki, III część *Symfonii Pieśni żałosnych*. Opowiedz o podobieństwach i różnicach między utworem ludowym, a jego artystycznym opracowaniem.

Okładka kolekcjonerskiego wydania III Symfonii. Symfonii pieśni żałosnych H.M. Góreckiego

Muzyka z humorem

Ach! jak przyjemnie

muzyka: Henryk Wars, *słowa*: Ludwik Starski

Fokstrot

Jak mo - żna się nu - dzić, jak mo - żna ma - ru - dzić, że
świat jest smu - tny, że jest źle, nie ro - zu - miem, nie… Jak mo - żna fa -
kty - cznie na świe - cie jest śli - cznie, niech ten, co gde - ra, przyj - dzie tu,
a ja po - wiem mu tak: Ach! jak przy - je - mnie… ko - ły - sać się wśród
fal, gdy szu - mi, szu - mi wo - da i pły - nie so - bie w dal…
Ach! jak przy - je - mnie… ra - do - sny pły - nie śpiew, że szu - mi, szu - mi
wo - da i mło - da szu - mi krew… I tak u - ro - czo, tak o - cho - czo

36 H7 E Dis7 G C a D7

ser - ce bi - je w takt… Gdy jest po - go - da, szu - mi wo - da, tak nam ma - ło

41 G7 g7 d G7 C G7 a C7 F A7

brak do szczę - ścia… Ach! jak przy - je - mnie… ko - ły - sać się wśród

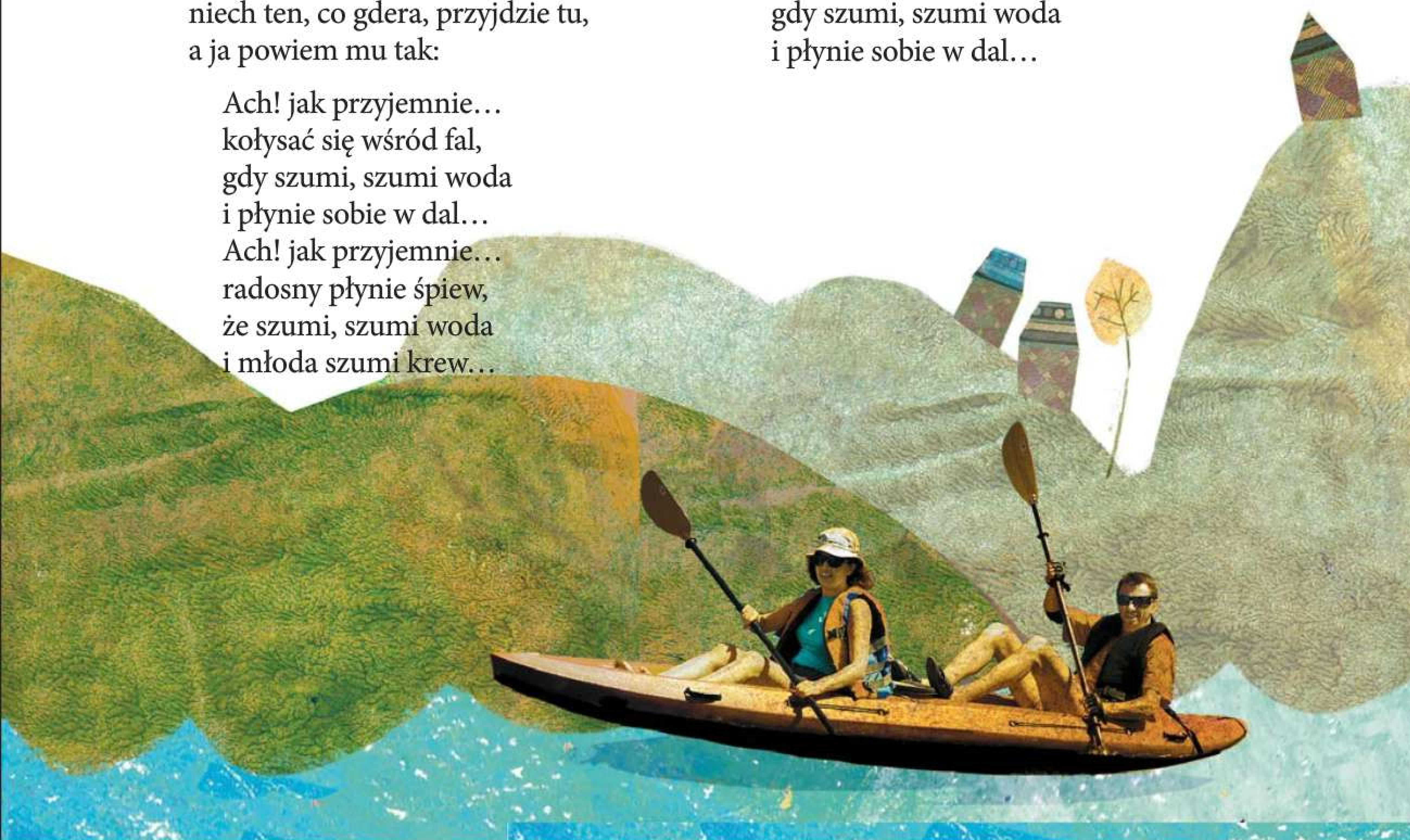
45 d fis° G7 d G7 cis° d7 G7 C

fal, gdy szu - mi, szu - mi wo - da i pły - nie so - bie w dal…

Jak można się nudzić,
jak można marudzić,
że świat jest smutny, że jest źle,
nie rozumiem, nie…
Jak można faktycznie
na świecie jest ślicznie,
niech ten, co gdera, przyjdzie tu,
a ja powiem mu tak:

Ach! jak przyjemnie…
kołysać się wśród fal,
gdy szumi, szumi woda
i płynie sobie w dal…
Ach! jak przyjemnie…
radosny płynie śpiew,
że szumi, szumi woda
i młoda szumi krew…

I tak uroczo, tak ochoczo
serce bije w takt…
Gdy jest pogoda, szumi woda,
tak nam mało brak do szczęścia…
Ach! jak przyjemnie…
kołysać się wśród fal,
gdy szumi, szumi woda
i płynie sobie w dal…

Fermata

Na fali

Do zabawy potrzebne są błękitne lekkie apaszki – po jednej dla każdego uczestnika. Wszyscy siadają w ciasnym kole, z apaszką w prawej dłoni. Podczas piosenki apaszki naśladują płynącą równo falę. Odbywa się to następująco: na „raz" trzeba miękko położyć otwartą lewą dłoń na swoim lewym kolanie i równocześnie przekazać apaszkę do lewej dłoni sąsiada z prawej strony. Na „trzy" trzeba przełożyć otrzymaną apaszkę ze swojej lewej dłoni do prawej.

Henryk Wars (właśc. Henryk Warszawski) już jako młody człowiek prowadził ożywioną działalność muzyczną, grając na fortepianie w kabarecie Morskie Oko, kierując chórem teatru, prowadząc zespół muzyczny, będąc równocześnie kierownikiem muzycznym i dyrygentem w wytwórni płyt Syrena Record (czytaj: rekord). Do chwili wybuchu II wojny zilustrował muzyką 53 filmy, a jego przeboje śpiewały największe gwiazdy polskiego kina. Podczas wojny utworzył we Lwowie polską orkiestrę big-bandową (czytaj: bigbendową), którą wcielono do armii generała Andersa. Po wojnie Wars zamieszkał w USA, gdzie współpracował z czołowymi wytwórniami filmowymi, a spośród kilkudziesięciu ilustracji filmowych największą popularność zyskała muzyka do filmu *Flipper* (*Mój przyjaciel delfin*). Piosenki Warsa śpiewały takie sławy, jak Bing Crosby i Doris Day (czytaj: bing krosbi i doris dej), a płyta z przebojem *Over and Over* (czytaj: ołwer end ołwer) rozeszła się w ponad półmilionowym nakładzie.

Trudno jest przecenić znaczenie twórczości Warsa dla przedwojennego teatru muzycznego i filmu. Wystarczy przypomnieć jego najsławniejsze utwory: *Ach! jak przyjemnie*, *Już taki jestem zimny drań*, *Miłość ci wszystko wybaczy*, *Powróćmy, jak za dawnych lat*, *Umówiłem się z nią na dziewiątą* – te piosenki się nie starzeją, towarzysząc nam nieustannie w coraz to nowych aranżacjach i wykonaniach.

Posłuchajcie wybranej piosenki Henryka Warsa w wykonaniu Eugeniusza Bodo lub Hanki Ordonówny.

W kabarecie

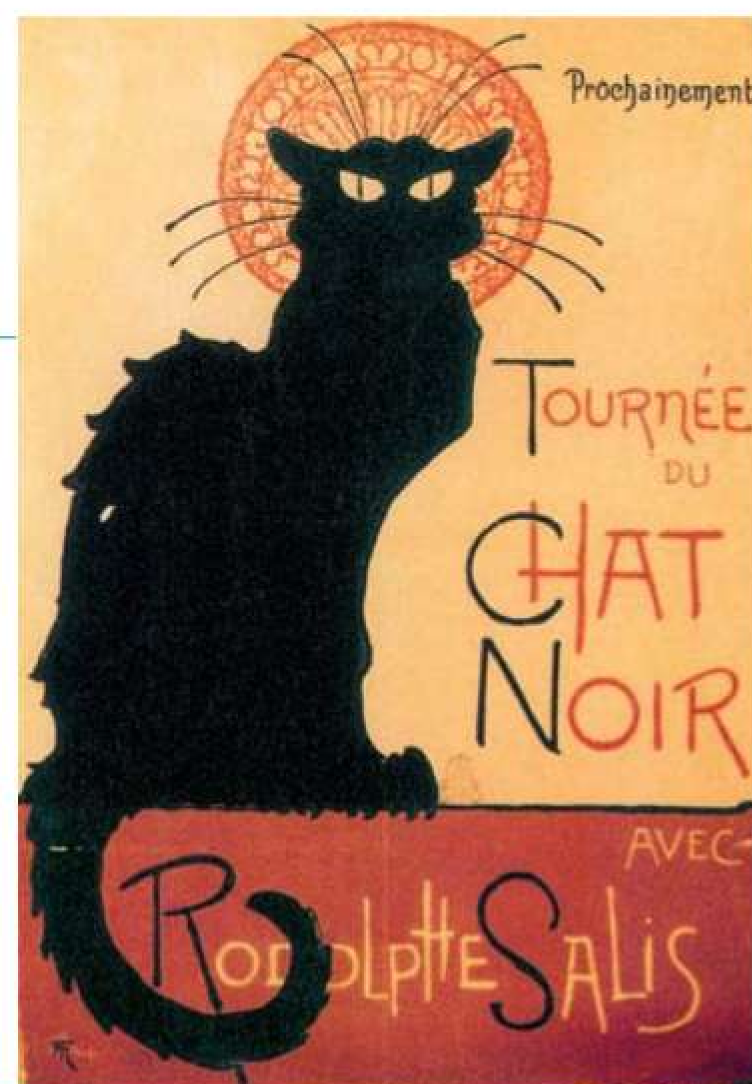
Poznaliście już takie formy muzyczno-teatralne, jak opera i balet, których nie tylko możemy słuchać, ale również oglądać na scenie wykonawców – śpiewaków lub tancerzy. Ten rodzaj przedstawienia muzycznego stał się na tyle atrakcyjny, że od połowy XIX wieku rozpoczął się nadzwyczaj szybki rozwój nowych form muzyki rozrywkowej do słuchania i oglądania. W ciągu kilku dekad publiczność mogła już wybierać pomiędzy operetką, musicalem (czytaj: miuzikalem) i kabaretem.

Kabaret – jest spektaklem o charakterze satyrycznym, tworzonym najczęściej przez kilkuosobowe grupy artystów. W krótkiej formie skeczu, piosenki, popisów muzycznych, tanecznych czy scenek parodystycznych artyści nawiązują specyficzny dialog z publicznością. Spontaniczna reakcja publiczności decyduje o atmosferze całego widowiska.

Warto wiedzieć!

cabaret (czytaj: kaba**re**) to początkowo francuskie oznaczenie gospody, szynku.

Plakat słynnego paryskiego kabaretu Le Chat Noir (czytaj: le sza nuar, czyli Czarny Kot)

To ciekawe!

Kabaret miał swoje początki w Paryżu. Atmosfera pierwszego kabaretu, Czarnego Kota, ukształtowała się dzięki obecności wspaniałych artystów. Byli wśród nich nie tylko kompozytorzy, jak Claude Debussy, ale również wielcy pisarze, choćby Victor Hugo czy autor *Trzech muszkieterów* – Alexandre Dumas (czytaj: wik**tor igo**, alek**sandr** di**ma**) oraz malarze np. Edgar Degas, Édouard Manet (czytaj: ed**łar** ma**ne**) i pieśniarze. Przedstawienie kabaretowe, wykonywane na estradzie w niewielkim lokalu, było początkowo nieustającą artystyczną improwizacją.

W Polsce złote lata kabaretu to okres międzywojenny (1917–1939). Jednym z największych twórców literackich kabaretu polskiego był autor *Lokomotywy* – Julian Tuwim, kompozytorskie tryumfy święcił Jerzy Petersburski, zaś na scenie jaśniały gwiazdy piosenki: Hanka Ordonówna i Eugeniusz Bodo.

1. Ułóżcie własny skecz kabaretowy, a może „echo" na temat szkoły? Zilustrujcie go muzyką z wykorzystaniem instrumentów, na których umiecie grać, nie tylko perkusyjnych.

2. Jeśli znasz anegdotę muzyczną, opowiedz ją w klasie.

Hanka Ordonówna

Już taki jestem zimny drań

muzyka: Henryk Wars, *słowa*: Jerzy Nel i Ludwik Starski

Fokstrot

mf C
1. Po - słu - chaj - cie mej pio - se - nki i o li - tość bła - gam

5 G7
was… Rze-wne to - ny, rze - wne dźwię - ki wzru - szą mar - mur, be - ton,

9 C cis°
głaz… Czy do wy - cią - gnię - tej rę - ki wpa - dnie grosz, czy zło - tych

13 G D7 G6 D7 G
sto. Mnie nie za - le - ży, bądź - my szcze - rzy, grunt by ja - koś szło… Już ta - ki

18 G7 C cis° G7
je - stem zi - mny drań i do - brze mi z tem, bez dwóch

24 C C7 F6 fis° C
zdań. Bo w tem jest rze - czy se - dno, że jest mi wszy - stko je - dno,

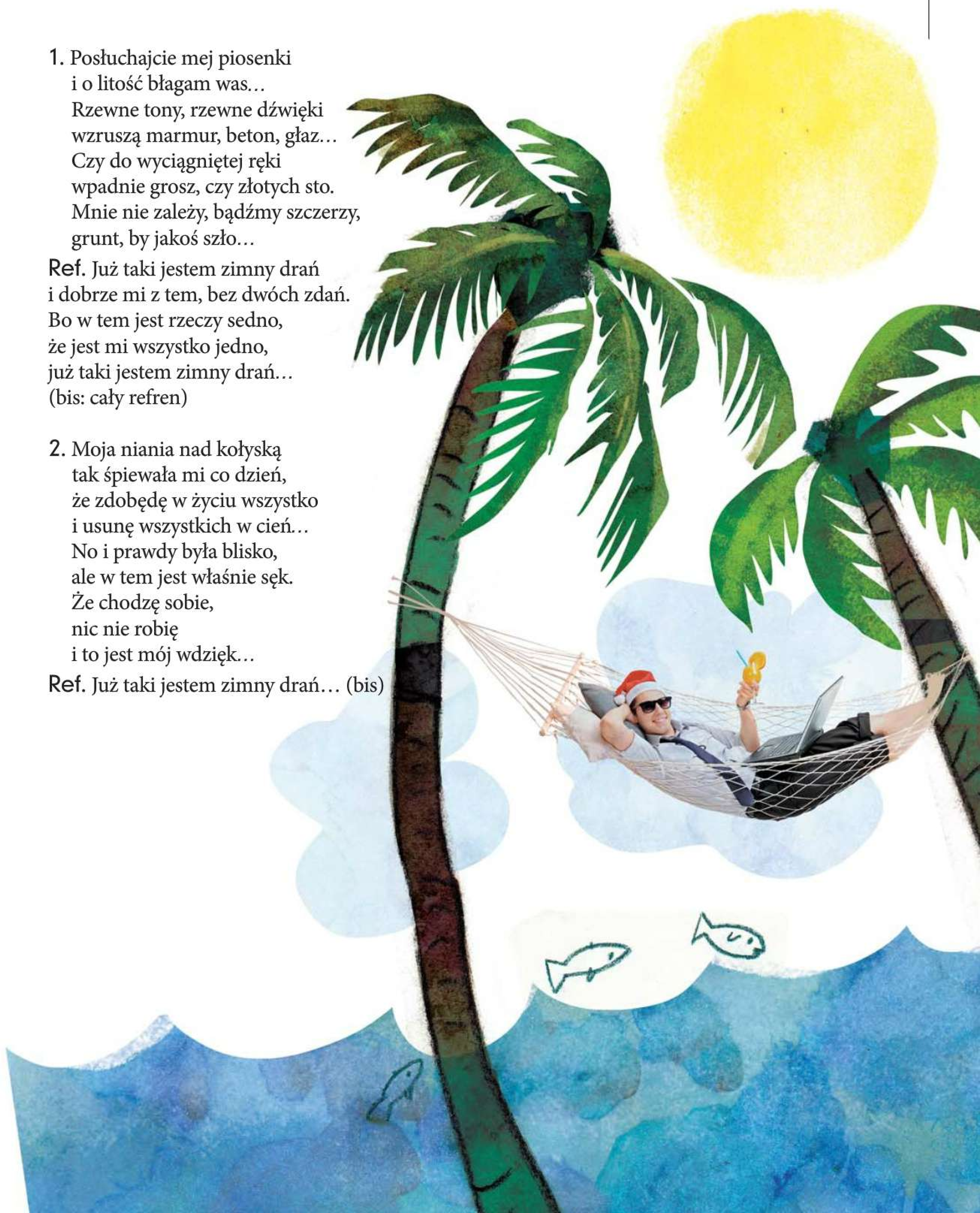
29 cis° G7 1. C cis° 2. C F7 C
już ta - ki je - stem zi - mny drań… Już ta - ki drań…

1. Posłuchajcie mej piosenki
i o litość błagam was…
Rzewne tony, rzewne dźwięki
wzruszą marmur, beton, głaz…
Czy do wyciągniętej ręki
wpadnie grosz, czy złotych sto.
Mnie nie zależy, bądźmy szczerzy,
grunt, by jakoś szło…

Ref. Już taki jestem zimny drań
i dobrze mi z tem, bez dwóch zdań.
Bo w tem jest rzeczy sedno,
że jest mi wszystko jedno,
już taki jestem zimny drań…
(bis: cały refren)

2. Moja niania nad kołyską
tak śpiewała mi co dzień,
że zdobędę w życiu wszystko
i usunę wszystkich w cień…
No i prawdy była blisko,
ale w tem jest właśnie sęk.
Że chodzę sobie,
nic nie robię
i to jest mój wdzięk…

Ref. Już taki jestem zimny drań… (bis)

3. Zaśpiewajcie piosenkę z akompaniamentem instrumentów perkusyjnych, refren zagrajcie na fletach. Dzwonki, podczas taktów z całą nutą, mogą zagrać wstawkę melodyczną (takty 20–21).

Piosenka *Już taki jestem zimny drań* jest w rytmie **fokstrota** – szybkiego, synkopowanego tańca towarzyskiego w metrum parzystym, z charakterystycznym krokiem ocierania stopy o posadzkę. Taniec przybył do Europy z USA około 100 lat temu. Nazwa pochodzi od angielskiego „kroku lisa"; nawiązuje do nazwiska aktora Harry'ego (czytaj: harego) Foksa, który wprowadził do fokstrota kroki kłusujące.

4. Spróbujcie zaimprowizować taneczne kroki fokstrota.

Tango milonga, jedno z najpopularniejszych tang na świecie, zostało skomponowane w przedwojennej Polsce. Dowiedzcie się, kto był kompozytorem i autorem słów tego wielkiego przeboju.

Tango, zanim stało się współczesnym tańcem towarzyskim, odbyło daleką podróż. Korzenie tanga znajdujemy w dawnej muzyce hiszpańskiej. Zawędrowała ona do Argentyny i dopiero tam przekształciła się w ten wspaniały taniec, który zawojował Europę i cały świat. Tango uważane jest za taniec pełen tajemnic i namiętności.

Fokstrot

Tango argentyńskie

Wiosną

muzyka: Stanisław Szczyciński, *słowa*: Jan Sztaudynger

Umiarkowanie

① Nie depcz tra - wy, niech ② na - bie - ra wpra - wy,

③ bo nie u - mie je - szcze szu - mieć, ④ a mu - si to prze - cież u - mieć.

Nie depcz trawy,
niech nabiera wprawy,
bo nie umie jeszcze
szumieć,
a musi to przecież umieć.

5. Zaśpiewajcie kanon *Wiosną*, dodając klaskanie na słabe części taktów.

6. W małym zespole ułóżcie własną melodię do słów wybranej fraszki Jana Kochanowskiego. Spróbujcie przygotować swój występ w formie żartu kabaretowego, ukazując na przykład treść fraszki w kontekście czterech pór roku albo w różnych porach dnia; a może swoim wykonaniem nawiążcie do różnych rodzajów i stylów muzyki. Dodajcie do tego rekwizyty ułatwiające innym zrozumienie waszego żartu.

Na lipę

Gościu, siądź pod mym
liściem, a odpoczni sobie!
Nie dójdzie cię tu słońce,
przyrzekam ja tobie (...).

O żywocie ludzkim

Fraszki to wszytko,
cokolwiek myślemy,
Fraszki to wszytko,
cokolwiek czyniemy (...).

Na zdrowie

Ślachetne zdrowie,
Nikt się nie dowie,
jako smakujesz,
Aż się zepsujesz (...).

Grupa MoCarta to kwartet smyczkowy, który dzięki dowcipnemu wykorzystaniu znanych melodii jest jednym z lepiej rozpoznawalnych zespołów kabaretowych. Grupę MoCarta tworzą: Michał Sikorski (skrzypce), Paweł Kowaluk (altówka), Filip Jaślar (skrzypce) i Bolesław Błaszczyk (wiolonczela)

Muzyka instrumentalna w kabarecie, zwłaszcza utwory klasyczne wykonywane w nietypowych aranżacjach, które łączą znane melodie z elementami pastiszu czy parodii, wywołuje u publiczności zabawne skojarzenia. Artysta może do swoich występów dodać przedmioty użytkowe, które jednoznacznie wprowadzają widzów w kontekst żartu. Jednak, żeby zrozumieć dowcip, w którym głównym środkiem wyrazu jest muzyka instrumentalna, publiczność musi znać utwór, będący podstawą skeczu. Dzięki temu może go zobaczyć w nowym – zabawnym kontekście.

Pozwólcie, że w waszym imieniu zadam kilka pytań Bolesławowi Błaszczykowi z Grupy MoCarta.

Amadeusz: *W jaki sposób klasyczna muzyka staje się żartem?*

Bolesław Błaszczyk: Należy pamiętać, że muzyka, którą dziś nazywamy klasyczną, bywała kiedyś muzyką użytkową, czasami rozrywkową, a niekiedy wręcz taneczną. Miała więc lekki, czasem żartobliwy charakter. W celach ilustracyjnych lub jako dźwiękowy żart instrumentami lub głosem ludzkim naśladowano na przykład odgłosy zwierząt (od brzęczenia osy do ryku słonia) czy zjawisk naturalnych (jak burza, deszcz, wiatr) lub codziennych przedmiotów (skrzypienie drzwi, trzask starej płyty czy samochodowy klakson lub strażacka syrena). Używając tego typu efektów, Grupa MoCarta kontynuuje zatem dawną muzyczną tradycję. Utwór muzyczny użyty w odpowiednim kontekście, na przykład w powiązaniu z aktorską scenką, może stać się elementem skeczu kabaretowego. Kolejnym sposobem żartu muzycznego jest przeróbka utworu muzyki klasycznej,

tak aby brzmiał on bardzo podobnie do oryginału, na przykład *Eine kleine Nachtmusik* Mozarta grane w stylach: kowbojskim, góralskim, bawarskim, żydowskim. Poprzez zmianę skali, tempa, artykulacji, charakteru akompaniamentu, jak również czasami dzięki dodatkowi do ubioru, osiągamy zamierzony efekt. Do tego typu zabiegów przydaje się wiedza zarówno z historii muzyki, kultury danego kraju czy epoki, jak i przede wszystkim wiedza o harmonii, kontrapunkcie i setki rozwiązanych przez nas podczas niemal 20 lat nauki w szkołach zadań, muzycznych dyktand i ćwiczeń z kształcenia słuchu.

Filip Jaślar

Amadeusz: *Jakie warunki muszą zostać spełnione żeby publiczność zrozumiała dowcip muzyczny?*

Bolesław Błaszczyk: Żart muzyczny podlega takim samym prawom jak każdy żart. Musi zawierać powszechnie znany, kojarzony element (w naszym przypadku motyw muzyczny, odgłos natury, cywilizacji lub sygnał dźwiękowy czy też słowa – śpiew, mowę), w sposób jasny zaprezentować jakąś sytuację i powinien kończyć się zaskakującą puentą. Ważną dla nas, dla Grupy MoCarta, sprawą jest, aby dowcip nasz nie przekraczał nigdy granicy dobrego smaku, to znaczy, aby nikogo nie obrażał, nie poniżał, ale by mimo to pozostał śmieszny.

Amadeusz: *Rada dla nastolatków – jak bawić się muzyką?*

Bolesław Błaszczyk: Muzyka jest grą wyobraźni, warto więc samemu albo w towarzystwie wyciszyć się, zasłuchać i udać do innego świata. Można też podczas oglądanego właśnie filmu czy programu zamknąć oczy, w ten sposób odciąć się od bodźców wzrokowych i starać się wychwycić wszystkie dobiegające do nas dźwięki – próbować odgadnąć ich pochodzenie, znaczenie, ocenić które z nich ostrzegają, które koją lub bawią. Ćwiczenie takie można wykonać również w czterech ścianach swego domu lub w dowolnej otwartej przestrzeni. Inny sposób: najpierw należy znaleźć swój ulubiony kawałek muzyki. Może być muzyka z filmu, piosenka albo coś własnego. Czyli – nie bójmy się tego słowa – twórczość własna. Następnie trzeba pielęgnować w sobie radość ze słuchania tegoż i powtarzać to tak często, jak często nasz słuch wychwyci coś dla nas przyjemnego. Tyle. Zabawa muzyką, jaką my uprawiamy w kwartecie, wzięła się właśnie z takiego banku melodii i dźwięków, jaki każdy z nas uzbierał w sobie przez całe życie.

Cztery pory roku Grupy MoCarta oraz *Wesołe jest życie staruszka* z Kabaretu Starszych Panów. Obejrzyjcie te fragmenty kabaretów – co jest podstawą żartu muzycznego w każdym z tych przykładów?

Nasze dzieje, nasza tradycja

Kabaret Starszych Panów

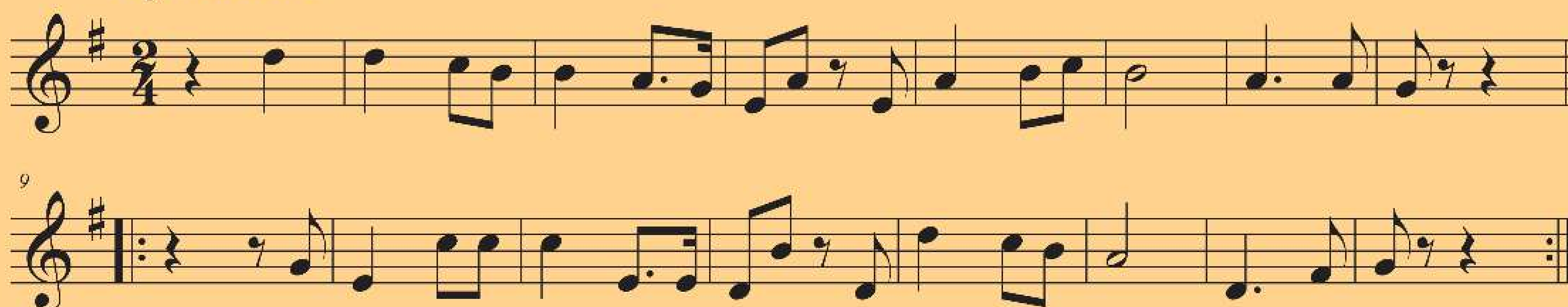
Kabaret Starszych Panów powstał 60 lat temu dzięki dwóm niezwykłym artystom – poecie i kompozytorowi. Jeremi Przybora pisał teksty piosenek, które do dziś są niedościgłym wzorem dla wszystkich autorów. Jerzy Wasowski skomponował muzykę, która – nierozerwalnie stopiona z poezją – wyniosła wiele z niezapomnianych piosenek Starszych Panów do rangi arcydzieł gatunku. Najsłynniejsze z nich, to *Piosenka jest dobra na wszystko*, *Wesołe jest życie staruszka*, *Addio, pomidory!*, *Ballada jarzynowa*, *Rodzina*, *Na ryby*, *Herbatka*, *Tanie dranie*, *Na całej połaci śnieg*, a także zdumiewający kanon *Już noc*, wykonywany przez Starszych Panów oraz… gramofon. Kabaret Starszych Panów niemal od początku był emitowany w telewizji, wiele piosenek ukazało się także na płytach (wtedy jeszcze winylowych).

Jeremi Przybora i Jerzy Wasowski

Zostań **wirtuozem**

Wesołe jest życie staruszka — Jerzy Wasowski

Szybki marsz

W programach Kabaretu występowali najznakomitsi aktorzy, m.in. Irena Kwiatkowska, Kalina Jędrusik, Barbara Krafftówna, Krystyna Sienkiewicz, Wiesław Gołas, Mieczysław Czechowicz, Wiesław Michnikowski, Edward Dziewoński, Bohdan Łazuka, Bronisław Pawlik, Jarema Stępowski.

Scena z Kabaretu Starszych Panów

Piosenka jest dobra na wszystko i... każda inna piosenka z Kabaretu Starszych Panów.

Z Jerzym Wasowskim, kompozytorem piosenek Starszych Panów i Kabaretu „Dudek", współpracował także Wojciech Młynarski. Był on jednym z najważniejszych – obok Jeremiego Przybory i Agnieszki Osieckiej – polskich „poetów piosenki". Jego teksty bardzo często stanowiły komentarz do aktualnych wydarzeń, toteż wykonywane przez niego utwory zyskały miano „śpiewanych felietonów"[1]. Wiele cytatów z jego piosenek weszło do języka potocznego. Najsłynniejsze teksty Młynarskiego to *Jeszcze w zielone gramy*, *W Polskę idziemy*, *Przyjdzie walec i wyrówna*, *Ballada o Dzikim Zachodzie*, *Po co babcię denerwować*, *Podchodzą mnie wolne numery*, *Absolutnie*.

[1] **Felieton** – krótki utwór dziennikarski dotyczący polityki, spraw społecznych i obyczajowych, napisany w sposób lekki i efektowny.

7. Znajdźcie w internecie piosenki Wojciecha Młynarskiego i posłuchajcie ich. Która, waszym zdaniem, może być trafnym komentarzem do aktualnych wydarzeń?

No i jak tu nie jechać?

muzyka: Jerzy Wasowski, *słowa*: Jeremi Przybora

Umiarkowanie, swing

mf 𝄋 e7 A9 D e7 A9

No i jak tu nie je - chać? – kie - dy tak no - wy szlak nas u -

4 D h7 E7 c° A fis7 d cis e7 A9 A7

rze - ka? Kie - dy dal o - czy wa - bi, cho - ciaż żal te - go co za na - mi. Nie ma

9 e7 A9 D e7 A9 D D7

nic bez ry - zy - ka. Ty - lko widz, ty - lko widz go u - ni - ka. A

13 G D h7 G D7 h h7

kto chce być we - wnątrz zda - rzeń – mu - si żyć wciąż z ba - ga - żem. Mu - si

17 h6 Cis9 fis7 *rit.* h7 H7 e7 *meno* A9 D FINE

mieć wa - li - ze - czkę i koc, i la - ta - re - nkę na noc.

21 *a tempo* g7 C7 F d7 g7 C7 F d7

By - wa, że pię - kny jest po - byt o ko - lo - ry - cie ró - żo - wym.

25 g7 C7 F d7 g7 C7 F d7

By - wa, że so - bie my - śli - cie: „O - by ten po - byt ni - gdy nie koń - czył się". I

29 a9 D7 G G6 a9 D7 G

na - gle ta chwi - la w po - by - cie do was przy - cho - dzi o świ - cie. I

Dal segno 𝄋 al FINE

33 h7 E7 cis7 c° h7 e7 A9

zno - wu przed dom wy - cho - dzi - cie, i wzrok gu - bi - cie we mgle. No bo

No i jak tu nie jechać? –
kiedy tak nowy szlak nas urzeka?
Kiedy dal oczy wabi,
chociaż żal tego co za nami.
Nie ma nic bez ryzyka.
Tylko widz, tylko widz go unika.
A kto chce być wewnątrz zdarzeń –
musi żyć wciąż z bagażem.

Musi mieć walizeczkę i koc,
i latarenkę na noc.

Bywa, że piękny jest pobyt
o kolorycie różowym.
Bywa, że sobie myślicie: „Oby
ten pobyt nigdy nie kończył się".
I nagle ta chwila w pobycie
do was przychodzi o świcie.

I znowu przed dom
wychodzicie,
i wzrok gubicie we mgle.

No bo jak tu nie jechać…

Scena z operetki Baron cygański Johanna Straussa

Kankan z operetki Orfeusz w piekle Jacquesa Offenbacha (czytaj: żaka ofenbacha)

Operetka i musical

Operetka, z włoskiego *operetta*, czyli – mała opera, była bardzo do opery podobna. Różniła się od niej przede wszystkim zdecydowanie weselszą akcją sceniczną, lekką i bardzo melodyjną muzyką, radosnym tańcem i pogodnym zazwyczaj zakończeniem. Najważniejsze operetki powstały w drugiej połowie XIX wieku w Paryżu, gdzie działał Jacques Offenbach i w Wiedniu. Tu nie miał sobie równych znany nam już kompozytor walców – Johann Strauss (syn).

Henri de Toulouse-Lautrec (czytaj: ąri de tuluz lotrek) plakat słynnej francuskiej tancerki kankana

Jacques Offenbach, kankan z operetki *Orfeusz w piekle*. Podczas słuchania kankana obserwuj nuty ze s. 121 (Zostań wirtuozem). Spróbuj rozpoznać, kiedy i ile razy pojawia się ten fragment utworu.

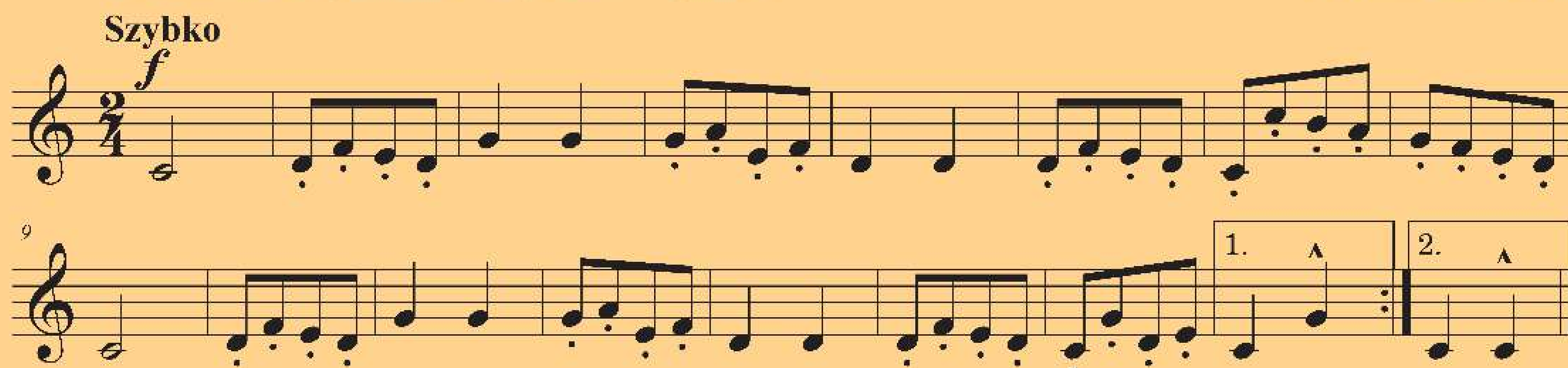
To ciekawe!

Kankan, taniec przedmieść Paryża wprowadzony przez bogatą młodzież do sal balowych, z powodu charakterystycznych figur (np. wyrzut prostej nogi do góry, szpagat) wywoływał początkowo oburzenie obrońców moralności, często interweniowała policja.

Zostań wirtuozem

Kankan z operetki *Orfeusz w piekle*

Jacques Offenbach

Fermata

Kankan w rękawiczkach

Włóżcie białe bawełniane rękawiczki i usiądźcie w szeregu przed blatem długiego stolika. Podczas słuchania utworu pierwsza osoba w szeregu wykonuje rytmiczne ruchy dłoni – może zwijać je w pięści i stukać jedną o drugą albo machać, albo otwierać i zamykać, albo wędrować palcami w różne strony (wykorzystując całą przestrzeń stolika). Wszyscy z szeregu naśladują ruchy. Po krótkim czasie – prowadzący daje sygnał do improwizacji kolejnemu w szeregu, a sam przechodzi na jego koniec. Za każdym razem, gdy usłyszycie znany wam fragment melodii (grany w Zostań wirtuozem), naśladujcie palcami taniec kankana – podnosząc je i opuszczając najpierw w prawą, potem w lewą stronę.

Musical to taka amerykańska operetka. Ukształtował się mniej więcej w tym samym czasie, a różnił się od operetki głównie tym, że nie musiał mieć uwertury i rozbudowanego finału. W musicalu ważniejsza od techniki wokalnej stała się gra aktorska. Rozkwit musicalu nastąpił w początkach XX stulecia. Wtedy właśnie pojawili się znakomici kompozytorzy, wśród nich Irving Berlin (czytaj: irwing berlin) i George Gershwin, którzy przyczynili się do utrwalenia pozycji tego gatunku.

To ciekawe!

Popularność musicalu nie zmalała do dziś – wraz z upływem lat jedynie zmieniała się jego tematyka i forma. Musicale XX wieku, które zyskały nieśmiertelność na estradzie i w kinie (wszystkie sfilmowano), to *Lady, Be Good*, *My Fair Lady*, *West Side Story*, *Hair*, *Jesus Christ Superstar* (czytaj: lejdi bi gut, maj fer lejdi, łest sajd story, her, dżisas krajst superstar).

Sceny z musicali: Hair, Jesus Christ Superstar, West Side Story, Cats (czytaj: kets)

Autorem muzyki do najsłynniejszego polskiego musicalu jest Janusz Stokłosa. Opowieść o grupie młodych artystów, którzy próbują zrealizować swoje życiowe marzenia, wyreżyserował Janusz Józefowicz.

Janusz Stokłosa, *Brzdęk*. Jakie instrumenty i głosy słychać w tym utworze?

supełek muzyczny

Tytuł tego musicalu to:

Niech żyje muzyka!

Viva la musica! (Niech żyje muzyka!)

muzyka i słowa: Michael Praetorius

Radośnie

① Vi - va, vi - va la mu - si - ca, ② vi - va, vi - va la mu - si - ca, ③ vi - va la mu - si - ca!

Viva, viva la musica! (czytaj: wiwa wiwa la **muz**jika)

1. Jakie wspomnienia z lekcji muzyki w szkole nadal żyją w twojej pamięci? Zastanów się i wymień trzy takie wydarzenia.

Minione lekcje ukazywały muzykę od różnych stron. Zgromadziliście wiele kluczy otwierających drzwi do rozumienia i odczuwania muzyki. Przez cały czas towarzyszyły wam piosenki, uczyliście się też grać rozmaite melodie. Potraficie nazwać różne instrumenty, poznaliście sylwetki najwybitniejszych kompozytorów i ich utwory. Słuchając muzyki, zauważyliście, że jest ona niezwykle różnorodna.

Muzyka ciągle się zmienia, podobnie jak wszystko wokół. Aby lepiej zrozumieć ten proces, dzieje muzyki podzielono na **epoki**.

Starożytność	Średniowiecze	Renesans	Barok	Klasycyzm	Romantyzm	XX wiek i muzyka współczesna
do V w. n.e.	V–XV w.	XV–XVI/XVII w.	XVII–poł. XVIII w.	poł. XVIII–początek XIX w.	XIX w.	

Kościany flet z wykopalisk

Tancerki-muzykantki grające na harfie, lutni i arghulu (czytaj: argulu), czyli podwójnym klarnecie

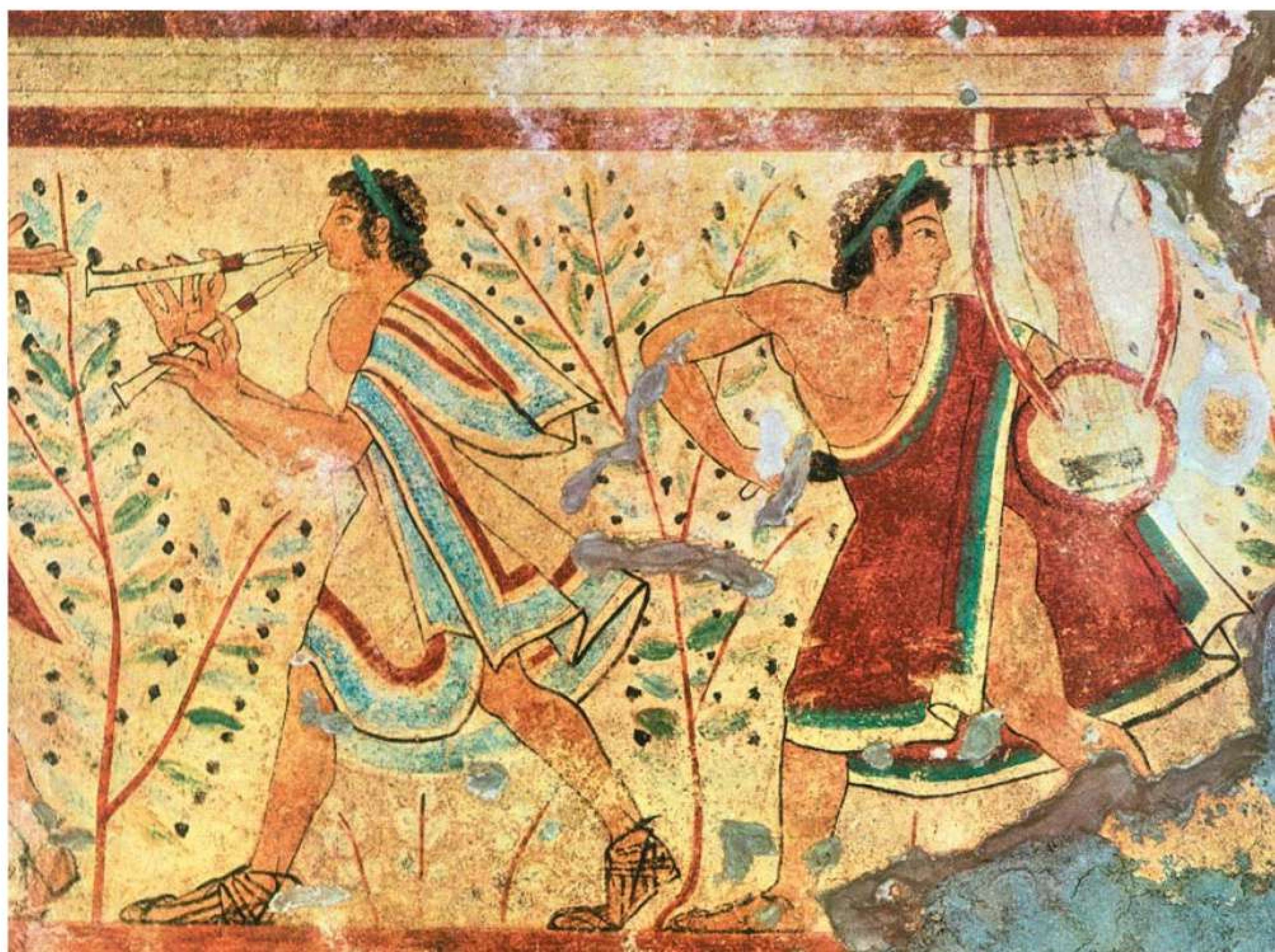

Starożytność

Starożytne zabytki (mitologie, Biblia, sztuki wizualne i użytkowe[1]) świadczą o tym, że muzyka jest ważna dla człowieka. Na ściennych malowidłach, wazach, mozaikach, a nawet przedmiotach złożonych w grobowcach można odnaleźć instrumenty, figury taneczne, a nawet zapis muzyczny.

---

[1] **Sztuki wizualne** – twórczość artystyczna, którą odbiera się zmysłem wzroku. **Sztuka użytkowa** – zajmuje się wytwarzaniem przedmiotów codziennego użytku.

Aulos – stroikowy instrument dęty o dwóch piszczałkach, na których grano równocześnie. Lira – instrument strunowy szarpany

2. Przypomnij znane ci przykłady obecności muzyki w mitologii i Biblii.

3. W starożytności kształtowały się początki europejskiej kultury. Sprawdź, z którego języka pochodzi wiele stosowanych dziś pojęć muzycznych, na przykład muzyka – μουσική (czytaj: musji**ke**), a także m.in. nazw podstawowych elementów muzyki: rytm, melodia, harmonia, dynamika.

4. Przypomnij znaczenie jednego z wymienionych wyżej elementów muzyki.

Pieśń Seikilosa. Posłuchaj, jak mogła brzmieć muzyka w starożytności. Seikilos zapisał pieśń na nagrobnej kolumnie swojej żony, głosząc:

ZA ŻYCIA BĄDŹ RAD,
ZMARTWIENIA SWE ODRZUĆ PRECZ,
ŻYCIE NASZE WSZAK KRÓTKO TRWA,
A CZAS O SWOJE UPOMNI SIĘ.

Kolumna z nagrobka z zapisem Pieśni Seikilosa

To ciekawe!

W kulturze i religii starożytnych Indii muzyka odgrywała wielką rolę. Już 2500 lat temu istniały teksty dotyczące aktywności muzycznej – śpiewu, gry na instrumentach i tańca. Niezwykła postać obecna w dawnym hinduizmie to gandharva (czytaj: gandarwa) – potężny duch obdarzony wielkimi zdolnościami muzycznymi. Zadaniem owych istot było tworzenie i wykonywanie muzyki dla bogów w ich niebiańskich pałacach. Potrafiły latać, żywiły się zaś pięknym zapachem drzew i kwiatów. Pełniły także rolę posłańców między bogami i ludźmi.

5. Zastanów się i spróbuj wymienić korzyści płynące z kontaktu z muzyką w twoim życiu. W dostępnych źródłach znajdź informacje, jakie role pełniła muzyka w starożytnych cywilizacjach: Grecji, Rzymu, Mezopotamii, Egiptu, Palestyny, Chin, Japonii.

Śpiewający mnisi, średniowieczna miniatura wewnątrz inicjału

Średniowiecze

Średniowiecze było najdłuższą epoką naszej ery, trwało około tysiąca lat. Z owych czasów przetrwały przede wszystkim zapisy muzyki kościelnej, które były bardzo dobrze chronione za grubymi murami klasztorów.

Muzyka miała wznosić myśli człowieka ku Bogu. Nabożeństwom odprawianym w kościele i modlitwom odmawianym w klasztorach towarzyszył najczęściej **chorał gregoriański** – jednogłosowy śpiew oparty na tekstach z Pisma Świętego. Wykonywali go mnisi po łacinie, bez towarzyszenia instrumentów, czyli a cappella.

6. Śpiew chorałowy słychać w pieśni *Gaude, Mater Polonia*. Przypomnij polski tytuł pieśni i powiedz, jaką rolę pełniła ta pieśń w dawnej Polsce.

W muzyce średniowiecza, zarówno kościelnej, jak i świeckiej, używano wielu instrumentów.

Cynk

Dudy

Portatyw

Szałamaja

Raket

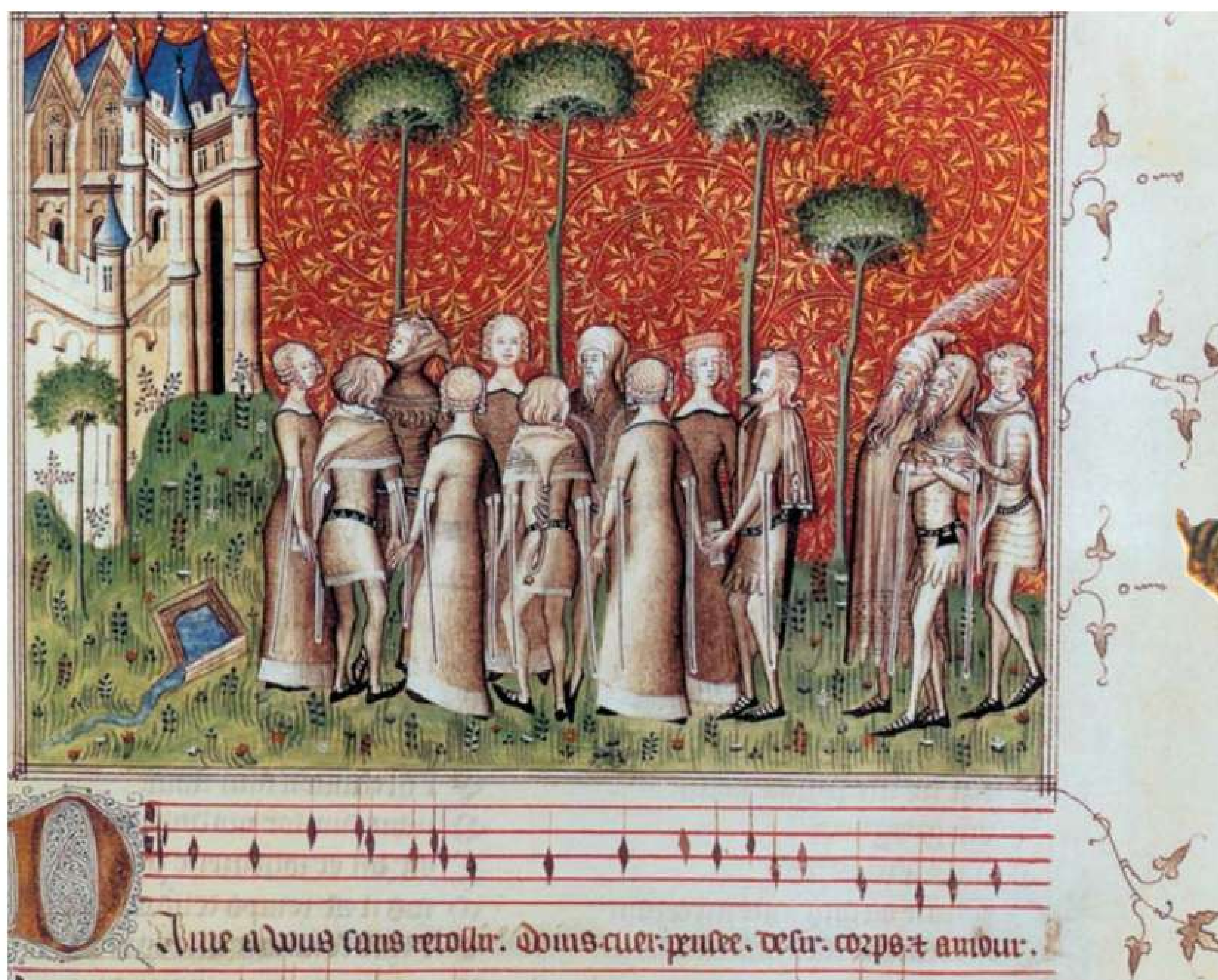
Harfa

Zamek w Malborku

Średniowieczna muzyka rozbrzmiewała też na dworach, w pałacach czy na miejskich rynkach. Trubadurzy[1] śpiewali pieśni o miłości i bohaterskich czynach rycerzy, a w repertuarze żaków[2] nie brakowało wesołych piosenek. Wiadomo też, że jedną ze średniowiecznych rozrywek był taniec.

7. Jaka tematyka piosenek dominuje współcześnie?

Taniec średniowieczny i zapis muzyki z XIV wieku

Jeden z najznakomitszych trubadurów – żyjący w XII w. Bernart de Ventadorn (czytaj: ber**nar** dy wąta**do**rn)

[1] **Trubadurzy** – wędrowni muzycy i poeci w jednej osobie.
[2] **Żak** – student.

Renesans

W epoce renesansu człowiek i jego twórczy umysł był w centrum zainteresowania artystów. W wokalnej muzyce świeckiej królowały **madrygały** – wielogłosowe pieśni najczęściej o tematyce miłosnej. Popularne było domowe muzykowanie; w bogatszych domach śpiewano z towarzyszeniem lutni.

Śpiewanie madrygałów z renesansowego gobelinu

Z kolei kapele składające się z różnych instrumentów, najczęściej dętych, przygrywały do tańca. **Taniec** w czasach renesansu był popularną rozrywką w całej Europie. Umiejętność ładnego poruszania się świadczyła m.in. o wykształceniu i dobrym wychowaniu.

Taniec weselny, obraz nieznanego malarza francuskiego

Polska doby renesansu stała się ważnym centrum kultury i nauki w Europie. Przebudowany zamek na Wawelu był wypełniony eksponatami z różnych dziedzin sztuki, rozbrzmiewała w nim też często muzyka. Król Zygmunt Stary ufundował Kapelę Rorantystów – zespół śpiewaków, którzy wykonywali wielogłosową muzykę kościelną.

Warto wiedzieć!

Zygmunt Stary tak bardzo lubił roraty – mszę poranną odprawianą tylko w okresie adwentu – że otrzymał pozwolenie od papieża na odprawianie jej na Wawelu codziennie (dlatego Kapela Rorantystów mogła działać przez cały rok, a nie tylko w adwencie).

Kaplica Zygmuntowska na Wawelu

Twórcy nie byli już anonimowi, chętnie podpisywali swoje utwory.
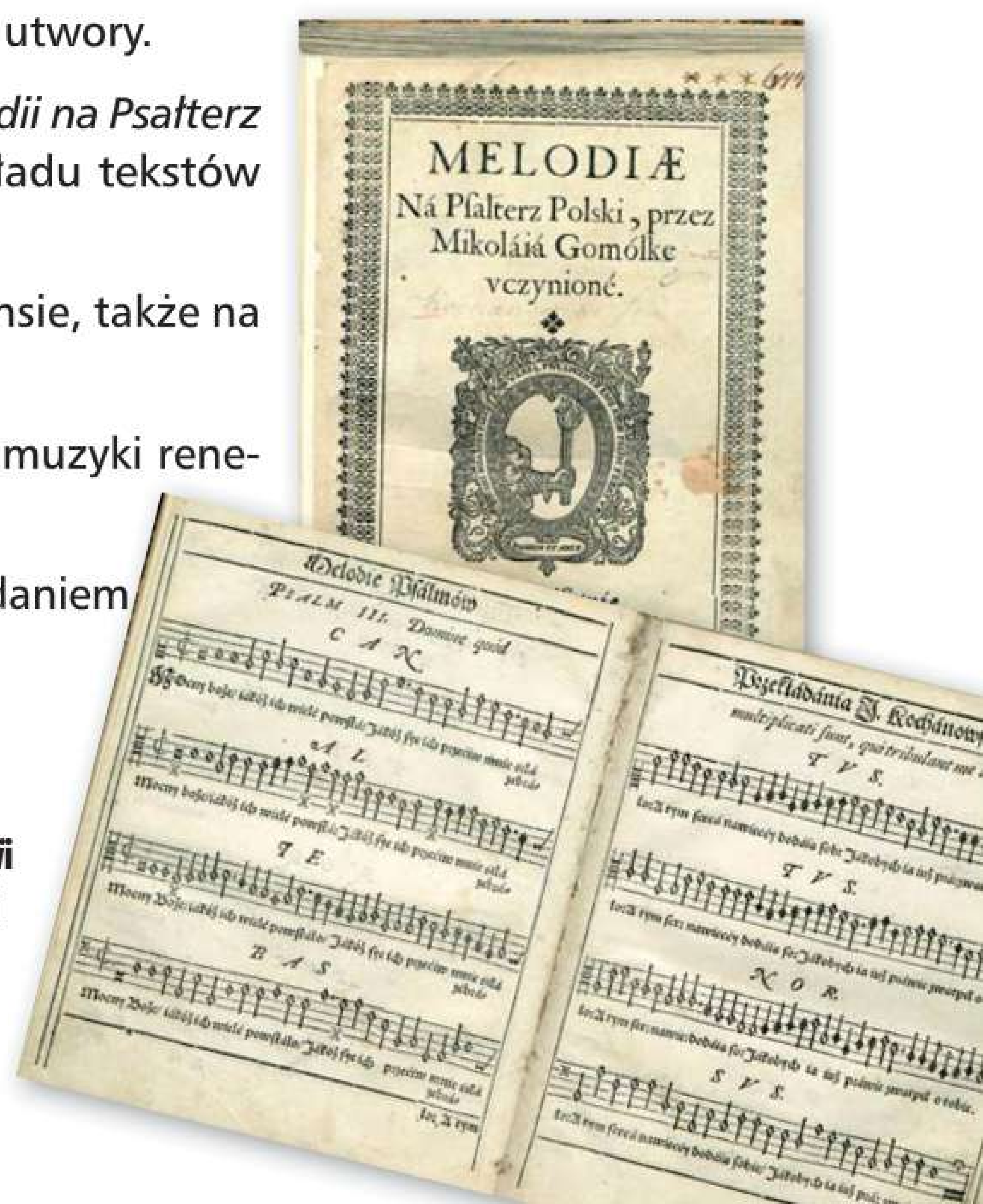

Mikołaj Gomółka, Psalm 29 *Nieście chwałę, mocarze* z *Melodii na Psałterz polski.* Przypomnij, kto jest autorem poetyckiego przekładu tekstów psalmów na język polski do *Melodii na Psałterz polski*.

8. Przypomnij nazwę dostojnego tańca, którym w renesansie, także na dworze wawelskim, rozpoczynano ważne uroczystości.

9. W dostępnych źródłach poszukaj informacji na temat muzyki renesansu.

10. Która ze współczesnych instytucji zasługuje, twoim zdaniem, na tytuł mecenasa kultury?

MELODIÆ
Ná Pſalterz Polski, przez
Mikołáiá Gomólke
vczynioné.

Strona tytułowa oraz karta z Melodii na Psałterz polski Mikołaja Gomółki

Wnętrze opery barokowej **Prospekt barokowych organów w Oliwie**

Barok

11. Przyjrzyj się dokładniej ilustracjom i na ich podstawie opisz cechy sztuki baroku. Zwróć uwagę na wnętrze i liczbę miejsc w barokowej operze, zdobienia prospektu organów oraz architekturę pałacu w Wilanowie.

12. Przypomnij nazwiska kompozytorów barokowych oraz tytuły ich utworów.

13. Który z tych utworów najbardziej ci się podobał?

Bogate zdobienia i przepych obecne były w każdej dziedzinie sztuki barokowej, a także w ówczesnej modzie i sztuce użytkowej. Muzyka wzbudzała ogromne zainteresowanie, o czym może świadczyć utrwalona na obrazie liczba miejsc dla publiczności w operze. Powstała wówczas nowa forma muzyczna o tej samej nazwie – opera, czyli przedstawienie teatralne łączące muzykę i śpiew z akcją dramatyczną. Dworskie bale i uroczystości w całej Europie uświetniał nasz polonez. Stał się częścią **suity**, czyli cyklu tańców.

Pałac króla Jana III Sobieskiego w Wilanowie

Johann Sebastian Bach, *Polonez* z *Suity orkiestrowej h-moll*. Posłuchaj muzyki i spróbuj powiedzieć, co nowego się w niej pojawiło, czego nie było w muzyce średniowiecza i renesansu.

14. Wymień pozostałe polskie tańce narodowe.

W okresie baroku wiele instrumentów, które istniały we wcześniejszych epokach, osiągnęło doskonałość. Dotyczy to zwłaszcza instrumentów smyczkowych – skrzypiec i altówek. Najsławniejszym lutnikiem wszech czasów był włoski mistrz **Antonio Stradivari**; od jego nazwiska zbudowane przez niego instrumenty nazywamy stradivariusami. Żeby zrozumieć, jak cenne są to instrumenty, warto wspomnieć, że niedawno altówkę Stradivariego z 1719 roku wyceniono na 45 milionów dolarów!

Jean-Marc Nattier (żą mark natie) portret Henrietty Burbon grającej na violi da gamba

Barokowy klawesyn, Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu

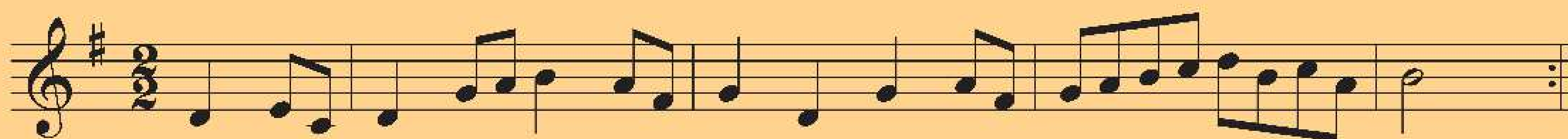
Viola d'amore (czytaj: wiola damore)

Swą największą popularność w epoce baroku osiągnął także **klawesyn**. Ten wspaniały instrument, którego pierwowzory możemy spotkać już w późnym średniowieczu, w XVIII stuleciu stał się królem muzyki kameralnej i orkiestrowej. Jego srebrzysty dźwięk słychać niemal we wszystkich barokowych kompozycjach, w których realizuje basso continuo (czytaj: kontinuo).

Zostań wirtuozem

Gawot (III Suita angielska)

Johann Sebastian Bach

Pomnik Wolfganga Amadeusa Mozarta w Wiedniu
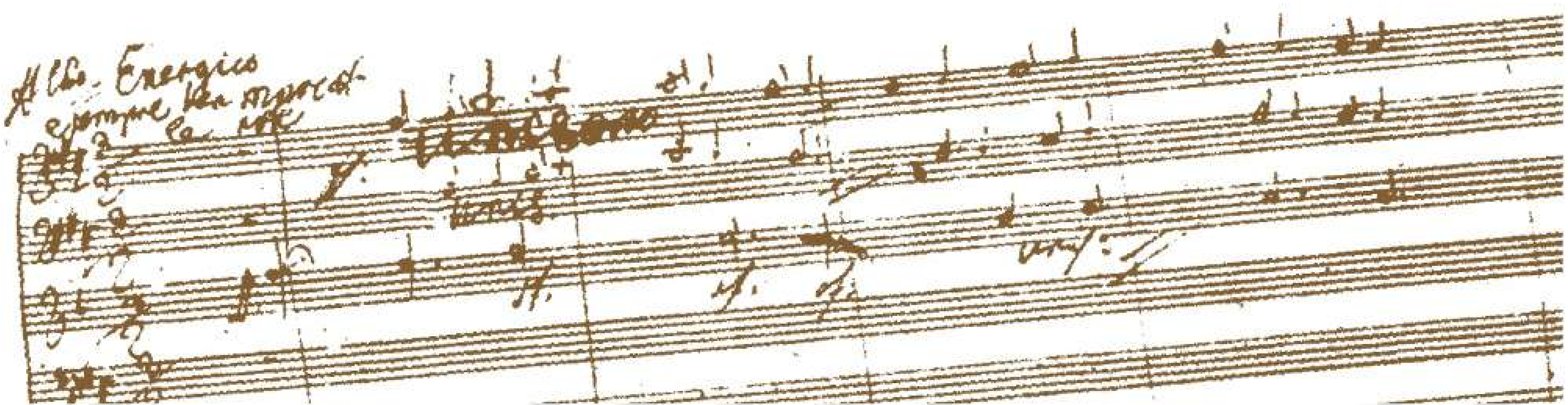
Klasycyzm

W epoce klasycyzmu artyści dążyli do osiągnięcia w dziele sztuki równowagi treści i formy, a za najważniejsze uważano doskonałą konstrukcję i porządek. Utwory muzyczne lub ich części miały ściśle określone formy, na przykład **ronda** lub **wariacji**. Kompozytorzy tworzyli przede wszystkim **symfonie**, **sonaty**, **koncerty** i **utwory kameralne**.

15. Przypomnij nazwę miasta, w którym żyli i tworzyli najwięksi kompozytorzy tej epoki. Łączy ich wspólna nazwa – przypomnij ją.

16. Zorganizujcie w klasie koncert życzeń utworów klasycznych. Jaki utwór był wybierany najczęściej?

17. Czyja kompozycja jest hymnem Unii Europejskiej?

Fragment partytury IX Symfonii Ludwiga van Beethovena
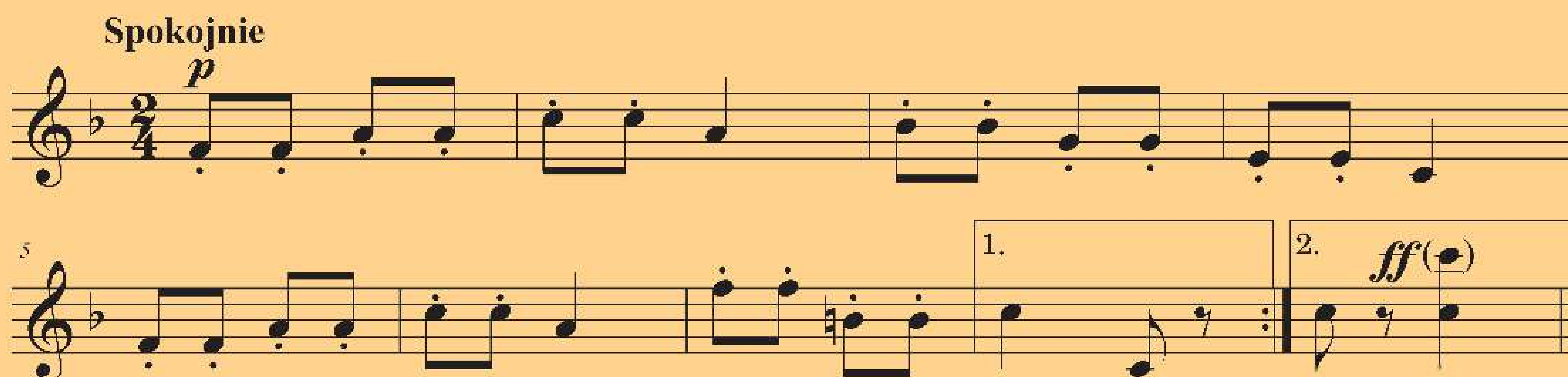

Pomnik Ludwiga van Beethovena w Bonn

Joseph Haydn, *Symfonia G-dur „Niespodzianka"*. Określ zmiany dynamiczne w utworze.

Zostań wirtuozem

Temat z *Symfonii G-dur*[1] *„Niespodzianka”* — Joseph Haydn

[1] Tonacja fragmentu została zmieniona na F-dur.

W epoce klasycyzmu ustalono skład orkiestry klasycznej (stał się on podstawą dla istniejącej obecnie wielkiej orkiestry symfonicznej). Duży zespół instrumentalny otworzył przed kompozytorami i wykonawcami nowe możliwości interpretacyjne – zwłaszcza w zakresie dynamiki. Do prowadzenia większego zespołu potrzebny stał się dyrygent (w zespołach kameralnych taką rolę pełnił pierwszy skrzypek lub klawesynista).

18. Przypomnij grupy instrumentalne wchodzące w skład orkiestry symfonicznej, a także jak najwięcej nazw pojedynczych instrumentów.

W epoce klasycyzmu, we Włoszech, w miejscowości Reggio nell’Emilia powstały ważne dla każdego Polaka słowa „Jeszcze Polska nie umarła…”.

19. Obejrzyj obraz na s. 132. Przypomnij, na jakich instrumentach grają muzycy.

Romantyzm

Pieśń Legionów Polskich we Włoszech

Jeszcze Polska nieumarła,
Kiedy my żyjemy.
Co nam obca moc wydarła,
Szablą odbijemy.
Marsz marsz Dąbrowski
do Polski z ziemi włoski
za Twoim przewodem
złączem się z narodem.
Jak Czarnecki do Poznania
wracał się przez morze
dla ojczyzny ratowania
po szwedzkim rozbiorze.
Marsz marsz etc.
Przejdziem wisłę przejdziem wartę
Będziem Polakamy

Fragment rękopisu Józefa Wybickiego Pieśń Legionów Polskich we Włoszech

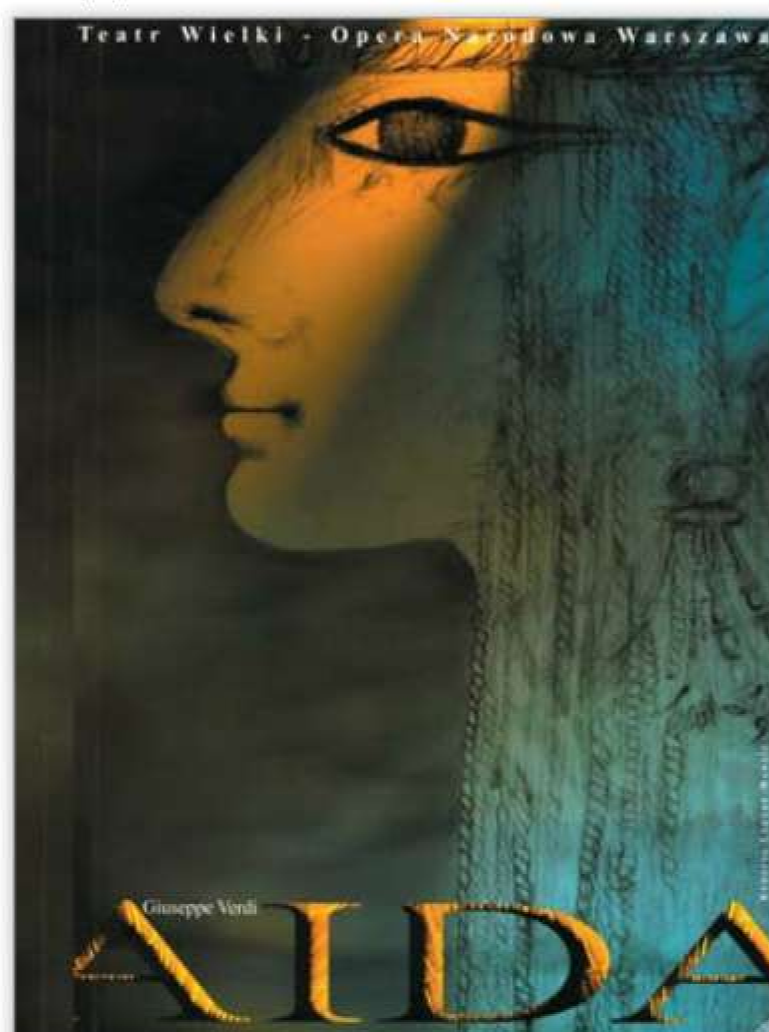
Romantyzm to epoka, która na sam szczyt wyniosła muzykę, jako „najbardziej romantyczną ze wszystkich sztuk”. Miała ona przemawiać nie do rozumu, lecz do serca. Artysta wyrażał przez sztukę siebie i był dzięki swej twórczości postrzegany jako człowiek wyjątkowy. Muzyka, dostępna już dla szerszego ogółu, rozbrzmiewała nie tylko w arystokratycznych salonach, ale również w publicznych teatrach operowych i salach koncertowych.

20. Znajdź w dostępnych ci źródłach, najsłynniejsze teatry operowe w Europie. Sprawdź, jakie opery są w nich wystawiane w obecnym sezonie.

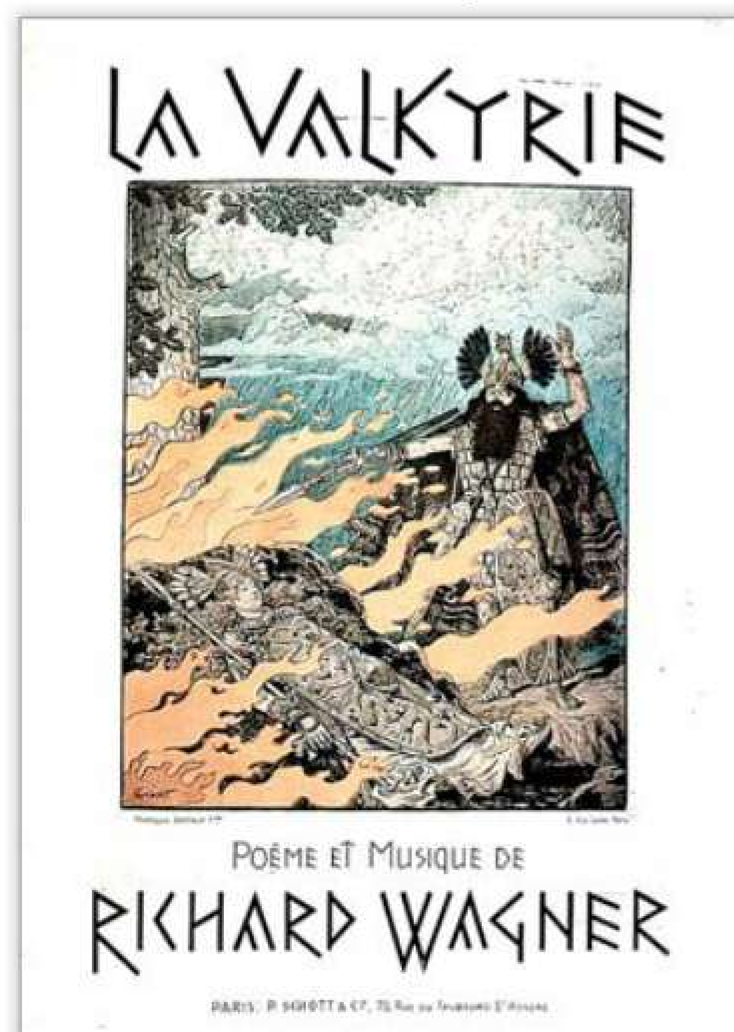
Epoka romantyzmu to również epoka wielkich **wirtuozów**. Artyści – wykonując karkołomnie trudne utwory – wzbudzali zachwyt zawrotną techniką, stylem gry i nieznanymi dotąd efektami brzmienia. Ulubieńcami publiczności, prawdziwymi idolami byli m.in. węgierski pianista Ferenc Liszt i włoski skrzypek Niccolò Paganini.

Plakat operowy Carmen George'a Bizeta

Plakat opery Aida Giuseppe Verdiego

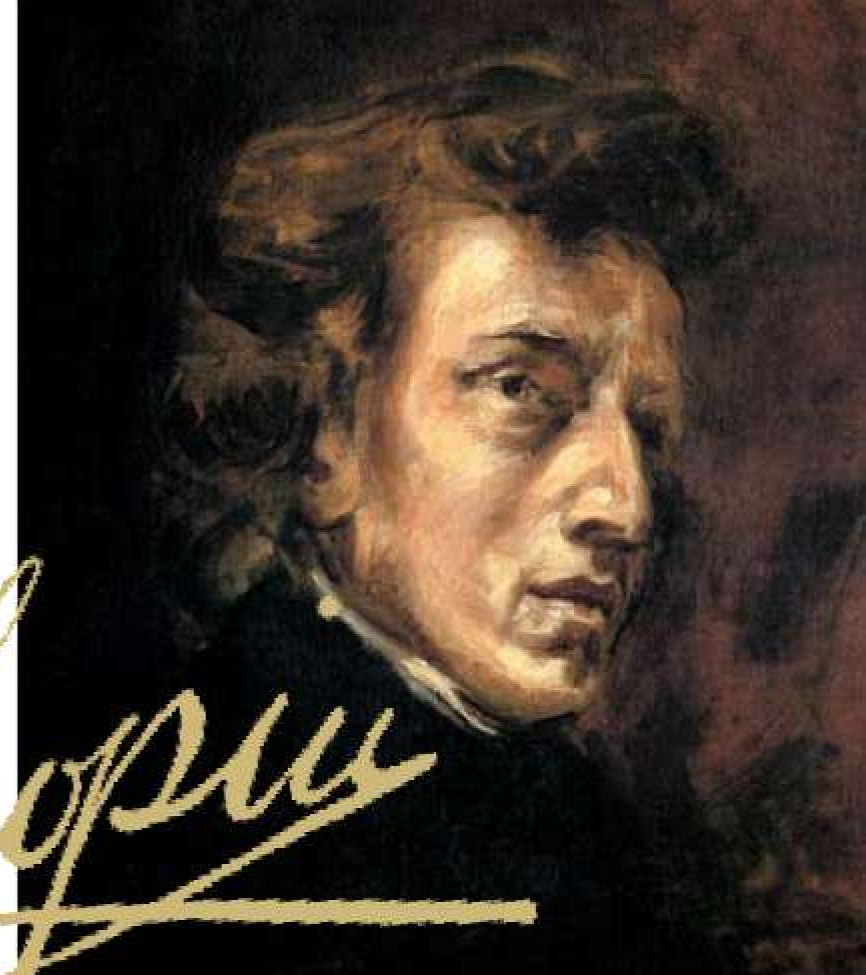
Plakat opery Walkiria Richarda Wagnera

21. Kto dzisiaj jest idolem masowej publiczności? W jaki sposób obecnie publiczność okazuje artystom uwielbienie?

W epoce romantyzmu Polski wciąż nie było na mapie Europy. Mimo to o zachowanie

Koncertujący Ferenc Liszt (czytaj: list), karykatura

Eugene Delacroix
(czytaj: yżen delakrła)
Portret Fryderyka Chopina

rodzimej kultury walczyli wybitni Polacy, w tym także kompozytorzy.

22. Przypomnij tytuły utworów Fryderyka Chopina.

23. Dlaczego Fryderyk Chopin jest uważany za najwybitniejszego polskiego kompozytora?

24. Kto w Polsce pisał opery narodowe? Przypomnij tytuły najbardziej znanych polskich oper i opowiedz o nich w kilku słowach.

Scena zbiorowa z opery *Straszny dwór* Stanisława Moniuszki

25. Kim był Oskar Kolberg i dlaczego jego dzieło *Lud, jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania…* uznawane jest za skarbnicę wiedzy o naszej kulturze?

Strona tytułowa dzieła Oskara Kolberga

Claude Monet, Impresja, wschód słońca

Serge Lifar (czytaj: serż) w balecie Karola Szymanowskiego Harnasie

XX wiek i muzyka współczesna

Dwudziesty wiek to czas eksperymentów oraz poszukiwań nowych brzmień i środków wyrazu. W dziejach muzyki nigdy dotąd nie było takiej różnorodności stylów, kierunków, technik kompozytorskich i takiego bogactwa dzieł. To również czas, kiedy pojawiły się techniczne możliwości rejestrowania i przetwarzania dźwięku.

26. Przypomnij, jakie kierunki w muzyce XX wieku poznaliście na lekcjach muzyki. Skorzystaj z obrazkowych podpowiedzi.

Performance[1] na festiwalu „Warszawska Jesień” 2005 r.

[1] **Performance** – (czytaj: performens) rodzaj widowiska, sytuacji artystycznej, w której artysta jest jednocześnie twórcą i materią sztuki (np. tworzonym dziełem sztuki są czynności przez niego wykonywane).

a. Karol Szymanowski
b. Witold Lutosławski
c. Krzysztof Penderecki
d. Wojciech Kilar
e. Henryk Mikołaj Górecki

27. Przyporządkuj każdego kompozytora (na fotografiach wyżej) odpowiedniemu kierunkowi w muzyce XX wieku.

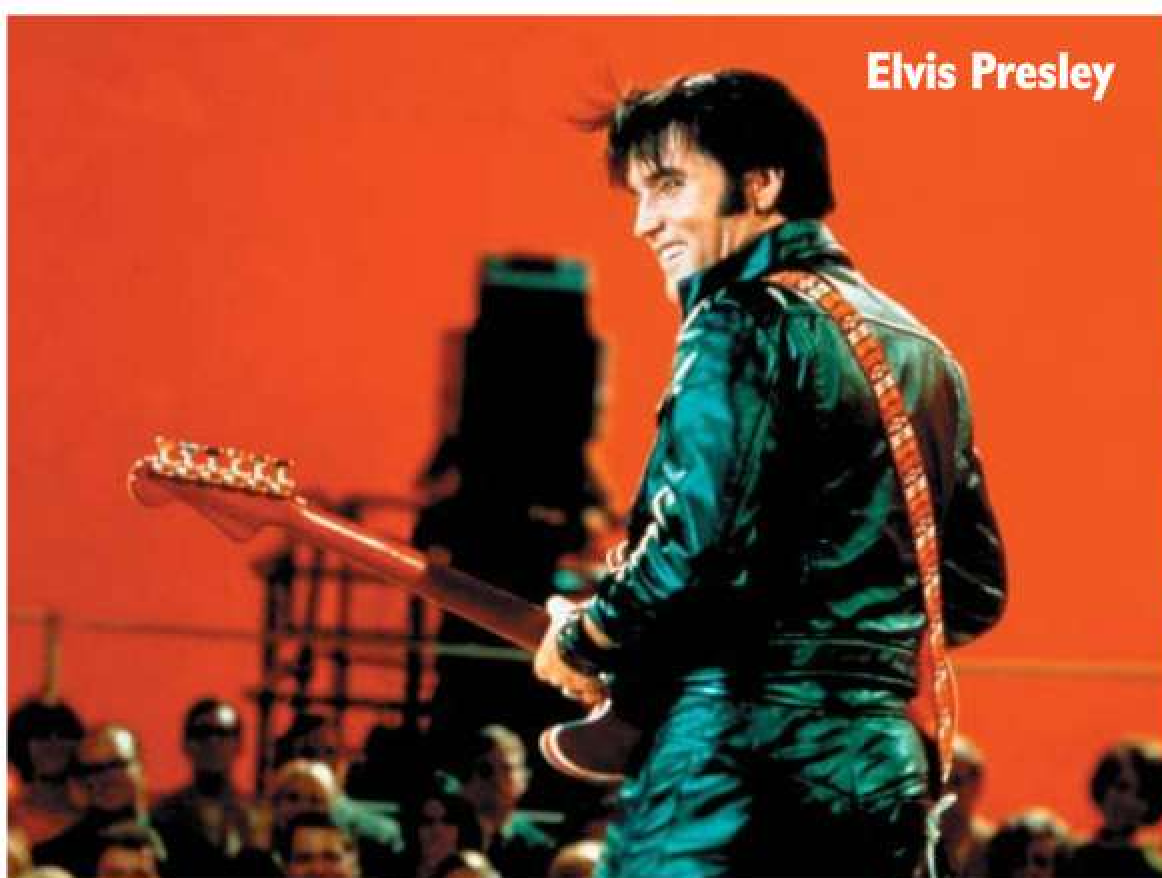
28. Znajdź w internecie informacje o Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień". Czy w programie tego festiwalu są koncerty dla młodych słuchaczy?

Wiek XX to również czas dynamicznego rozwoju muzyki rozrywkowej. Czy zaliczasz się do jej wielbicieli? Na ulicach Nowego Orleanu narodził się jazz. Z rock and rolla biorą początek style późniejszej muzyki rozrywkowej. Muzyka rockowa nabiera ostrego, rytmicznego brzmienia.

29. Wymień wykonawców polskich i zagranicznych kojarzonych z rock and rollem i rockiem.

Louis Armstrong

Elvis Presley

Koncert rockowy

Życzymy ci wielu przygód z muzyką. Gdziekolwiek będziesz –

niech **muzyka** żyje w tobie!

Źródła ilustracji i fotografii zamieszczonych w podręczniku

Okładka: (słuchawki) Pavel Savchuk/Shutterstock.com, (klucz wiolinowy na tło) Maugli/Shutterstock.com

Tekst główny

Ilustracje: Joanna Gwis (48, 50–51, 53, 89, 90, 138); Daniel de Latour (s. 8 g., 13, 16, 22, 30, 31, 34, 98, 114, 124, 126, 128, 130, 133, 134, 136); Klara Wicenty (s. 8 d., 9, 23, 26-27, 35, 46-47, 57, 75, 81, 95, 99, 107, 111, 113, 119, 138), Anna Wielbut (piktogramy muzyczne)

Fotografie: s. 8 (gitara) Aleksey Stemmer/Shutterstock.com; s. 10 (gitara) Astronoman/Shutterstock.com; (al'ud) Carl Miller/Alamy Stock Photo/BE&W; (lutnia) nahariyani/Shutterstock.com; s. 11 (mandolina) 3DMAVR/Shutterstock.com; (Ospedale della Pieta w Wenecji) DEA / A. DAGLI ORTI/Getty Images; (bandura) vetkit/Shutterstock.com; (bałałajka) Boris Medvedev/Shutterstock.com; s. 12 (W.A. Mozart) repr.; s. 13 (Józef Chełmoński, *Babie lato*) repr.; s. 14 (wełna) Studio ART/Shutterstock.com; s. 15 (J.S. Bach) repr.; s. 17 (Eisenach, dom J.S. Bacha) Museum der neuen Bachgesellschaft e.V. / Foto Ulrich Kneise; s.18 (klasztor benedyktynów na wzgórzu Monte Cassino) Bettmann/Corbis/Getty Images; (na wzgórzu Monte Cassino) kadr z filmu *Dokumenty walki 1939–1945*, POLFILM/EAST NEWS, (miś Wojtek) BACZOR FAMILY ENGLAND/East News; s.19 (Cmentarz na Monte Cassino) Krzysztof Tadej/FOTONOVA; (odznaka 2 Korpusu Polskiego) Jurek281/Wikipedia; s. 21 (Stefan Garwatowski, *Wzgórze 593 – Monte Cassino*, olej na płótnie) S. Garwatowski; s. 22 (deszczowa fotografia) Tyler Olson/Shutterstock; s. 24 (las) Paul Aniszewski/Shutterstock.com; s. 25 (Witold Lutosławski) Jan Morek/Forum, (startujący samolot) muratart/Shutterstock.com; s. 28 (zabawa wiatr) Włodzimierz Sołtysik, (dzwonki z sitka i gwoździ) Włodzimierz Sołtysik; s. 29 (Opera House Bayreuth Festspielhaus) Gueholl/E+/Getty Images; s. 30 (muzyka dla malucha) Laoshi/E+/Getty Images; s. 31 (pianista w restauracji) Bastian/BE&W; s. 32 (Stanisław Samostrzelnik) repr.; s. 33 (Bogurodzica) repr., (średniowieczni muzycy) repr.; s. 34 (koncert rockowy) Vadim Ponomarenko/Shutterstock.com; s. 35 (skacząca dziewczyna) Poznyakov/Shutterstock.com; s. 36 (kobieta z rogiem, relief) Azoor Photo/Alamy Stock Photo/BE&W; s. 37 (Adele) s_bukley/Shutterstock.com, (George Michael) Slavko Sereda/Shutterstock.com, (Whitney Houston) Chouet Press S.A.R.L., BESTIMAGE/BE&W, (Michael Jackson) Icon Sportswire/Getty Images, (Elvis) PHOTOSHOT UPPA/BE&W; s. 38 (Jimi Hendrix) Gary Fernon/Alamy Stock Photo/BE&W; s. 39 (gitara basowa) PhotoDisc/FPM/WSiP, (gitara elektryczna) Jag_cz/Shutterstock.com, (perkusja) focal point/Shutterstock.com; s. 40 (pudło kartonowe) Aleksey Sagitov/Shutterstock.com; s. 41 (młody raper) slon1971/Shutterstock.com; s. 42 (Ella Fitzgerald i Louis Armstrong) ASSOCIATED PRESS/FOTOLINK/East News, (Urszula Dudziak) Jaroslaw Zelinski/BE&W; s. 43 (beatboxer) Kolyga/REPORTER/East News, (Bobby McFerrin) haak78/Shutterstock.com; s. 44 (Józef Piłsudski, portret) NAC, (odznaka Kompanii Kadrowej) Jurek281/Wikipedia, (Komenda Naczelna POW, 1917 r.) archiwum; s. 45 (legioniści i miejscowa ludność podczas zabawy) Piotr Kamionka/REPORTER/East News; s. 46 (światełka) schab/Shutterstock.com; s. 47 (rodzina z Mikołajem) Michal Jankowski/Forum, (pierniczki) StockLite/Shutterstock.com, (dzielenie się opłatkiem) PAP/Grzegorz Jakubowski; s. 48 (pierniczki gwiazdki) Christopher Elwell/Shutterstock.com; s. 49 (szopka) Alexander Hoffmann/Shutterstock.com, (turrón) roberaten/Shutterstock.com; s. 52 (świąteczny pudding) claire norman/Shutterstock.com, (dzwonki ozdobne) AGfoto/Shutterstock.com, (Kaplica Cichej Nocy) Bildagentur Huber/R. Schmid; s. 55 (pierniczek gwiazda) Josef Bosak/Shutterstock.com; s. 56 (winyle) Twin Design/Shutterstock.com; s. 57 (chłopak skaczący) Sergey Nivens/Shutterstock.com; s. 58 (tańcząca para) Aleutie/Shutterstock.com, (The Beatles) GRANGER COLLECTION/BE&W; s. 59 (tancerze) Aleutie/Shutterstock.com, (gramofon Bambino) Dja65/Shutterstock.com; s. 61 (kulig) Grzegorz Momot/PAP; s. 62 (perkusja) Polushkina Svetlana/Shutterstock.com, (gitara basowa) PhotoDisc, (gitara elektryczna) Nigel Osbourne/Redferns/Getty Images/Flash Press Media, (skrzypce) Dario Sabljak/Shutterstock.com, (Kasia Sobczyk) Jerzy Plonski/Forum, (Breakout) LESLAW SAGAN/East News, (Czerwone Gitary) ARCHIWUM/PAP; s. 63 (Grzegorz Markowski) EN_00957632_0017, (Skaldowie) LESLAW SAGAN/East News, (Kora), Jacek Marczewski/Forum, (Republika) Andrzej Swietlik/Forum; s. 64 (Urszula) LESLAW SAGAN/East News, (Budka Suflera) JAN KUCHARZYK/East News; s. 65 (Czesław Niemen) PAP/picture-alliance/dpa/Günter Gueffroy, (okładka płyty Niemena *Sukces*) (Warner Music Poland), (okładka płyty Niemena *Człowiek jam niewdzięczny*) (Warner Music Poland), (okładka płyty Niemena *Postscriptum*) (Warner Music Poland); s. 66 (taśma filmowa) Fer Gregory/Shutterstock.com, (sala kinowa) d13/Shutterstock.com, (Indiana Jones) Everett Collection/East News; s. 67 (taper) akg-images/BE&W; s. 68 (Sergiej Prokofiew) Library of Congress, (stół mikserski) studio Stock image/Shutterstock.com; s. 69 (magiczne pudełko) Justaman/Shutterstock.com, (biegnące sylwetki) Sasa Prudkov/Shutterstock.com, (Westminster) Petar Paunchev/Shutterstock.com, (dziewczynka na łące) Maya Kruchankova/Shutterstock.com; s. 70 (*Gwiezdne wojny*, kadr) face to face/East News, (John Williams) ROGER KARNBAD/CPS/LFI/BE&W, (kadr z *Misji*) Album Online/East News, (Ennio Morriccone) Wang Qingqin/WUPPA/MJS/BE&W, (*Piraci z karaibów*, kadr) Album Online/East News, (Hanz Zimmer) Marion Curtis/Startraksphoto.com/BE&W, (*Pan Tadeusz*, kadr) PAP/J. Turczyk, (Wojciech Kilar) Brykczynski Donat/BEW NEWS; s. 71 (Zbigniew Preisner) jackowski henryk/BE&W, (*Dekalog*, kadr) Polfilm/East News, (Krzesimir Dębski) ZZ/Zz/BE&W, (*Ogniem i mieczem,* kadr) PAP/Radek Pietruszka; s. 72 (przedwojenny odbiornik radiowy, model Melodion) Maurycy Bryx; s. 73 (pierwsza Orkiestra Radiowa Polskiego Radia, 1926 r.) Biblioteka Narodowa, (grafika propagandowa popularyzująca audycje PR) „Tydzień radjowy" nr 20, 1929 r.; s. 76 (Władysław Szpilman) Aleksander Keplicz/Forum; s. 77 (plakat *Fantasia*) Entertainment Pictures/BE&W, (Oscar, statuetka) PAP/EPA/TANNEN MAURY, (Teatr Dolby Hollywood) LUCY NICHOLSON/AP/East News; s. 78 (Bronisław Kaper), (Jan A.P. Kaczmarek) Chris Polk/Getty Images; s. 79 (niewkacz, instrument) Józefina Kaczmarek, (Kilar z Oscarem) Artur Pawlowski/Reporter/East News, (Piotruś, *Piotruś i wilk*) Michał Tulinski/Forum, (scena z wilkiem, *Piotruś i wilk*) SE-MA-FOR/East News; s. 80 (śpiewające ptaki) Dikky Oesin/

Shutterstock.com; s. 82 (Schubert F.), repr. (rybka, zabawka) NinaM/Shutterstock.com; s. 83 (Julius Schmid, *Schubertiada*) Schmid Julius; s. 84 (dziewczynka z hoola-hop) Photology1971/Shutterstock.com, (śnieżyczka, kwiat) Africa Studio/Shutterstock.com, (Fryderyk Chopin) repr., (Stanisław Moniuszko) Lafosse Adolphe; s. 85 (anonim włoski) anonim; s. 86 (chór chłopięcy katedry Westminster) PAP/Photoshot; s. 87 (Henryk Mikołaj Górecki) JANEK SKARZYNSKI/East News; s. 90 (Wojciech Bellon) Marek Lasyk/REPORTER/East News, (Elżbieta Adamiak) ZBYSZEK KACZMAREK/East News, (Bob Dylan) Ronald Grant Archive/MARY EVANS PICTURE LIBRARY/BE&W; s. 91 (Leonard Cohen) MUSICPICS/BE&W, (Jacques Brel) Photo Ingi Paris / akg-images/East News, (Édith Piaf) ASSOCIATED PRESS/FOTOLINK/East News; s. 92 (Poznańskie Słowiki) ANNA KACZMARZ/REPORTER/East News; s. 93 (dudy wielkopolskie, biały kozioł z Szydłowca) Waldemar Kielichowski © Instytut Muzyki i Tańca, Warszawa/Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie; s. 94 (gałązki) Montypeter/Shutterstock.com; s. 96 (krzesła i instrumenty) James Steidl/Shutterstock.com, (muzycy, kwartet) Nicholas Sutcliffe/Shutterstock.com; s. 100 (Isao Tomita) AP Photo/East News, (Jean-Michelle Jarre) PAP/Radek Pietruszka; s. 101 (Vangelis, Ewangelos Odiseas Papatanasiu) Martyn Goddard/Alamy Stock Photo/BE&W; s. 102 (śląska orkiestra) Andrzej Grygiel/PAP, (gmach NOSPR Katowice) Janusz Gniadek/Alamy Stock Photo/BE&W; s. 103 (plakat NFM Wratislavia Cantans) Narodowe Forum Muzyki, (NFM Wrocław) Bartosz Makowski/REPORTER/East News; s. 104 (Festiwal Moniuszkowski Kudowa Zdrój) Adam Hawałej/PAP, (Kudowa Zdrój, barierka z pięciolinią) Marcin Rutkiewicz/East News, (pomnik Chopina Duszniki-Zdrój) Zygmunt Swiatek/East News, (Międzynarodowy Festiwal Chopinowski, Duszniki-Zdrój) ADAM HAWAŁEJ/PAP; s. 105 (fontanna w Dusznikach-Zdroju) Gerard/Reporter/East News, (H. M. Górecki, okładka płyty) MICHAL WARGIN/East News; s. 106 (mikrofon) Y Photo Studio/Shutterstock.com; s. 108 (Henryk Wars); s. 109 (plakat Chat Noir), akg-images/East News (Hanka Ordonówna) FoKa/Forum; s. 111 (na hamaku) Ljupco Smokovski/Shutterstock.com; s. 112 (ilustracja z okładki zbioru nut *Hors D'Oeuvre. Fokstrot*, 1915) Lordprice Collection/Alamy Stock Photo/BE&W, (fokstrot) tarczas/Shutterstock.com, (tango) Arco Images GmbH/Alamy Stock Photo/BE&W; s. 113 (ślimak) Łukasz Grudzień/Shutterstock.com; s. 114 (Grupa MoCarta) Wlodarski/REPORTER/East News; s. 115 (Filip Jaślar z Grupy MoCarta) M. Wlodarski/REPORTER/East News; s. 116 (Kabaret Starszych Panów) PAP/PAI/Jan Tyszler; s. 117 (Kabaret Starszych Panów) archiwumTVP/Forum, (Wojciech Młynarski) TVP/Forum; s. 119 (Starsi Panowie) Zygmunt Januszewski/PAP; s. 120 (Opera *Baron Cygański*) Marek Lasyk/REPORTER/East News, (kankan z operetki *Orfeusz w piekle*) Robbie Jack/Corbis/Getty Images, (Kankan, plakat) Fine Art Images/HERITAGEIMAGES/BE&W; s. 121 (ręce) Włodzimierz Sołtysik; s. 122 (musical *Hair*) UNITED ARTIST/East News, (musical *Jesus Christ Superstar*) Mary Evans Picture Library/East News, (musical *West Side Story*) GLASSHOUSE IMAGES/BE&W, (musical *Koty*) kojoku/Shutterstock.com; s. 123 (główka skrzypiec) Bildagentur Zoonar GmbH/Shutterstock.com; s. 124 (kościany flet) Erich Lessing/akg-images/BE&W, (tancerki muzykantki) Bridgeman Images/PhotoPower, (aulos i lira) GRANGER COLLECTION/BE&W; s. 125 (kolumna z nagrobka Seikilosa) Department of Classical and Near Eastern Antiquities/The National Museum of Denmark, (kolumna Seikilosa) Department of Classical and Near Eastern Antiquities/The National Museum of Denmark, (Gandharva, XIX w.) Album/Alamy Stock Photo/BE&W; s. 126 (śpiewający mnisi) repr., (dudy) chrisstockphoto/Alamy Stock Photo/BE&W, (raket, szałamaja, cynk, portatyw) © 2022 Museum of Fine Arts, Boston, (harfa) Bridgeman Images/PhotoPower; s. 127 (Bernart de Ventadorn) repr., (zamek w Malborku) Christian Draghici/Shutterstock.com, (taniec średniowieczny, miniatura z *Oueuvres poétiques*) repr.; s. 128 (śpiewanie madrygałów) repr., (taniec weselny, francuski anonim) AISA IBERFOTO/BE&W; s. 129 (Kaplica Zygmuntowska) Krzysztof Slusarczyk/Shutterstock.com, (*Psałterz polski,* Mikołaj Gomółka, strona tytułowa i karta melodii) Biblioteka Narodowa (domena publiczna); s. 130 (organy w Oliwie) S. Tarasow/WSiP, (wnętrze opery barokowej, La Scala) akg-images/East News, (pałac Jana III Sobieskiego w Wilanowie) PHOTOCREO Michal Bednarek/Shutterstock.com; s. 131 (viola da gamba) BeBa/Iberfoto/BE&W, (viola d'amore), nahariyani/Schutterstock.com, (barokowy klawesyn) Adam Cieślawski/Muzeum Instrumentów w Poznaniu; s. 132 (pomnik Mozarta w Wiedniu) Premier_shutterstock_37149715, (*Kwartet smyczkowy Haydna,* anonim, koniec XIX w.) repr., (pomnik Beethovena w Bonn) Creativ Studio Heinemann/WESTEND61/RM/BE&W, (fragment partytury IX Symfonii) repr.; s. 133 (rękopis Pieśni Legionów Polskich) repr.; s. 134 (plakat *Aidy*) Roberto Lagana Manoli/Teatr Wielki Opera Narodowa, (plakat *Carmen,* Janusz Kapusta), Janusz Kapusta, (plakat *Złota Walkirii*) repr,, (koncertujący Ferenc Liszt, karykatura) repr.; s. 135 (podpis Chopina) repr., (scena zbiorowa ze *Strasznego* dworu) Okołowicz Stefan, (*Fryderyk Chopin*, E. Delacroix) repr., (*Lud*, Kolberg) repr.; s. 136 (kostka) mihalec/Shutterstock.com, (Claude Monet, *Impresja, wschód słońca*) repr., (wodospad) Leighton Photography & Imaging/Shutterstock.com, (balet *Harnasie*) Teatr Wielki Opera Narodowa, (instalacja–performance, festiwal Warszawska Jesień 2005 r.) Iwona Dziuk/Reporter/East News, (flet) Valentin Agapov/Shutterstock.com, (papier) Roman Pyshchyk/Shutterstock.com; s. 137 (*Karol Szymanowski*, Witkacy) repr., (Louis Armstrong) Archivesdu7eArt/DR/BE&W, (Witold Lutosławski) L.Kowalski, W.Pniewski/REPORTER/East News, (Krzysztof Penderecki) Aleksander Jalosinski/Forum, (Wojciech Kilar) Piotr Baracz/East News, (Henryk Mikołaj Górecki) CZESLAW CZAPLINSKI/FOTONOVA/East News, (koncert rockowy) Goran Djukanovic/Shutterstock.com, (Elvis) PHOTOSHOT UPPA/BE&W

*Objaśnienia: g. – góra, d. – dół, l. – lewa, ś. – środek, p. – prawa.